

SVETPTIC

REVIJA DRUŠTVA ZA OPAZOVANJE IN PROUČEVANJE PTIC SLOVENIJE

02
2025

ISSN: 1560-3600; LETNIK 31, ŠTEVILKA 02, JULIJ 2025

SLEGURJA (*Monticola saxatilis*) lahko pri nas pričakujemo na toplih pobočjih hribov in kraških planot, kot so Volovja reber, Nanos, Trnovski gozd in Sabotin, najboljše območje zanj pa je verjetno vrhnji del Breginjskega Stola.

foto: **Domen Stanič**

SVETPTIC

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, letnik 31, številka 02, julij 2025
ISSN: 1580-3600

SPLETNA STRAN REVIE:
www.ptice.si/publikacije/svetptic/

IZDAJATELJ:
Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS – BirdLife Slovenia©)
E-POŠTA: dopps@dopps.si
SPLETNA STRAN: ptice.si

© Revija, vsi v njej objavljeni prispevki, fotografije, risbe, skice, tabele in grafikoni so avtorsko zavarovani. Za rabo, ki je zakon o avtorskih pravicah izrecno ne dopušča, je potrebno soglasje izdajatelja. Revija nastaja po velikodušnosti avtorjev, ki svoje pisne in slikovne prispevke podarjajo z namenom, da pripomorejo k varovanju ptic in narave.

Izid publikacije finančno podpirata Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije in Sigrid Rausing Trust.

Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije

SIGRID RAUSING TRUST

NASLOV UREDNIŠTVA:
DOPPS – BirdLife Slovenia, Tržaška cesta 2 (p. p. 2990), SI-1000 Ljubljana
gsm: 041 712 796 (pisarna)

GLAVNI UREDNIK: Domen Stanič
E-POŠTA: domen.stanic@dopps.si

UREDNIŠKI ODBOR:
Tilen Basle, Urša Očko, Mitja Denac

LEKTORIRANJE: Henrik Ciglič

ART DIREKTOR: Jasna Andrič

OBLIKOVANJE: Gorazd Rovina, Vizualgrif d.o.o.

PRELOM: Boris Jurca, NEBIA, d. o. o.

TISK: Schwarz print d.o.o.

NAKLADA: 2500 izvodov

IZHAJANJE: letno izidejo 4 številke

Člani DOPPS prejmejo revijo brezplačno.

Revija je vpisana v register javnih glasil pod zaporedno številko 1610.

Mnenje avtorjev ni nujno mnenje uredništva.

Za objavo oglasov pokličite na društveni telefon ali pošljite e-mail glavnemu uredniku.

POSILANSTVO DOPPS:
Delamo za varstvo ptic in njihovih življenjskih okolij. S tem prispevamo k ohranjanju narave in blaginji celotne družbe.

PREDSEDNICA: dr. Tanja Šumrada

PODPREDSEDNICA: Eva Horvat

UPRAVNI ODBOR: Dejan Bordjan,

Muhamed Delić, Jurij Dogša,

David Kapš, Rok Lobnik, Gaber Mihelič,

Matija Mlakar Medved

NADZORNI ODBOR: prof. dr. Peter Legiša,

Bogdan Lipovšek, Bojan Marčeta, dr. Tomi Trilar

DIREKTOR: Tilen Basle

DOPPS je slovenski partner svetovne zveze naravovarstvenih organizacij BirdLife International.

6

BIOAKUSTIKA: KLJUČ DO SKRIVNOSTI NARAVE

Bioakustika, veda, ki preučuje naravne zvoke v okolju, ima danes pomembno vlogo v ekologiji in varstvu narave. Ena izmed njenih največjih prednosti je, da omogoča neinvazivno spremljanje živali. Svoj predmet raziskovanja lahko znanstveniki raziskujejo brez neposrednega stika, kar zmanjšuje stres za živali in vpliv človeka na njihovo naravno vedenje.

foto: **Iztok Zupan**

12

ŠKOCJANSKI ZATOK PRILAGAJAMO PODNEBNIM SPREMEMBAM

V luči podnebnih sprememb in dviga morske gladine sta bila v okviru projekta ReCo v brakični laguni Škocjanskega zatoka oblikovana dva nova muljasta otočka s skupno površino 420 m². Ta bosta zagotavljala dodatne gnezditvene površine ogroženim pticam gnezdkam. Uspešnost ukrepov se je že pokazala v lanski in letošnji gnezditveni sezoni.

foto: **Domen Stanič**

18

VZPOSTAVITEV MALIH STOJEČIH VODA (MLAK)

Če se odločimo za vzpostavitev bodisi mlake na vrtu, kjer lahko zvečer prisluhnemo žabjemu petju, bodisi kala na pašniku ali ob čebelnjaku, kjer se na bregovih ob sončnih dnevih gnetejo ovce ali čebele, moramo tako pri načrtovanju kot pri izvedbi slediti strokovnim smernicam.

foto: **Aja Zamolo**

26

UREDBA O OBNOVI NARAVE POD DROBNOGLEDOM

Uredba EU o obnovi narave je nedvomno najpomembnejši evropski zakonodajni akt na področju varstva narave po Direktivi o pticah in Direktivi o habitatih. A kaj nam ta uredba prinaša in kaj v praksi sploh pomeni obnova narave?

42

PREPOZNAVANJE RAC V EKLIPSNEM PERJU

Ornitologi in opazovalci ptic se poleti pogosto srečujemo z izzivom določanja spola pri racah. Samci so v tem času zaradi golitve zelo podobnim samicam. Kljub temu obstaja nekaj zanesljivih znakov za ločevanje spola rac tudi v takem perju.

foto: Duša Vadnjal

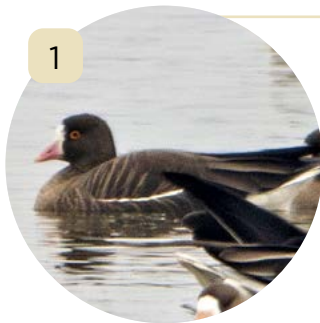
KAZALO

- 4 PTICE NAŠIH KRAJEV // Blaž Blažič
- 6 BIOAKUSTIKA: KLJUČ DO SKRIVNOSTI
NARAVE // Nina Jovčič
- 11 LASTOVKE, NAJBOLJŠE ZAVEZNICE
ŽIVINE V HLEVIH // Sara Cernich
- 12 ŠKOCJANSKI ZATOK PRILAGAJAMO
PODNEBNIM SPREMEMBAM
// Bojana Lipej, Borut Mozetič in Domen Stanič
- 14 SLEGUR // Ruj Mihelič
- 16 POLETNA OPAZOVANJA V NARAVI
- 18 VZPOSTAVITEV MALIH STOJEČIH
VODA (MLAK) // Aja Zamolo
- 22 REKA MURA - SPODNJI TOK // Anja Cigan
- 25 OPAZOVANJE MEŠANEGA PARA
ČRNE IN SIVE VRANE // Boris Kozinc
- 26 UREDBA O OBNOVI NARAVE POD
DROBNOGLEDOM // Urška Koce
- 30 KOTIČEK ZA NAJMLAJŠE // Katja Krivec
- 32 PTICE PO SEVERNJAŠKO -
MOJA IZKUŠNJA NA OBROČKOVALSKI
POSTAJI OTTENBY // Nik Milek
- 36 SKRIVNOSTNA FOTOGRAFIJA
// Dejan Bordjan
- 36 GOLITVENA STRATEGIJA
ČRNOGLAVKE IN TAŠČICE // Maks Sešlar
- 38 DEMIRKAPIJA - VRATA V POZABLJENO
DEŽELO // Matija Mlakar Medved
- 42 PREPOZNAVANJE RAC
V EKLIPSNEM PERJU // Rok Lobnik
- 45 KO KUKAVICA UMOLKNE -
IZGUBA, KI BOLI // Benjamin Dovečar
- 46 COLLINS BIRD GUIDE - KONČNO
TUDI V SLOVENŠČINI! // Tilen Basle
- 55 PRIMOŽU KMECLU V SPOMIN
// kolektiv DOPPS

PTICE NAŠIH KRAJEV

// Blaž Blažič

1

MALA GOS (*Anser erythropus*)

Redko opazovanje. Konec februarja 2025 sta se na zadrževalniku Medvedce nekaj dni zadrževali dve mali gosi [Komisija za redkosti – vir podatka: D. Bordjan, L. Bordjan, J. Habicht, G. Mihelič].

Izvirni foto: Jakob Habicht

2

RJASTA KOZARKA (*Tadorna ferruginea*)

Regionalna redkost. Konec aprila 2025 sta bili na Cerkniškem jezeru fotografirani dve rjasti kozarki [https://galerija.foto-narava.com/displayimage.php?pos=-142794].

Foto: Simon Kovačič

3

ČRNI LABOD (*Cygnus atratus*)

Zanimiv podatek. Sredi aprila 2025 je bil v Naravnem rezervatu Škocjanski zatok opazovan črni labod [Komisija za redkosti – vir podatka: D. Vadnjal].

Izvirni foto: Duša Vadnjal

4

MALI LABOD (*Cygnus columbianus*)

Izjemen podatek. Sredi marca 2025 je bil med Naravnim rezervatom Iški morost in Škofljico v manjši leteči jati labodov grbcev (*Cygnus olor*) opazovan mali labod [Komisija za redkosti – vir podatka: M. Sešlar].

Izvirni foto: Maks Sešlar

5

JEZERSKI MARTINEC (*Tringa stagnatilis*)

Lokalno zanimiv podatek. Osebek jezerskega martinca se je v drugi polovici aprila in prvih dneh maja 2025 zadrževal na sladkovodnem delu Naravnega rezervata Škocjanski zatok. Vrsta je na tem območju razmeroma redka selivka [Podatkovna baza NRŠZ – vir podatka: M. Repar, D. Knez, D. Scridel].

Izvirni foto: Danilo Kotnik

6

AMERIŠKI KREHELJC (*Anas carolinensis*)

Izjemen podatek. Konec marca 2025 je bil na akumulacijskem jezeru Moste pri Jesenicah opazovan sames ameriškega kreheljca [Komisija za redkosti – vir podatka: B. Blažič].

Foto: Domen Stanič

7

BLEDI HUDOURNIK (*Apus pallidus*)

Letošnjo pomlad je bil blede hudournik pri nas zabeležen vsaj dvakrat: v začetku aprila dva osebaka v Sečoveljskih solinah in en osebek v Naravnem rezervatu Škocjanski zatok [Komisija za redkosti – vir podatka: O. Samwald, D. Stanič].

Izvirni foto: Otto Samwald

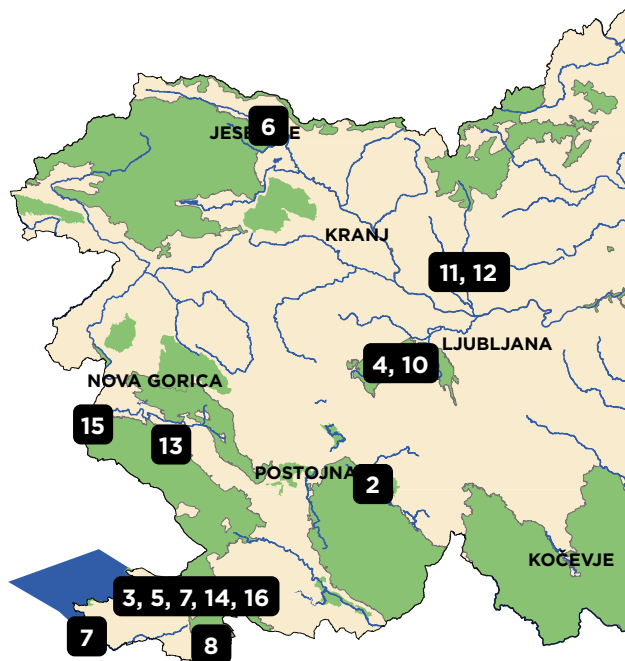
8

DULAR (*Eudromias morinellus*)

Letošnjo pomlad je bil dular v Sloveniji zabeležen vsaj dvakrat: en osebek konec marca na Ljubljanskem barju in trije osebek v začetku aprila na Movraškem Kuku [Komisija za redkosti – vir podatka: G. Mihelič, R. Mihelič, D. Stanič].

Izvirni foto: Domen Stanič

Naslov za kopije objavljenih prispevkov:
Blaž Blažič, DOPPS, Tržaška 2, SI-1000
Ljubljana, elektronska pošta:
blaz.blazic@dopps.si

Naslov za sporočanje opazovanj redkih vrst:
Mitja Denac, Komisija za redkosti, DOPPS,
Tržaška 2, SI-1000 Ljubljana,
elektronska pošta: mitja.denac@gmail.com

Obrazec za opis opazovanj redkih vrst:
<https://ptice.si/ptice-in-ljudje/komisija-za-redkosti/sporocite-redkost/obrazec/>

Podatki so še v obravnavi na Komisiji za redkosti.

9

STEPSKA PRIBA (*Vanellus gregarius*)

Konec marca 2025 se je na njivah ob zadrževalniku Medvedce dva dni zadrževala odrasla stepska priba. Opazovanje pomeni prvi podatek za Slovenijo po letu 1983 [Komisija za redkosti – vir podatka: D. Bordjan].

Izvirni foto: **Dejan Bordjan**

10

KAČAR (*Circaetus gallicus*)

Regionalna redkost. Sredi aprila 2025 je bil pri Bevkah na Ljubljanskem barju zabeležen kačar [Komisija za redkosti – vir podatka: J. Zlobko].

Foto: **Domen Stanič**

11

KRATKOPRSTI ŠKRJANČEK (*Calandrella brachydactyla*)

Redek podatek. V začetku aprila 2025 sta bila med Dragomljem in Domžalami zabeležena dva kratkoprsti škrjančka [Komisija za redkosti – vir podatka: N. Milek, M. Denac, J. Habicht].

Foto: **Nik Milek**

12

RDEČA LASTOVKA (*Cecropis rufula*)

Regionalna redkost. V začetku aprila 2025 sta bili pri Depali vasi opazovani dve rdeči lastovki [Komisija za redkosti – vir podatka: N. Milek].

Foto: **Nik Milek**

13

KRALJIČICA (*Phylloscopus proregulus*)

Zelo redko opazovanje. V začetku marca 2025 je bila v Štanjelu zabeležena kraljičica [Komisija za redkosti – vir podatka: M. Gamser].

Foto: **Domen Stanič**

14

VRBJI KOVAČEK (*Phylloscopus collybita*)

Redek podatek. V začetku aprila 2025 je bilo v Naravnem rezervatu Škocjanski zatok posneto petje vrbjega kovačka podvrste *tristis*. Na območju sta se ob koncu zime nekaj tednov zadrževala vsaj dva osebka. [Komisija za redkosti – vir podatka: J. Habicht, D. Stanič].

Foto: **Domen Stanič**

15

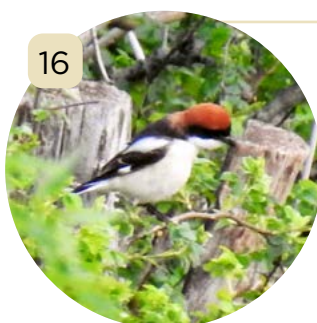

VZHODNI SREDOZEMSKI KUPČAR (*Oenanthe melanoleuca*)

Redek podatek. V začetku aprila 2025 je bil na Cerju pri Lokvici opazovan samec vzhodnega sredozemskega kupčarja [D. Stanič, P. Tout, U. Koce, D. Bordjan, M. Mlakar Medved, M. Skodler, M. Denac, J. Habicht].

Izvirni foto: **Domen Stanič**

16

RJAVOGLAVI SRAKOPER (*Lanius senator*)

Redek podatek. Sredi aprila 2025 je bil v okviru rednega spremljanja ptic na območju Naravnega rezervata Škocjanski zatok zabeležen tudi en rjavoglavi sraukoper [https://skocjanski-zatok.org/2025/04/zanimiva-opazovanja-19-4-2025/].

Izvirni foto: **Domen Stanič**

BIOAKUSTIKA: KLJUČ DO SKRIVNOSTI NARAVE

// Nina Jovčič

SLAVEC (*Luscinia megarhynchos*) je vrsta, ki jo pogosto slišimo in malokrat vidimo. Bioakustika nam lahko pride zelo prav pri raziskovanju prav takšnih vrst, ki so zaradi svojega načina življenja težje zaznavne in o njih vemo razmeroma malo.

foto: **Iztok Zupan**

Kjerkoli smo, nas obdajajo zvoki narave – v mestu, na plaži, v hribih ali na vrtu. Od drobnih žuželk do različnih vrst ptic, žab in drugih živali – narava vedno govori, le prisluhniti ji moramo.

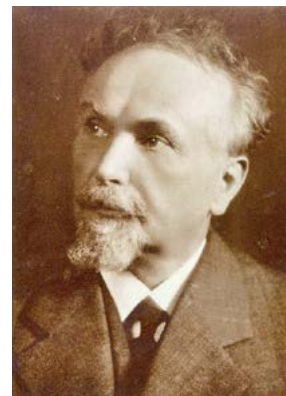
Bioakustika je interdisciplinarna veda, ki združuje elemente biologije, ekologije, fizike in tudi tehnologije. Njeno osrednje področje delovanja je zvok: kako ga živali proizvajajo, kako se prenaša skozi okolje in kako ga druge živali zaznavajo ter nanj reagirajo. Čeprav veda vključuje tudi človeka, se bioakustika osredotoča predvsem na zvočno komunikacijo med nečloveškimi živalskimi vrstami. Preučuje naravne zvoke v okolju in omogoča znanstvenikom, da bolje razumejo vedenje živali, njihovo navzočnost v določenih habitatih, ter kako se prilagajajo spreminjajočim se okoljskim razmeram. Zvok je mehansko valovanje, ki nastane zaradi nihanja delcev v snovi. Širi se lahko skozi zrak, vodo ali celo trdne snovi. Njegove osnovne lastnosti so frekvenca, amplituda in trajanje. Frekvenca določa višino tona – višje frekvence zaznavamo kot višje tone, nižje pa kot nižje tone. Amplituda označuje glasnost zvoka – večja kot je amplituda, glasnejši je zvok. Trajanje se nanaša na dolžino časa, v katerem se zvok pojavlja. Za lažje razumevanje in analizo zvoka se v bioakustiki uporabljata dve glavni vizualni orodji: oscilogram in spektrogram. Oscilogram prikazuje nihanje amplitude skozi čas – torej, kako glasen je bil zvok v določenem trenutku. Spektrogram pa prikazuje frekvenco zvoka glede na čas in omogoča vpogled v zvočno strukturo. Z njim lahko na primer vidimo, katere frekvence prevladujejo v ptičjem petju ali v klicih kitov.

SLEDI ZVOKOV SKOZI ČAS

Zgodovina bioakustike sega v konec 19. stoletja, ko je pionirsko delo na tem področju opravil slo-

venski biolog Ivan Regen. Bil je med prvimi, ki je znanstveno raziskoval zvočno komunikacijo pri žuželkah. S posebnimi eksperimenti je dokazal, da nekatere vrste žuželk proizvajajo in zaznavajo zvoke s pomočjo posebnih organov, kot je timpanalni organ. Leta 1913 je kot eden prvih na svetu grafično zapisal oglašanje poljskega murna (*Gryllus campestris*) in s tem postavil temelje znanstvenemu raziskovanju živalske komunikacije. Uvedba CD-ja v glasbeni industriji leta 1983 je prinesla digitalni zvok in odprla novo možnost shranjevanja zvoka v digitalni obliki ter s tem močno izboljšala zbiranje akustičnih podatkov. Omogočila je enostavno, popolno reprodukcijo posnetkov, natančno digitalno urejanje, trajnejše shranjevanje podatkov in analizo z računalnikom. V 20. stoletju se je razvoj bioakustike nadaljeval z razvojem tehnologije in znanstvenih metod. Raziskovalci, kot sta bila Wolfgang Schleidt in Günter Tembrock, so s svojimi študijami bistveno prispevali k uveljavitvi bioakustike kot pomembne znanstvene discipline.

Tembrock je bil eden prvih, ki je sistematično arhiviral živalske zvoke, kar pomeni, da jih je snemal, katalogiziral in analiziral. Takšni arhivi so danes izjemno dragoceni za primerjalne študije in dolgoročno spremljanje sprememb v zvokih živali. Schleidt pa je raziskoval ultrazvočno komunikacijo pri miših – področje, ki je še posebej zanimivo, saj je večina teh zvokov neslišna človeškemu ušesu. Leta 1969 je bil ustanovljen Mednarodni bioakustični svet (IBAC), ki si prizadeva za povezovanje raziskovalcev z vsega sveta in spodbujanje sodelovanja na področju bioakustike.

IVAN REGEN (1868–1947), slovenski strokovnjak za živalsko fiziologijo in pionir bioakustike. Pri številnih ravnokrilcih (Orthopteroidea) je raziskal cvrčala in dokazal, da je slušni organ teh žuželk timpanalni organ na golencih sprednjih nog in ne tipalnice, kot so v njegovem času trdili nekateri strokovnjaki.

foto: Digitalna knjižnica Slovenije – dLib.si

Sodobna oprema, ki jo biologi uporabljajo za snemanje zvokov na terenu, je dokaj kompaktna (levo) v primerjavi s tisto izpred par desetletij. Poleg digitalnega snemalnika je ključnega pomena tudi parabolični mikrofoni (desno), ki omogoča bolj usmerjeno zajemanje želenega zvoka.

foto: Peter Alfrey (levo), Ario Drioli (desno)

Dva tipa avtomatskih snemalnikov zvoka, ki jih uporabljamo v Naravnem rezervatu Škocjanski zatok pri Kopru. Bioakustične raziskave v urbanih območjih prinašajo dodatne izzive, kot so antropogeni hrup in etična vprašanja glede naključnega snemanja pogovorov ljudi. Sodobnejši snemalniki zvoka lahko zato samodejno brišejo določene frekvence in amplitude človeških pogovorov.

foto: **Sara Cernich**

V Sloveniji bogato tradicijo bioakustike nadaljujejo v Prirodoslovnem muzeju, kjer v Slovenskem arhivu živalskih zvokov hranijo obsežno zbirko posnetkov oglašanja slovenskih živali na analognih in digitalnih medijih. Namen arhiva je dokumentirati zvočno raznolikost vrst in habitatov; iz tega gradiva so izšli tudi štirje izobraževalni CD-ji: Pojoči škržati Slovenije, Ljubljansko barje – skrivnostni svet živalskega oglašanja, Gozdne ptice Slovenije in Slovenske žabe. Med ornitologi je zagotovo najbolj poznan prav dvojni CD Gozdne ptice Slovenije s posnetki dr. Tomija Trilarja, ki je

Prirodoslovni muzej Slovenije hrani največjo zbirko posnetkov živalskih zvokov v državi. Iz te zbirke so nastali tudi izobraževalni CD-ji, med njimi dvojna zgoščenska dr. Tomija Trilarja Gozdne ptice Slovenije, kjer so predstavljena oglašanja 93 vrst ptic.

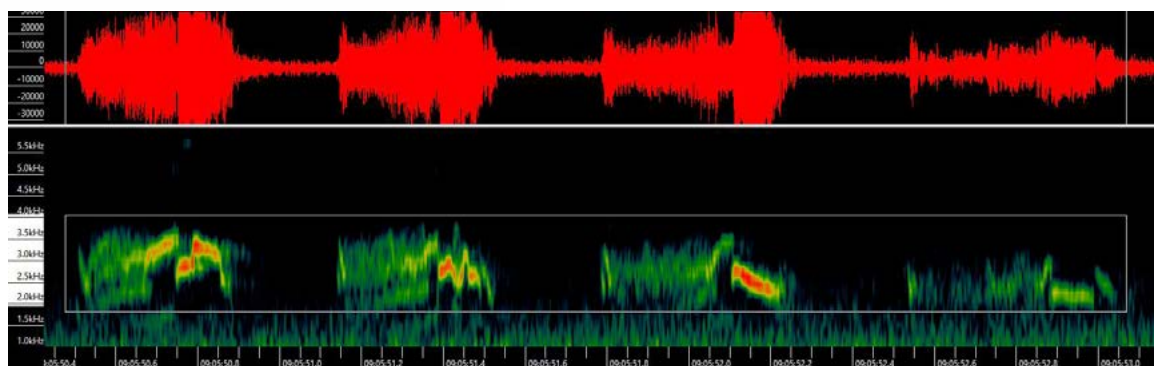

izšel leta 2002. Ta je za marsikaterega slovenskega ornitologa imel ključno vlogo pri učenju prepoznavanja ptičjega petja in velja še danes za osnovni pripomoček za uvajanje v ornitologijo. Od 80. let so slovenski znanstveniki, med njimi prof. dr. Matija Gogala, raziskovali vibracijsko in zvočno komunikacijo pri stenicah in škržatih ter odkrili kompleksnost njihovih signalov, tudi v ultrazvočnih in tropskih okoljih.

SLIŠATI VEČ, VEDETI VEČ

Bioakustika ima danes pomembno vlogo v ekologiji in varstvu narave. Ena izmed njenih največjih prednosti je, da omogoča neinvazivno spremljanje živali. Svoj predmet raziskovanja lahko znanstveniki opazujejo in raziskujejo brez neposrednega stika, kar zmanjšuje stres za živali in vpliv človeka na njihovo naravno vedenje. To je še posebej dragoceno pri ogroženih in redkih vrstah ali tistih, ki se gibajo v težko dostopnih okoljih, kot so tropski gozdovi, gorske regije ali globoko morje. Z analizo zvočnih krajin, torej vseh zvokov, ki se pojavljajo v določenem okolju, lahko znanstveniki ocenijo zdravje ekosistema. Če na primer v določenem gozdu z leti slišimo vse manj ptic, to lahko kaže na zmanjšanje biotske raznovrstnosti ali degradacijo habitata. Po drugi strani pa lahko nenadno povečano pojavljanje določenih zvokov kaže na človekov

Spektrogram, ki prikazuje »kruljenje« oz. značilno oglašanje mokoža (*Rallus aquaticus*). Oglašanje je posnel avtomatski snemalnik v Škocjanskem zatoku, ki smo ga postavili v sklopu bioakustične raziskave v sodelovanju z Univerzo na Primorskem.

vpliv – na primer hrup prometa, sečnja, lov ali urbanizacija. Znanstveniki bioakustiko uporabljajo tudi pri spremljanju selitev ptic, ko z mikrofoni snemajo njihova oglašanja med preleti in tako sledijo selitvenim potem. Bioakustika pa rabi tudi za spremljanje ogroženih vrst dvoživk, ki oddajajo značilne klice v času parjenja – če teh klicev ni, je to lahko znak za upad populacije. Posebej zanimivo področje je spremljanje morskih sesalcev, kot so kiti in delfini, katerih komunikacija poteka v obliki kompleksnih zvokov, ki jih lahko s pomočjo podvodnih mikrofонов (hidrofonov) analiziramo tudi

SLOVARČEK POJMOV

Amplituda je izraz, ki opisuje glasnost signala in se pogosto meri v decibelih (dB). Ljudje spremembe amplitude zvočnega vala zaznavamo kot spremembe glasnosti.

Bioakustika je veja znanosti, ki se ukvarja s proizvodnjem zvoka in njegovimi učinki na žive organizme.

Frekvenca je izraz, ki opisuje, kako hitro zvočni val niha med visokim in nizkim tlakom v določenem časovnem obdobju. Frekvenca se meri v hercih (Hz). Ljudje zaznavamo frekvenco kot višino zvoka.

Hrup opisuje neželene zvoke ali električne signale, ki lahko zasenčijo zvoke, ki jih poskušamo posneti. Hrup je lahko antropofonija (zvok, ki ga ustvarja človek) ali biofonija (zvok, ki ga ustvarjajo živali).

Oscilogram je grafični prikaz oblike zvočnega valovanja. Čas je prikazan na vodoravni osi, amplituda pa na navpični osi.

Sonogram je slika ali grafična predstavitev zvoka. Slikovno predstavitev zvoka lahko ustvarimo z različnimi metodami, zato obstajajo različne vrste sonogramov. Oscilogram in spektrogram sta na primer dva tipa sonograma.

Spektrogram je vizualni prikaz zvočnega signala. Čas je prikazan na vodoravni osi od leve proti desni strani, frekvenca pa na navpični osi od zgoraj navzdol. Amplituda je predstavljena z intenzivnostjo barve (intenzivnejša barva = višja amplituda).

Ekologija zvočne krajine raziskuje interakcijo med organizmi in njihovim okoljem z analizo akustične sestave. Prostorske in časovne razlike v zvočnih krajinah obravnava v povezavi z obsežnimi okoljskimi motnjami, kot so spreminjanje habitatov, podnebne spremembe, pojav toksinov in širjenje invazivnih vrst.

Bioakustika nam ponuja možnost, da enostavno in hitro pridemo do ogromnih količin podatkov na velikih površinah, ki bi jih drugače težko dobili s standardnimi metodami monitoringa. Taki podatki pa so osnova za učinkovito zaščito in ohranitev ekosistemov, predvsem tistih v težje dostopnih in manj raziskanih regijah sveta.

na velikih globinah in razdaljah. Napredek v tehnologiji je omogočil pravi razcvet bioakustike. Digitalni snemalniki, ki neprekinjeno snemajo več dni ali tednov, so danes cenovno dostopni in zanesljivi. Prav tako je programska oprema za analizo zvoka napredovala do te mere, da omogoča avtomatsko prepoznavanje določenih vrst, preštevanje oglašanj in celo zaznavanje sprememb v vedenju. V zadnjem času se vse bolj uveljavlja tudi obdelava podatkov s pomočjo umetne inteligence in strojnega učenja. To olajšuje in skrajšuje čas obdelave ogromne količine podatkov, ki jo lahko dobimo s pasivnim akustičnim monitoringom. Bioakustika postaja ključna znanstvena metoda za spremljanje in zaščito biotske raznovrstnosti v času, ko naravni svet hitro izginja. Ponuja nam možnost, da enostavno in hitro pridemo do ogromnih količin podatkov na velikih površinah, ki bi jih drugače težko dobili s standardnimi metodami monitoringa. Taki podatki pa so osnova za učinkovito zaščito in ohranitev ekosistemov, predvsem tistih v težje dostopnih in manj raziskanih regijah sveta.

Ciljna vrsta akustične raziskave v Škocjanskem zatoku je **MOKOŽ** (*Rallus aquaticus*).
foto: **Alen Ploj**

V prihodnosti bo ključnega pomena vključitev bioakustičnih podatkov v prostorsko načrtovanje in varstvene strategije. Zmanjševanje hrupa v občutljivih habitatih ter vzpostavljjanje »tišjih območij« v naravi bi lahko pomembno prispevalo k ohranjanju biotske raznovrstnosti.

NINA JOVČIČ je študentka podiplomske smeri Varstvo narave na Fakulteti za matematiko, naravoslovje in informacijske tehnologije Univerze na Primorskem. V sklopu svoje magistrske naloge se posveča raziskovanju mokoža (*Rallus aquaticus*) v Naravnem rezervatu Škocjanski zatok, med drugim s pomočjo avtomatskih snemalnikov zvoka. V Škocjanskem zatoku pomaga tudi pri vodenju skupin obiskovalcev in monitoringih.

foto: **Sara Cernich**

Prav avtomatske snemalnike zvoka v zadnjem letu uporabljamo tudi v Naravnem rezervatu Škocjanski zatok, kjer v sodelovanju z Univerzo na Primorskem opravljamo bioakustično raziskavo mokoža (*Rallus aquaticus*). Na 16 lokacijah, ki skupaj zvočno pokrivajo celotno območje rezervata, smo v zimskem in pomladanskem času namestili avtomatske snemalnike (Audiomoth in Song Meter Mini 2), ki so snemali vsak dan po 15 minut vsako uro. Akustična analiza je usmerjena v razumevanje izbire habitata, dnevne dinamike oglašanja ter možnih sprememb vokalizacije mokoža v povezavi z vremenskimi dejavniki (temperatura, tlak, padavine, oblačnost). V raziskavi poskušamo ugotoviti tudi vpliv, ki ga ima urbani hrup, saj rezervat leži na robu mesta. S primerjavo posnetkov med hrupnimi in tišjimi območji preverjamo, ali hrup vpliva na komunikacijski vzorec te sicer skrivnostne in težko zaznavne vrste.

ZVOKI V SENCİ HRUPA

Eden ključnih izzivov bioakustike je vsenavzoči hrup, ki ga povzroča človek. Antropogeni hrup (promet, gradbena dela, industrija, rekreacija in turizem) močno vpliva na naravne zvočne krajine. Ker številne živalske vrste za medsebojno komunikacijo uporabljajo zvoke, lahko zvočno onesnaževanje povzroča resno motnjo v njihovem vedenju, razmnoževanju in preživetju. Raziskave kažejo, da številne vrste ptic, sesalcev in dvoživk zaradi stalnega hrupa spreminjajo frekvenco, jakost ali čas svojega oglašanja. Ptice, ki živijo v urbanih okoljih, na primer pogosto pojejo z višjo frekvenco, da bi »prebile« ozadje nizkofrekvenčnega mestnega hrupa. Vendar te spremembe niso brez posledic – višji toni so lahko manj učinkoviti pri prenosu informacij, ali pa jih določene samice sploh ne zaznajo kot privlačne. Podobno tudi dvoživke, kot so žabe, v hrupnem okolju prilagajajo svojo vokalizacijo, kar lahko vpliva na uspešnost parjenja. Netopirjem, ki se zanašajo na eholokacijo, se zmanjšuje natančnost orientacije, če je okolje nasičeno z zvočnim onesnaženjem. Tudi morski sesalci, kot so kiti in delfini, vse pogosteje izgubljajo sposobnost komunikacije na daljavo zaradi podvodnega hrupa ladijskega prometa ali sonarjev.

Hrup torej ne deluje zgolj kot moteč dejavnik, ampak lahko aktivno spreminja komunikacijske sisteme živali. V skrajnih primerih lahko vodi celo do lokalnega izginjanja vrst, ki se ne morejo prilagoditi novim akustičnim razmeram. Bioakustika ima tukaj pomembno vlogo, saj omogoča spremljanje teh vplivov v realnem času ter prepoznavanje vrst in habitatov, ki so najbolj ogroženi. V prihodnosti

Avtomatske snemalnike zvoka v Naravnem rezervatu Škocjanski zatok med drugim uporabljamo za zaznavanje petja **ZELENIH REG** (*Hyla arborea*) v paritvenem obdobju. foto: **Domen Stanič**

bo zato ključnega pomena vključitev bioakustičnih podatkov v prostorsko načrtovanje in varstvene strategije. Zmanjševanje hrupa v občutljivih habitatih ter vzpostavljjanje »tišjih območij« v naravi bi lahko pomembno prispevalo k ohranjanju biotske raznovrstnosti. Narava govori – a le tisti, ki ji znajo prisluhniti, jo res slišijo. V času, ko smo vse bolj odtujeni od narave, nas bioakustika vabi, da se znova povežemo – ne s pogledom, temveč s poslušanjem. Da utihnemo in odpremo ušesa zvokom, ki nas obkrožajo in skrivajo bogastvo življenja, ki nas lahko presune, navdihne in opomni, kako dragocena in krhka je narava.

Viri in dodatno branje:

- ERBE, C. & THOMAS, J. A. (2022): Exploring Animal Behavior Through Sound: Volume 1. – Springer Nature Switzerland AG, Cham.
- GOGALA, M. (2009): Razvoj zoofiziologije na Biološkem oddelku Biotehniške fakultete in Inštitutu za biologijo do leta 1987 – osebni pogled. – *Acta Biologica Slovenica* 52 (2): 7-20.
- Ivan Regen – Slovenska akademija znanosti in umetnosti, spletna stran: <https://www.sazu.si/clani/ivan-regen>
- MITCHELL, A. (2022): What nature's sounds can tell us about the health of our world. – Canadian Geographic, spletni članek: <https://canadiangeographic.ca/articles/bioacoustics-what-natures-sounds-can-tell-us-about-the-health-of-our-world/>
- Slovenski arhiv živalskih zvokov, spletna stran: <https://www2.pms-lj.si/oddelki/bioakustika/bioakustika.html>
- TRILAR, T. (2002): Bioakustika – metoda preučevanja ptičjega petja. – *Svet ptic* 8 (2): 27-29.
- WELZ, A. (2019): Listening to Nature: The Emerging Field of Bioacoustics. – *Yale Environment 360*, spletni članek: <https://e360.yale.edu/features/listening-to-nature-the-emerging-field-of-bioacoustics>
- Wildlife Acoustics, spletna stran: <https://www.wildlifeacoustics.com>

LASTOVKE, NAJBOLJŠE ZAVEZNICE ŽIVINE V HLEVIH

// Sara Cernich

Zgodovini človeka in številnih vrst ptic se pogosto prepletata. Lastovke so ene izmed tistih ptic, ki živijo v tesnem stiku s človekom in ki v mnogih kulturah simbolizirajo upanje, zvestobo in svobodo. Pregovor »Kjer so lastovke, je doma sreča« se pogosto pojavlja v ljudski poeziji in pesmih, kjer lastovke simbolizirajo srečo, dom in ljubezen. Da gre za koristne živali, so naši predniki dobro vedeli; kmetje so v preteklosti gnezdenje kmečkih lastovk (*Hirundo rustica*) v hlevih cenili, saj so bile te sposobne obvladovati številčnost mrčesa. Novejša raziskava v Italiji je dokazala, da so kmečke lastovke koristne pri zmanjševanju števila muh, ki so vir stresa za živino in posledično vplivajo na izboljšanje počutja živali v hlevih.

Izmed vseh vrst lastovk, ki pri nas gnezdijo, je kmečka tista, ki je najbolj vezana na človeka in živino. Umetne strukture, kot so hlevi ali druga podeželska poslopja, s pridom izkorišča za gradnjo gnezd. V aktivnih hlevih lahko kmečke lastovke tvorijo tudi večje kolonije, saj v njih najdejo obilico hrane – žuželk, ki »obiskujejo« živino. Zlasti muhe so za živino vir stresa, saj ji povzročajo razdražljivost in zmanjšanje mlečnosti. Nenazadnje so lahko tudi prenašalke resnih patogenih bolezni živine.

Raziskava, ki jo je opravila italijanska ekipa (Prirodoslovni muzej MUSE iz Trenta, LIPU – BirdLife Italija in Univerza v Milanu), je imela cilj pojasniti ekološko vlogo, ki jo imajo kmečke lastovke v hlevih. Na devetih kmetijah v dolini Val di Non (Tridentinsko – Gornje Poadižje, Italija) so spremljali številčnost muh v hlevih in primerjali njihovo vedenje glede na število kmečkih lastovk. Ugotovili so, da so muhe tam, kjer so lastovke, izpostavljene večjemu stresu zaradi pričujočnosti plenilca. Muhe zato zmanjšujejo svoje prehranjevalne aktivnosti

Navzočnost
KMEČKIH LASTOVK
(*Hirundo rustica*)
v hlevih učinkovito
zmanjšuje aktivnost
muh, ki manj časa
počivajo na koži
goveda.

foto: Boris Kozinc

in ostajajo dalj časa v letu ter posledično manj časa počivajo na koži goveda. S tem se zmanjšata nadležnost do goveda in verjetnost prenosa bolezni. Z uporabo ustreznih statističnih modelov so raziskovalci tudi količinsko opredelili učinek lastovk na te žuželke. Rezultati kažejo, da se aktivnost muh pričakovano povečuje s temperaturo in med sezono, vendar je to povečanje veliko manj izrazito ob navzočnosti lastovk in še bolj omejeno, kadar je ptic razmeroma veliko. Pri temperaturi 22 °C 25 lastovk v hlevu npr. povzroči povprečno zmanjšanje aktivnosti muh za več kot 60 % v primerjavi s hlevom brez lastovk.

Pričujoča raziskava je le ena izmed takih, ki dokazujejo pomembno vlogo žužkojedih ptic pri opravljanju ekosistemskih storitev. Sedaj je tudi znanstveno dokazano, da kmečke lastovke z učinkovitim biološkim nadzorom letečih žuželk v hlevih prispevajo k blaginji živine, kar zmanjšuje potrebo po uporabi insekticidov, ki so lahko škodljivi tudi za ljudi.

Vir:

– ROSEO, F., SALVATORI, M., BRAMBILLA, M., PEDRINI, P., FEDRIGOTTI, C., BERTOCCHI, A. (2024): The landscape of fear in cattle farms? How the presence of barn swallow influences the activity of pest flies. – *Journal of Applied Ecology* 61 (6): 1269-1278.

ŠKOCJANSKI ZATOK PRILAGAJAMO PODNEBNIM SPREMEBAM

// Bojana Lipej, Borut Mozetič in Domen Stanič

Brakična laguna Naravnega rezervata Škocjanski zatok z gnezditvenimi otočki za varovane vrste ptic

foto: arhiv NRŠZ

Naravni rezervat Škocjanski zatok je obalno mokrišče, kjer je pestrost flore in favne odsev prepletanja dveh habitatov: morskega in kopenskega. Dvig morske gladine kot posledica delovanja podnebnih sprememb je resna grožnja za vsa obalna mokrišča, še posebej tista, ki ležijo na nižjih sedimentnih obalah. Posledično to vodi v izgubo habitatov in halofitne (slanoljubne) flore kot tudi v izgubo gnezdišč ptic in drugih živalskih vrst. Za dolgoročno ohranitev pestrosti rastlinskih in živalskih vrst ter habitatov bo treba prilagoditi upravljanje Škocjanskega zatoka novi realnosti ter se odločiti za ustrezne prilagoditvene ukrepe. Nekatere ključne aktivnosti so bile v ta namen že uspešno opravljene v letih 2020 in 2021 s pomočjo sredstev iz Sklada za podnebne spremembe. S sanacijo visokovodnega nasipa in nadgradnjo dotrajane vodnega praga na kanalu Ara smo vzpostavili učinkovit sistem protipoplavne zaščite rezervata in okolice ter uravnavanje dotoka sladke vode za napajanje sladkovodnega močvirja in ohranjanje somornega značaja lagunskih ekosistemov. Istočasno

je bilo poskrbljeno tudi za nadvišanje zapornice na morskem kanalu, ki nam zagotavlja dolgoročno upravljanje vodnega stanja brakičnega (polslanega) dela rezervata ob povišanem plimovanju morja.

NOVI GNEZDITVENI OTOČKI PROJEKTA RECO

Leta 2023 je bila glavna prioriteta upravljanja naravnega rezervata usmerjena v ukrepe za povečanje pretočnosti lagunskih kanalov in v dodatno ureditev habitatov v brakični laguni. Slednje je vključevalo oblikovanje novih in nadvišanje obstoječih lagunskih otočkov z namenom ohranjanja varovanih habitatnih tipov (slana muljasta tla s halofitno vegetacijo) kot tudi gnezdišč in prehranjevališč varovanih vrst ptic. Pomembno vlogo pri opravljanju teh prilagoditvenih del, poleg Sklada

V projektu ReCo sta bila v središču brakične lagune Škocjanskega zatoka oblikovana dva nova muljasta otočka.

foto: arhiv NRŠZ

Gnezdo male čigre (*Sternula albifrons*) na novo oblikovanem otočku v brakični laguni Škocjanskega zatoka
foto: Domen Stanič

za podnebne spremembe in projekta POSEIDONE (Interreg Italia-Slovenija), ima tudi projekt ReCo »Obnova degradiranih ekosistemov vzdolž zelenega pasu za izboljšanje in povečanje biotske raznovrstnosti in ekološke povezanosti« (Interreg Srednja Evropa). V okviru slednjega sta bila v brakični laguni oblikovana dva nova muljasta otočka s skupno površino 420 m². Otočka sta zasnovana na različnih mikro-nadmorskih višinah, z namenom spontanega razvoja ciljnih habitatnih tipov Nature 2000: 1) muljasti in peščeni položi brez vegetacije, 2) halofitne enoletnice in 3) halofitne trajnice z vsemi vmesnimi oblikami ob upoštevanju procesa sukcesije. Nova otočka sta strateško umeščena v osrednjem delu lagune, blizu obstoječih gnezditvenih otočkov, daleč od obale in obdana z globljo vodo, kar omejuje dostop kopenskimi plenilcem. Material za njuno

Tudi **BELOČELI DEŽEVNIK** (*Charadrius alexandrinus*) je hitro koloniziral nova muljasta otočka.
foto: Domen Stanič

oblikovanje je bil pridobljen s poglobljanjem sekundarnih kanalov in dna polsane lagune, pri čemer je bilo uporabljenih 710 m³ lagunskega sedimenta. Ta poseg je omogočil ne le oblikovanje otočkov, temveč tudi izboljšanje kroženja vode v laguni in zmanjšanje izoliranosti obrobni habitatov, kar pozitivno vpliva na ekološko stabilnost območja.

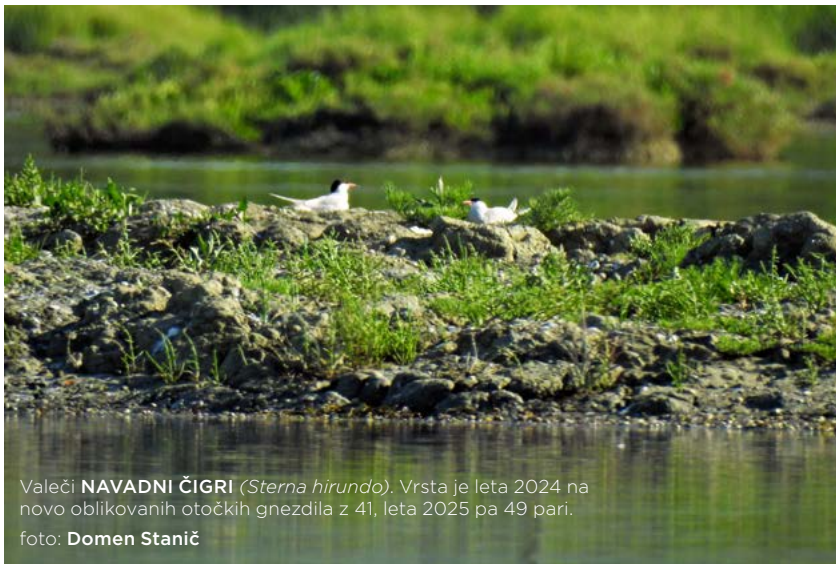
SPREMLJANJE UČINKOVITOSTI UKREPOV

Za celostno oceno uspešnosti opravljenih aktivnosti in njihovih dolgoročnih učinkov je ključno redno spremljanje stanja, ki vključuje tako monitoring ptic kot kartiranje habitatnih tipov. Rezultati monitoringa ptic v letu 2024 so pokazali, da so se že eno leto po oblikovanju muljastih otočkov na njih vzpostavile nove gnezdeče kolonije navadne (*Sterna hirundo*) in male čigre (*Sternula albifrons*), kar potrjuje uspešnost ukrepov. V gnezditveni sezoni 2024 je na novo oblikovanih otočkih gnezdilo 41 parov navadne in 29 parov male čigre ter en par beločelega deževnika. Spomladi leta 2025 so se tej koloniji pridružili še štirje pari polojnika (*Himantopus himantopus*) in en par rdečenogega martinca (*Tringa totanus*). Za Škocjanski zatok rekordno število gnezdečih navdanih čiger (241 sočasno aktivnih gnezd spomladi 2025) so zagotovo zaslužne tudi na novo oblikovane površine, ki smo jih pridobili s projektom ReCo. Tudi analiza stanja popisanih habitatov je potrdila, da zaraščanje halofitnih rastlin poteka v skladu s

Halofitna vegetacija se je eno leto po oblikovanju muljastih otočkov začela spontano razraščati. Na fotografiji je vidno tudi gnezdo navadne čigre (*Sterna hirundo*).

foto: Domen Stanič

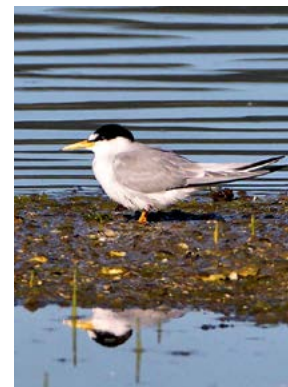

Valeči **NAVADNI ČIGRI** (*Sterna hirundo*). Vrsta je leta 2024 na novo oblikovanih otočkih gnezdila z 41, leta 2025 pa 49 pari.
foto: Domen Stanič

pričakovani. Vegetacija se razvija skladno z višinskim gradientom, kar omogoča oblikovanje značilne conacije, ki prispeva k dolgoročni stabilnosti in biotski pestrosti območja.

ŠKOCJANSKI ZATOK IN EVROPSKI ZELENI PAS

Opravljen aktivnost v Škocjanskem zatoku v okviru projekta ReCo je ena izmed šestih skupnih pilotnih akcij, namenjenih zaščiti in obnovi dragocenih habitatov ter ohranjanju ogroženih vrst vzdolž Evropskega zelenega pasu (European Green Belt). Ta edinstveni naravni in kulturni spomenik, ki se razteza več kot 12.500 km in povezuje 24 držav vzdolž nekdanje železne zaves, je hrbtenica Panevropske ekološke mreže, saj pomembno prispeva k evropski zeleni infrastrukturi. Na tem območju leži 40 narodnih parkov, v 50-kilometrskem vplivnem pasu na obeh straneh Evropskega zelenega pasu pa leži tudi več kot 3.200 zavarovanih območij narave, ki skupaj prečkajo skoraj vse evropske biogeografske enote. Izkušnje, pridobljene pri opravljanju posameznih pilotnih aktivnosti, bodo združene v celosten dokument, katerega cilj je prenos dobrih praks na območja, ki se spopadajo s podobnimi izzivi in težavami. Dokument je neka kšna smernica za učinkovito obnovo degradiranih ekosistemov, hkrati pa bo spodbujal izmenjavo znanja med strokovnjaki in deležniki ter krepil širše čezmejno sodelovanje pri varstvu narave.

MALA ČIGRA (*Sternula albifrons*) je redka gnezdila Škocjanskega zatoka, katere celotna populacija (29 parov) je leta 2024 gnezdila na dveh novo oblikovanih otočkih projekta ReCo.

foto: Duša Vadnjal

SLEGUR

// Ruj Mihelič

V jutranji zarji me med prepevanjem drevesnih cip (Anthus trivialis) in kotorn (Alectoris graeca) preseneti čudovit zvok. Gledam, a vidim le črede ovac in koz, ki si nemoteno iščejo pašo na strmih pobočjih Breginjskega Stola. Čeprav ptice kljub naprezanju ne najdem, mi srce začne radostno igrati. Slišal sem namreč slegurja – eno izmed najlepših, a tudi najskrivnostnejših slovenskih ptic.

Samec slegurja je po obarvanosti nezamenljiva ptica. Krasijo ga temno modra glava, oranžni spodnji del telesa in značilna bela lisa na hrbtu.
foto: **Tomaž Mihelič**

Slegur (*Monticola saxatilis*) je ljubitelj sončnih, suhih, skalovitih in rahlo zaraščenih travnikov ter pašnikov. Njegova svetovna razširjenost se razprostira v ozkem pasu od Pirenejev prek Alp, Dinaridov, Kavkaza in prek osrednje Azije do vzhodne Kitajske. Evropski areal se je skrčil predvsem v vzhodnem delu srednje Evrope, natančneje na Slovaškem in Madžarskem, kjer sta tamkajšnji populaciji tako rekoč izginili. Kljub razmeroma velikemu območju razširjenosti, ki pri nas sega od Alp do krasa, je slegur v Sloveniji redka in razpršena gnezdilka, omejena skoraj izključno na zahodni del države. Čeprav lahko v Alpah naseljuje območja, višja od 2700 metrov nadmorske višine (v Turčiji pa celo 4000 m n.m.v.), pri nas večina populacije živi med 600 in 1800 m. Tako ga lahko pričakujemo na toplih pobočjih hribov in kraških planot, kot so Volovja reber, Nanos, Trnovski gozd in Sabotin, najboljše območje zanj pa je verjetno prav vrhnji del Breginjskega Stola, kjer lahko gostota populacije doseže 25 parov na kvadratni kilometer. Redko ga lahko najdemo tudi v kamnolomih, kjer umetno ustvarjeno skalovje spominja na habitat, v katerem sicer prebiva. Slovenska populacija je ocenjena na 200–300 gnezdečih parov, kar ga uvršča med redkejšje gnezdilke pri nas.

PRIJATELJ PLANŠARSTVA

Zaradi svoje pretežno žužkojede narave se slegur najraje mudi v okolici drobnice, navadno na kaki ogradi, grmu ali skali ter z njih pozorno išče hrano.

Ekstenzivna paša je zanj pomembna predvsem zaradi ohranjanja primerne habitata, saj preprečuje zaraščanje travnikov z grmovjem ali gozdom, obenem pa v nemalo primerih tudi poveča količino hrane. Nizka in redka vegetacija mu še dodatno olajša lov, hrana pa mu je v takem habitatu tudi lažje dostopna. Ravno opuščanje paše je poleg vse večjega vznemirjanja zaradi turistov in posledic klimatskih sprememb eden izmed glavnih razlogov za zmeren upad evropske populacije. Zgovoren primer problematike zaraščanja se je pokazal v južni Švici, kjer so slegurji izredno hitro naselili pogorelo vznožje hriba. Hitra odzivnost vrste po eni strani kaže na to, da ji nezaraščenih območji v nižjih predelih resnično primanjkuje, hkrati pa je videti, da se lahko na izboljšane razmere v okolju hitro prilagodi. Prav zaradi tega velja ohranjanje in obnavljanje tradicionalne rabe tal za ključno varstveno strategijo, ki pa ne koristi le slegurju, temveč tudi številnim drugim živalskim in rastlinskimi vrstam suhih travšč.

PISANI »BRATRANEC« PUŠČAVCA

Prva stvar, ki se nam porodi ob misli na slegurja, je gotovo njegova barvitost. S svojim belim hrbtom, modro glavo in oranžnim trebuhom resnično sili v ospredje iz svoje okolice, za nameček pa je skoraj enakih barv kot slovenska zastava. Ob slegurju pa pogosto pomislimo tudi na njegovega sorodnika – puščavca (*Monticola solitarius*). Čeprav to še redkejšo in izredno toploljubno ptico zaradi njene

živo modre obarvanosti na oko zlahka ločimo od barvitenga slegurja, sta si vrsti sicer zelo podobni v mnogih neanatomskih pogledih. Že vedenjsko sta oba, vsaj pri nas, zelo sramežljiva, zato si ju le stežka pobliže ogledamo. Posledično ju najlažje zaznamo po petju, ki je pri obeh vrstah nadvse spevno, vendar vnovič zelo podobno eno drugemu in za zanesljivo razlikovanje zahteva kar nekaj vaje. Obe vrsti pri nas živita v težje dostopnih in osamljenih območjih, zato se je za opazovanje treba še toliko bolj potruditi. Za nameček se tudi njuna prehrana ne razlikuje kaj dosti. Sta namreč pretežno žužkojedi vrsti, ki plen lovita s prež, pa naj bo to izpostavljena skala ali samotni grm, jedilnik pa si občasno popestrita z različnimi jagodami, semeni in drugo rastlinsko hrano.

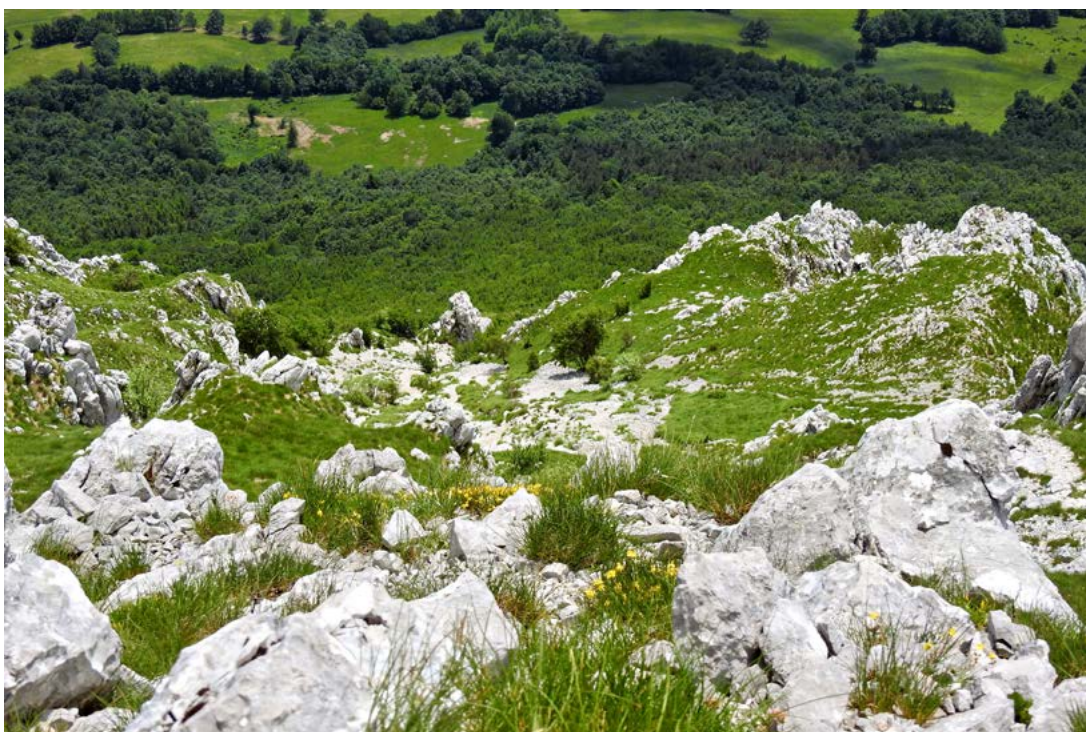
SELIVKA NA DOLGE RAZDALJE

Tako kot večina drugih žužkojedih ptic je tudi slegur izrazita selivka. Slovenska pobočja običajno zapusti v poznem poletju ali zgodnji jeseni, ko se dnevi krajšajo, noči pa postanejo hladnejše, ter v iskanju hrane odleti proti jugu. Večina populacije odleti v vzhodno Afriko in zimo preživi v državah, kot so Uganda, Etiopija in Kenija, kjer jim toplo podnebje in obilica hrane omogočata preživetje. Nekaj osebkov vsako zimo prezimuje tudi na jugu Arabskega polotoka. O sami selitveni poti za zdaj še ne vemo veliko, saj je, verjetno ravno zaradi skrivnostnosti slegurja, ostala še dokaj neraziskana. Upamo lahko, da nam bodo vpogled vanjo omogočile prihodnje raziskave, ki nas znajo presenetiti še s kakšno novo zanimivostjo o tej malo poznani vrsti.

Zaradi svoje pretežno žužkojede narave se slegur najraje mudi v okolici drobnice, navadno na kakšni ogradi, grmu ali skali ter z njih pozorno išče hrano.

Bližja srečanja s slegurjem so redka, saj gre za dokaj plašno ptico, ki se izogiba ljudi. Včasih pa se le zgodi, da nas zaupljivejši slegur preseneti kar ob planinski poti. Na fotografiji je mladosten osebek, ki po obarvanosti spominja na samico.

foto: **Tomaž Mihelič**

Živiljenjski prostor slegurja so ekstenzivni, skalnati pašniki in travniki na osončenih legah. V Sloveniji je vrsta najbolj zastopana na Primorskem. Na fotografiji je habitat slegurja na Nanosu.

foto: **Domen Stanič**

Gozdna meja

V poletnem času, ko se najpogosteje odpravimo na turo v visokogorje, se hočeš nočeš moramo povzpeti nad gozdno mejo. To je prehodno območje med gozdom in odprtimi površinami, kjer drevesa ne rastejo več. Prehodi med habitati pa so vedno zanimivi, saj jih poseljujejo vrste iz dveh pogosto zelo različnih življenjskih okolij.

MLINARČEK (*Curruca curruca*)

Mlinarček je ena izmed naših manjših vrst penic, ki jo spomladi na terenu običajno prej slišimo kot vidimo. Njegovo petje je kratko, monotono in podobno vžigu majhnega motorja ali zvoku vrtečega se kovanca. Če pa ga opazimo, ga najlažje prepoznamo po belem grlu in sivi glavi. V nasprotju s podobno rjavo penico (*C. communis*) ima značilno temno sivorjavo obarvane peruti, hrbet in rep. Mlinarčka pri nas poznamo predvsem kot visokogorsko vrsto, ki gnezdi na zgornji gozdni meji ter v pasu ruševja, kjer je dominantna vrsta penice. Številni gnezdiijo tudi v nižinah. Ker pa zime običajno ne preživi v naših krajih, ga po vsej Sloveniji pogosto opazimo tudi v času spomladanske in jesenske selitve.

Besedilo: **Maks Sešlar**, foto: **Domen Stanič**

NAVADNA POGAČICA (*Trollius europaeus*)

Visokogorski pašniki in zaraščajoča se travišča, tudi ob gozdni meji so domovanje navadne pogačice. Kot ena od visokih steblik se nam običajno pokaže že od daleč, saj njeni veliki rumeni cvetovi stopajo v ospredje iz zelenine okolice. Cvetovi so prav posebni, saj se do 15 cvetnih listov upogiba navznoter, proti sredini cveta, zato je ta videti kot mala pogača. Le majhne žuželke se prerinejo do nektarijev, ki so na dnu cvetnih listov, in hkrati poskrbijo za prenos peloda. Kot večina zlatičnic je tudi pogačica strupena, saj proizvaja alkaloid protoanemonin, ki ob stiku s kožo povzroča izpuščaje in rdečico. Če pa bi dele rastlin zaužili, bi sledila slabost in bruhanje. Občudujmo jo, z nami domov pa naj gre le na posnetkih.

Besedilo: **Metka Škornik**, foto: **Alenka Mihorič**

NAVADNI GAD (*Vipera berus*)

Gre za srednje velikega predstavnika družine gadov (Viperidae), ki v dolžino običajno doseže do 65 cm, redko do 90 cm. Ima ovalno glavo, ki postopoma prehaja v čokat trup, telo pa se zaključuje s kratkim repom. Samice so večinoma rjavih odtenkov, bolj kontrastno obarvani samci so praviloma sivi. Značilni temni cikcakasti vzorec na hrbtu in lisa na glavi v obliki črke »V« sta izražena pri obeh spolih. Za življenje v vlažnih in hladnejših območjih z velikimi temperaturnimi razlikami je vrsta skozi čas razvila različne prilagoditve, kot sta melanizem (temnejša obarvanost nekaterih osebkov) in viviparija (živorodnost). Podatek o pojavljanju na 2245 m. n. v. v Julijskih Alpah pomeni, da je navadni gad najvišje živeča vrsta plazilca pri nas.

Besedilo in foto:
Leon L. Zamuda

MACESEN (*Larix decidua*)

Saj ne veš, kdaj je lepši, jeseni, ko pozlatijo njegove iglice ali spomladi, ko se odene v nežno zelenino razvijajočih se iglic, med katerimi vidimo rdeče ženske storžke in rumene moške cvetove. Macesen je lep kadal koli, sploh pa, če smo se morali potruditi do njega. V naših Alpah tvori gozdno in drevesno mejo tudi na 2000 m, rad ima vlažno in hladno podnebje ter kamnita tla. Raste tudi na komaj dostopnih strmih pobočjih, v nižinah pa se mu, umetno sajenemu, ne piše najbolje, rad ga napade macesnov rak, glivično obolenje. Jeseni kot edina golosemenka pri nas odvrže iglice in pokaže značilno obliko krošnje, po kateri ga prepoznamo že na daleč. Krošnje tudi poleti prepuščajo veliko svetlobe, zato je gozd svetel, tla pa zaradi plasti macesnovih iglic ponujajo prijetno mehko hojo in nas kar vabijo k počitku. Sprejмимо povabilo, saj če verjamemo ljudskemu verovanju, v teh gozdovih domujejo gozdne vile, ki so nam, ljudem, naklonjene. Ostanimo torej nekaj časa v njihovi družbi.

Besedilo: **Metka Škornik**, foto: **Domen Stanič**

GORSKI TRATAR (*Boloria pales*)

Gorski tratar je ena od šestih vrst tratarjev, ki živijo pri nas. Opazujemo ga lahko na nadmorski višini med 1000 in 2300 m, največkrat pa ga bomo srečali nad gozdno mejo. Medtem ko je v Julijskih Alpah bolj splošno razširjen, je v Karavankah redkejši. Njegov življenjski prostor so bogato cvetoča alpska travnišča, zlasti na južnih pobočjih. Ni pa redkost, da ga opazimo tudi na travniških, delno zaraščenih z ruševjem. Največkrat ga bomo lahko opazovali med hranjenjem in posedanjem na cvetočih rastlinah, med katerimi se spreletava s hitrim letom. Za srečanje z gorskim tratarjem se je najbolje v hribe odpraviti v poletnih mesecih, med drugo polovico junija in koncem avgusta. Natančen čas njegovega pojavljanja pa je odvisen tako od vremenskih razmer v posamezni sezoni kot tudi od nadmorske višine.

Besedilo in foto: **Barbara Zakšek**

RUŠEVEC (*Lyrurus tetrix*)

Če se bomo za obisk gora odločili malce prej kot glavna pohodnikov, maja ali junija, se prav lahko zgodi, da srečamo ruševca. Pri nas živi od skrajnega zahoda Julijcev prek Karavank do Smrekovca na vzhodu Kamniško-Savinjskih Alp. Celo na Pohorju gnezdi. Je ptica gorskih travnišč, zato ga navadno srečamo blizu gozdne meje. Kljub atraktivnemu videzu bomo ruševca spomladi zaslišali mnogo prej kot zagledali, zato posebej zjutraj dobro našpičimo ušesa! Gruljenje samcev se sliši neverjetno daleč, a je nevpadljivo in ga bodo naši možgani hitro kar odmislili. Kot opomnik lahko tedaj deluje jezni »khaaaa«, s katerim občasno prekinemo monotono pesem. Ruševca je (še) razmeroma pogost in mu lahko prisluhnemo na marsikateri turi, zato ni potrebe, da obiskujemo najboljše rastišča v osrčju Triglavskega narodnega parka. Ko naletimo nanj, ga občudujemo od daleč – tega bo najbolj vesel.

Besedilo: **Mitja Denac**,
foto: **Tomaž Mihelič**

VZPOSTAVITEV MALIH STOJEČIH VODA (MLAK)

// Aja Zamolo

Mlake so pomembne točke biotske pestrosti, ki pa iz kmetijske krajine vse bolj izginjajo.

foto: **Aja Zamolo**

Mlake, kali, puči in druge male stoječe vode, ki jih najdemo v kmetijski krajini, so pomembna življenjska okolja tako za dvoživke kot tudi za druge na vodo vezane organizme. Izguba vodnih življenjskih okolij zaradi intenziviranja kmetijstva, ki je bila že v preteklosti prepoznana kot ena izmed ključnih groženj dvoživkam, se nadaljuje še danes. Zaradi regulacij vodotokov in zasipavanja močvirij je majhnih stoječih voda naravnega nastanka vse manj, zato so za mnoge vrste pomemben življenjski prostor vode antropogenega nastanka, kot so kali, gramoznice, jarki in korita. Žal pa tudi ta vodna okolja pospešeno izginjajo – tako zaradi intenziviranja kmetijstva kot opuščanja rabe.

Vzpostavitev malih stoječih voda je le eden izmed ukrepov, ki ima lahko pozitiven vpliv na ohranjanje populacij dvoživk v kmetijski krajini, vendar le-ta ne zadošča, če se vzporedno ne izvajajo tudi drugi ukrepi. Ti so npr. ohranjanje ekstenzivnih mokrotnih travnikov, mejic ali povezljivosti z gozdom, pa tudi ukrepi prilagojene kmetijske prakse, kot je pozna košnja, prilagoditev višine košnje, izogibanje nočnemu delu na kmetijskih površinah ipd. Ohranjanje, obnavljanje in vzpostavljanje voda je treba torej izvajati sočasno z ukrepi, ki spodbujajo raznolikost kopenskih habitatov ter ohranjajo ali izboljšujejo njihovo povezanost z vodnimi habitatmi.

Mlake pogosto preraste vodna ali amfibijska vegetacija že v prvih letih po vzpostavitvi.

foto: **Aja Zamolo**

Če se odločimo za vzpostavitev bodisi mlake na vrtu, kjer lahko zvečer prisluhnemo žabjemu petju, ali pa kala na pašniku ali ob čebelnjaku, kjer se na bregovih ob sončnih dnevih gnetejo ovce ali čebele, moramo tako pri načrtovanju kot pri izvedbi slediti strokovnim smernicam.

IZBIRA MESTA ZA VZPOSTAVITEV MLAKE

Ohranjanje obstoječih in obnovitev izginulih mlak ima vedno prednost pred vzpostavitvijo novih mlak. Če pa mlako vzpostavljamo na novo, je priporočljivo, da jo uredimo na mestu, kjer je nekoč že bila. Če te možnosti ni, lahko izberemo obstoječo naravno kotanjo, v kateri občasno zastaja voda, ali pa mesto, kjer bi mlaka lahko imela lasten vir vode. Prednostno lahko mlako vzpostavimo tudi tam, kjer je neprepustnost dna zagotovljena z glineno ali ilovnato podlago. V primeru, da te naravne danosti ni, je treba neprepustnost dna zagotoviti z glinenim nanosom ali uporabo neprepustne namenske folije.

Mlako vedno vzpostavljamo na ekstenzivnih površinah (brez uporabe fitofarmaceutskih sredstev, brez gnojenja itd.) in na mestih, ki so čim bolj oddaljena od cest (priporočljiv odmik je 250 m), da nova mlaka ne pritegne večjega števila živali na cesto. Prav tako mlake ne umeščajmo na način, da med mlako in gozdom, ki je lahko pomembno prezimovališče, teče prometna cesta, saj lahko s tem ustvarimo novo točko povozov dvoživk med selitvami – t. i. črno točko.

VELIKOST, GLOBINA IN OBLIKA MLAKE

Kotanja mlake naj ima različno globoke predele, kjer se bo lahko razrastlo raznoliko vodno rastlinje in bodo ustvarjene ustrezne mikro razmere za odlaganje jajc. Za velikega pupka (*Triturus carnifex*) je na primer značilno, da samice posamezna jajca

Mlake so pomemben habitat ne le za dvoživke, temveč tudi za številne druge organizme. Skozi vse leto so pomemben vir vode za ptice; na fotografiji je

VELIKI STRNAD (*Emberiza calandra*).

foto: Aleks Kotnik

Če se odločimo za vzpostavitev bodisi mlake na vrtu, kjer lahko zvečer prisluhnemo žabjemu petju, ali pa kala na pašniku ali ob čebelnjaku, kjer se na bregovih ob sončnih dnevih gnetejo ovce ali čebele, moramo tako pri načrtovanju kot pri izvedbi slediti strokovnim smernicam.

jesen 2024

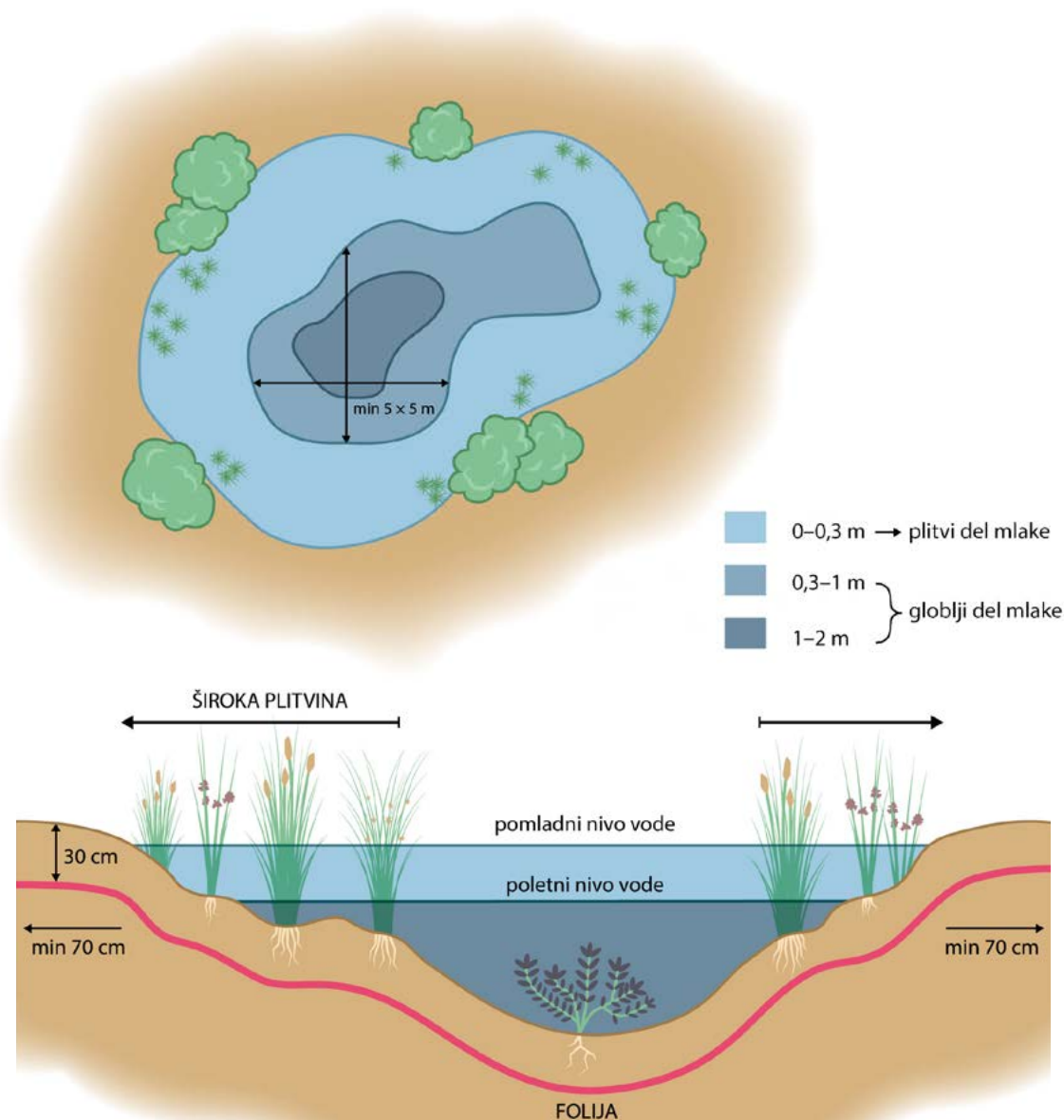
V mlako nikoli ne naseljujemo rib, saj te aktivno plenijo jajca, ličinke in odrasle osebk
dvoživk. Poleg tega uničujejo vodno vegetacijo,
ki dvoživkam daje zavetje, ter kalijo vodo,
kar lahko oteži parjenje nekaterim vrstam.

živali iz vode zlahka dosežejo kopenski habitat. Obenem so položne brežine pomembne tudi za druge živali, ki se v mlako pridejo napajat (ptice, sesalci, tudi žuželke). Priporočeno je, da je mlaka globoka vsaj 1,5–2 m, saj s tem zagotavljamo vodnatost najglobljega dela vso sezono, četudi se mlaka napaja le s padavinsko vodo. V primeru napajanja iz talne vode je lahko mlaka tudi plitvejša. Ukrepi,

ki se izvajajo ciljno za izbrane vrste, se razlikujejo tako po umestitvi kot tudi velikosti in obliki same mlake, saj morajo ustrezati ekološkim zahtevam izbranih vrst. Tako se na primer za velikega pupka priporoča izkop mlake velikosti med 150 in 300 m², za hribskega urha (*Bombina variegata*) pa je primer na velikost mlake že od 25 m² naprej. V primeru, da načrtovana vodna telesa ne presegajo volumna 250 m³ in globine 2 m, kar še velja kot enostaven objekt po Zakonu o gradnji (in pod pogojem, da ni predmet gradnje), za vzpostavitev mlake ni treba pridobiti gradbenega dovoljenja.

Ob izkopu mlake moramo biti pozorni, da ohranimo travno rušo, ki jo po končanem izkopu in ureditvi brežin položimo na razgaljene brežine ter s tem preprečimo njihovo erozijo in razrast invazivnih rastlin. V primeru uporabe namenske folije za njeno prekrivanje uporabimo najmanj 30 cm zemljine, vendar za ta namen ne uporabimo zgornje

Shematski prikaz mlake: tloris (zgoraj) in prečni prerez (spodaj) s priporočenimi globinami. Za dvoživke je ključna dobra strukturiranost kotanje z različnimi globinami in širokim pasom plitvin. Pri vzpostavitvi mlake z namensko folijo moramo le to vedno zasuti z vsaj 30 cm debelo plastjo zemljine.

Več priporočil za naravi prijazne prakse najdete na spletni strani www.kmetovati-z-naravo.si.

odkopane plasti prsti, ki je praviloma najbogatejša s hranili in posledično povzroči eutrofikacijo (prekomerno povečanje hranil).

OKOLICA MLAKE

Zadostno osončenost mlake zagotovimo z odstranitvijo grmovne in drevesne zarasti, zlasti na južni in vzhodni strani. Mlaka naj bo povezana s pestrimi kopenskimi habitati, kot so ekstenzivni travniki, mejice ali gozdni rob. V pokrajini, kjer zatočišč in možnih prezimovališč primanjkuje, lahko v neposredni bližini vzpostavimo mejice s pestrim pritalnim delom, iz katerih ne odstranjujemo večjih hlodov ali odmrlega lesa. Lahko pa uredimo tudi skladnjake, ki

Za ohranjanje in varstvo dvoživk so pomembna tako vodna kot kopenska okolja. **NAVADNA KRASTAČA** (*Bufo bufo*) se od mrestišč seli najdlje, tudi do 5 km, medtem ko se nekatere vrste od voda ne oddaljijo več kot nekaj 100 metrov.

foto: **Barbara Zakšek**

dvoživkam zagotavljajo tako mesta za skrivanje kot za prezimovanje. Za to lahko uporabimo material, ki je ostal od izkopa (panji, veje in korenine, kamni, zemljina). Okoli mlake vedno vzpostavimo 10–20 m širok travniški varovalni pas, ki prepreči izpostavljenost gnojilom in fitofarmacevtskim sredstvom.

OPOZORILA IN VZDRŽEVANJE

V mlako nikoli ne naseljujemo rib, saj te aktivno plenijo jajca, ličinke in odrasle osebe dvoživk. Poleg tega uničujejo vodno vegetacijo, ki dvoživkam daje zavetje, ter kalijo vodo, kar lahko oteži parjenje nekaterim vrstam. Če so ribe že v mlaki, jih izlovimo. Vse mlake so izpostavljene sukcesiji, zato jih moramo občasno vzdrževati, da zagotovimo vodnatost in primerne življenjske razmere za vodne ter obvodne organizme. Osnovno vodilo pri vzdrževanju mlak je zagotavljanje mreže večjega števila primernih mrestišč in prehranjevališč na nekem območju, pri čemer je pomembno, da so vedno na voljo vodna okolja v različnih sukcesijskih fazah. S tem se ohranja raznolikost življenjskih okolij, ki jih dvoživke in drugi organizmi uporabljajo v različnih starostnih obdobjih ali delih leta. Obnova (tj. poglobitev ali odstranitev mulja) obstoječih mlak naj poteka v obdobju, ko dvoživke niso

aktivne – praviloma med oktobrom in februarjem. Na območjih, kjer živi močvirska sklednica (*Emys orbicularis*), je za obnovo treba poskrbeti oktobra, da se izognemo obdobju njenega prezimovanja v vodi. Pri obnovah mlak z dvoživkami se je treba posvetovati s strokovnjaki. Za vzpostavitev malih stoječih voda je treba pridobiti ustrezna dovoljenja ter slediti področnim zakonodajam (npr. *Zakon o ohranjanju narave*, *Gradbeni zakon*, *Zakon o vodah*, *Zakon o varstvu kulturne dediščine*).

Vodna okolja v kmetijski krajini pa imajo tudi mnogo širšo vlogo kot le zagotavljanje biotske pestrosti. Ne glede na to, ali gre za tekoče ali stoječe, stalne ali začasne vode, mokrišča pomembno prispevajo k ohranjanju kakovosti vode, uravnavanju podnebja ter blaženju posledic suš in poplav.

Dvoživke v vodo odlagajo mreste, jajca ali ličinke, nekatere pa se tudi po obdobju parjenja zadržujejo in prehranjujejo v vodi ali ob njej. Vodno rastlinje v stalnih mlakah zagotavlja dvoživkam skrivališča in mesta za odlaganje jajc.

foto: **Barbara Zakšek**

Priprava priporočil je potekala v okviru projekta **EIP KROTA (Izboljšanje naravovarstvenih učinkov kmetijskih pridelovalnih sistemov v Sloveniji, 2022–2025)**, ki je financiran iz Programa razvoja podeželja RS 2014–2020 v okviru ukrepa Sodelovanje, podukrep M16.5 – Okolje in podnebne spremembe.

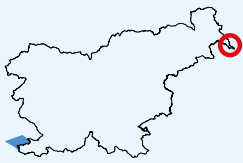

Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja: Evropa investira v podeželje

REKA MURA – SPODNJI TOK

// Anja Cigan

SEZONA OBISKA

Pomlad, poletje

TRAJANJE OGLEDA

Ogled vseh priporočenih točk nam bo vzel približno štiri ure. V primeru, da pot opravimo peš, pa si vzemimo cel dan. Med posameznimi točkami je na številnih mestih možnost obhoda do same reke Mure, drugih mrtvic in rokavov.

ZAHTEVNOST

Večina točk je dostopnih po makadamskih poteh. Za vse, ki si želijo pristnejši stik z Muro, priporočam, da vsaj del poti

opravijo tik ob reki, kjer skorajda ni makadamskih poti. Poplavni prostor ob Muri v poletnih mesecih slovi predvsem po številnih komarjih, obadih in klopah. Zato priporočam dolga oblačila, primerno obutev in uporabo repelentov. Omenjene lokacije so z vidika vrst, ki jih lahko opazujemo, primerne tudi za spomladanski in zgodnje jesenski obisk.

OPIS OBMOČJA

Spodnji tok reke Mure v Sloveniji na skrajnem severovzhodu države je eden izmed najbolj ohranjenih in najzanimivejših poplavnih območij pri nas. Reka Mura je na svojem zadnjem odseku v Sloveniji, od vasi Benica dolvodno, ohranila svojo naravno rečno dinamiko. Tako so na tem območju najštevilnejši stranski rokavi in mrtvice, obenem pa tu najdemo enega izmed največjih kompleksov poplavnih gozdov – Mursko šumo. Številni razmeroma dobro ohranjeni habitati nam omogočajo opazovanje ptic in drugih živalskih vrst tudi na širšem območju tega dela Pomurja.

DOSTOP

Do območja, ki ga obravnavamo v tem prispevku, bomo po avtocesti najenostavneje prišli prek izvoza Pince. Ko zapustimo avtocesto, se na križišču usmerimo desno in pot nadaljujemo skozi vas Pince Marof do vasi Benica. Po prečkanju mosta čez reko Ledavo zavijemo levo in se držimo glavne ceste (cesta na enem mestu zavije v desno), dokler ne pridemo na makadamsko pot. Pot po njej nadaljujemo do prvega križišča, kjer zavijemo levo. Nato se nam onstran protipoplavnega nasipa odpre pogled na Mursko šumo **1**, kamor nas vodi gozdna cesta, s katere dostopamo do vseh naslednjih točk.

Avtocesto lahko zapustimo tudi na izvozu Lendava. V prvem krožišču se držimo izvoza za Lendavo, nato pa v drugem križišču izvoza za Čakovec (HR) oz. Petišovce. Pot nadaljujemo naravnost, vse do zadnjega križišča, ki je nekaj deset metrov pred mejnim preходом Petišovci, kjer zavijemo levo. Pot nadaljujemo skozi vasi Trimlini in Petišovci do naslednjega križišča, kjer zavijemo desno. Desno od ceste bomo nato

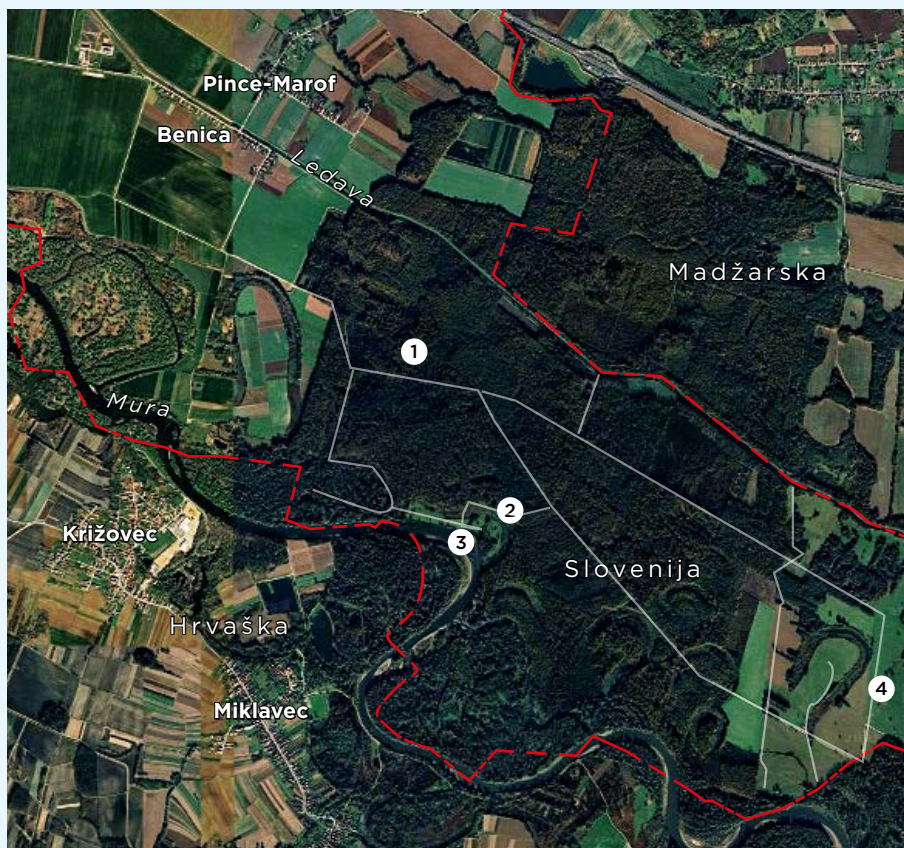

foto: Matjaž Tančič

zagledali eno izmed mrtvic reke Mure, nekaj metrov stran pa še protipoplavni nasip. Pot nadaljujemo naravnost vse do konca vasi Benica po glavni cesti (cesta proti koncu vasi zavija desno), dokler se ne pripeljemo do makadamske poti. Pot po njej nadaljujemo do prvega križišča, kjer zavijemo levo. Nato se nam onstran protipoplavnega nasipa odpre pogled na Mursko šumo **1**, kamor nas vodi gozdna cesta, s katere dostopamo do vseh naslednjih točk.

SPLOŠNE INFORMACIJE

Območje ob reki Muri v Sloveniji je razglašeno kot Biosferno območje Mura, ta pa je del širšega petdržavnega biosfernega območja Mura-Drava-Donava. Celotno območje treh rek Mure, Drave in Donave, velja za enega izmed največjih rečnih kompleksov v Evropi. Del, ki je vključen v petdržavno biosferno območje, zajema najbolj ohranjene dele, skupno kar 700 km prosto tekočih rek. Zaradi svoje ohranjenosti in posledično visoke stopnje biotske pestrosti je celotno območje več kot vredno obiska in lahko postreže z marsikatero zanimivostjo. Povezava do spletne strani: <https://www.amazon-of-europe.com/sl/>.

MALI DEŽEVNIK (*Charadrius dubius*) gnezdi na prodiščih. Tako ga ogrožata predvsem spreminjanje naravnega toka reke in tudi človekove motnje na gnezdiščih, ki so na Muri vse pogostejše zaradi povečanja števila obiskovalcev s čolni.

foto: **Anja Cigan**

KJE IN KATERE PTICE OPAZOVATI:

Življenjski prostori ob in na reki Muri so pomembni predvsem z vidika značilnih gnezdk naravnih rečnih ekosistemov, nižinskih gozdov in poplavnih travnikov. Te vrste imamo kot indikatorje še dobro ohranjenih habitatov. Reka Mura je tu ohranila svojo naravno rečno dinamiko.

Med gnezdkami Murske šume **1**, enega izmed največjih kompleksov poplavnega gozda v Sloveniji, velja omeniti predvsem **srednjega detla** (*Dendrocoptes medius*), katerega populacija je na tem območju ena največjih v državi. Vseeno pa med obiskom bodimo pozorni tudi na **velikega** (*Dendrocops major*) in **malega detla** (*Dryobates minor*). Med žolnami tu gnezditata tudi **črna žolna** (*Dryocopus martius*) in **pivka** (*Picus canus*). Od drugih manjših gozdnih vrst ptic so pogosti še **ščinkavec** (*Fringilla coelebs*), **brglez** (*Sitta europaea*), **dolgoprsti** (*Certhia familiaris*) in **krat-koprsti plezalček** (*Certhia brachydactyla*). V gozdu bliže reki Muri bomo hitro zaslišali značilno ogla-

BELOVRATI MUHAR

(*Ficedula albicollis*) gnezdi v duplih starejših dreves, pogosto zaseda tudi gnezdišnice. V poplavnih gozdovih ob reki Muri je zaradi velike razpoložljivosti primernih gnezdišč njegova populacija stabilna.

foto: **Alen Ploj**

BELOREPEC (*Haliaeetus albicilla*) v Murski šumi ne pozna meja, saj kraljuje v Sloveniji, na Hrvaškem in Madžarskem.

foto: **Miran Krapež**

šanje **belovratega muharja** (*Ficedula albicollis*), ki je tudi zelo pogost prebivalec poplavnega gozda. Nekaj več sreče pa bomo potrebovali, da bomo lahko opazovali **kozačo** (*Strix uralensis*) ali **lesno sovo** (*Strix aluco*). V poplavnem gozdu gnezdiijo tudi tri redkejše ptice: **belorepec** (*Haliaeetus albicilla*), **črna štroklja** (*Ciocnia nigra*) in **sršenar** (*Pernis apivorus*). Za opazovanje slednjih so sicer primernejše točke ②, ③ in ④, kjer jih lahko na bolj odprtih površinah opazujemo med lovom.

Mrtvice reke Mure so zagotovo eno najznačilnejših in najpestrejših življenjskih okolij tega prostora.

Dolvodno od vasi Petišovci se gostota mrtvic povečuje, zato priporočam ogled več le-teh, tudi tistih, ki jih izrecno ne omenjam. Na spletnih satelitskih posnetkih bomo mrtvice zlahka prepoznali po značilni podkvasti obliki, saj so to ostanki meandrov ali vijug reke. Na mrtvici Močnjak ②, do katere se lahko pripeljemo po makadamski poti, ki se od glavne ceste čez Mursko šumo odcepi desno, lahko pogosto opazujemo **zelenonoge tukalice** (*Gallinula chloropus*), **kvakače** (*Nycticorax nycticorax*) in **sive čaplje** (*Ardea cinerea*). Zagotovo bomo naleteli tudi na par **labodov grbcev** (*Cygnus olor*), ki na mrtvici gnezdi. Ta mrtvica nam mogoče ne bo postregla z veliko ptičjimi posebnostmi, vendar je zelo zanimiva z vidika samega habitata in drugih živali.

Gozdna pot nas proti zahodu, mimo mrtvice Močnjak ②, vodi do enega izmed najlepših oklučkov reke Mure ③. V strmih, peščenih rečnih stenah gnezdiijo **breguljke** (*Riparia riparia*), naše najmanjše lastovke, in **vodomec** (*Alcedo atthis*). V podobnih strmih stenah gnezdiijo tudi **čebelarji** (*Merops apiaster*), ki pa veliko raje izbirajo druge peščene stene v širši okolici, npr. na območju Lendavskih goric ali pa v starem glinokopu na hrvaški strani Mure, severozahodno od vasi Križovec. Vendarle lahko čebelarje tu opazujemo med preletom ali prehranjevanjem. Če si bomo s pomočjo daljnogleda ali še boljše spektiva pozorno ogledali prodišče, ki se razteza na drugi brežini reke, bomo zelo verjetno opazili **malega deževnika** (*Charadrius dubius*) in **malega martinca** (*Actitis hypoleucos*). Obe vrsti sta za gnezdenje vezani na prodišča – poseben življenjski prostor, ki je zaradi človekovih posegov močno ogrožen.

Ohranjeni tok in dinamika reke Mure v njenem spodnjem toku ustvarjata gnezditvene stene za **BREGULJKE** (*Riparia riparia*), katerih številčnost je zato na tem slovenskem delu Mure najvišja.

foto: **Anja Cigan**

Ena izmed najbolj znanih mrtvic je Muriša ④. Do te se pripeljemo po glavni gozdni cesti, ki pelje čez Mursko šumo. Na poti do Muriše bomo lahko na travnikih opazovali **rjavega srakoperja** (*Lanius collurio*), **rumenega strnada** (*Emberiza citrinella*), **repaljščico** (*Saxicola rubetra*), **prosnika** (*Saxicola rubicola*), prej kot videli pa bomo slišali **vijeglavko** (*Jynx torquilla*), **kobilarja** (*Oriolus oriolus*) in z nekaj sreče tudi **pisano penico** (*Curruca nisoria*). Na pašniku ob poti gnezdiijo **pribe** (*Vanellus vanellus*), morebiti pa lahko slišimo tudi značilni »pet-pedi, pet-pedi« **prepelice** (*Coturnix coturnix*), ki je marsikje postala že redkost. Na sami mrtvici nas bo hitro preletel **rjavi lunj** (*Circus aeruginosus*), ki tukaj tudi gnezdi. V trstičju najdemo glasne **rakarje** (*Acrocephalus arundinaceus*), **bičjo trstnico** (*Acrocephalus schoenobaenus*) in **trstnega cvrčalca** (*Locustella luscinioides*). Z malo sreče se nam bo pokazala tudi katera izmed tukalic npr. **mokož** (*Rallus aquaticus*). Med jesensko selitvijo, ki se začne že v poznem poletju, lahko na tem območju opazujemo tudi **žličarke** (*Platalea leucorodia*), **polojnike** (*Himantopus himantopus*) ter marsikatero drugega pobrežnika.

BOBER (*Castor fiber*) se ob reki Muri uspešno širi, zato so njegova opazovanja vse pogostejša. Predvsem v poletnem času je večja možnost za njegovo opazovanje, saj so mladiči veliko manj previdni od odraslih in se nam pogostejše pokažejo.

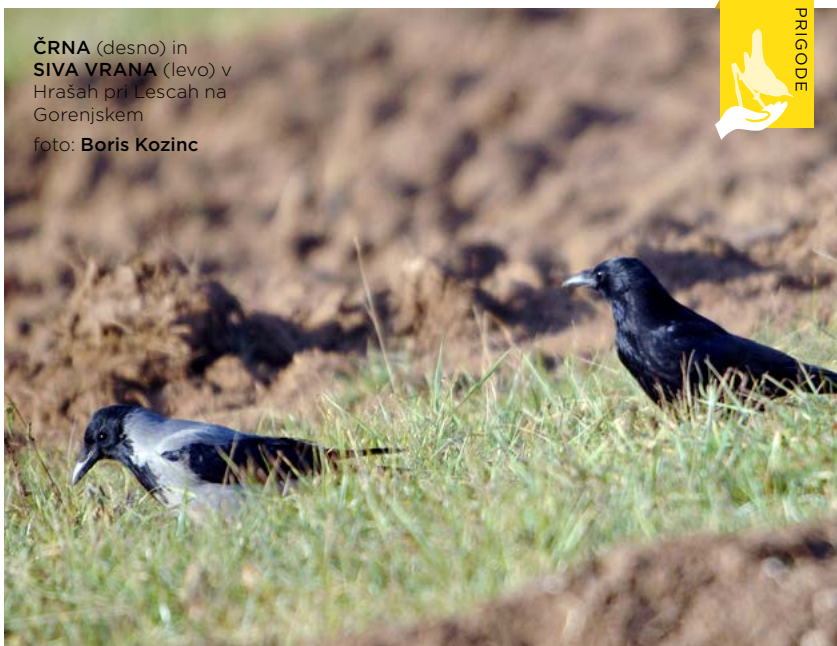
foto: Anja Cigan

DRUGE ZANIMIVOSTI:

Na območju mrtvice Močnjak ② lahko z malo sreče predvsem v večernih urah opazujemo **bobra** (*Castor fiber*), vendar bodimo pozorni, saj se na lokaciji pojavlja tudi podobna tujerodna vrsta, **nutrija** (*Myocastor coypus*). V pozno spomladanskem in poletnem času bomo lahko poslušali tudi značilno petje samcev urhov, tako **nižinskih** (*Bombina bombina*) kot **hribskih** (*Bombina variegata*), saj se tu njuna areala prekrivata. Prav tako tu živita dve vrsti pupka: **veliki** (*Triturus carnifex*) in **panonski pupek** (*Triturus dobrogicus*), vendar bomo za njuno opazovanje morali imeti več sreče. Našo edino avtohtono vrsto želve, **močvirsko sklednico** (*Emys orbicularis*), lahko opazujemo med sončenjem na brežini ali kakšnem deblu ob mrtvici Muriša ④. Velikokrat na slednji lokaciji lahko opazujemo tudi igrice **vidre** (*Lutra lutra*).

ČRNA (desno) in SIVA VRANA (levo) v Hrašah pri Lescah na Gorenjskem

foto: Boris Kozinc

OPAZOVANJE MEŠANEGA PARA ČRNE IN SIVE VRANE

// Boris Kozinc

Že več let opazujem gnezdenje mešanega para črne (*Corvus corone*) in sive vrane (*C. cornix*) ob vasi Hraše pri Lescah na Gorenjskem. Leta 2024 sta gnezdo zgradili na hruški le kakih pet metrov od zadnje hiše v spodnjem delu vasi. Mladiče sta uspešno speljali. Letos sta gnezdili na visoki lipi v zavetju bele omele blizu mojega doma, tako da sem ju lahko opazoval z vrta ali balkona. Že v začetku aprila sta gradivo za gnezdo znašala oba partnerja. Valeči ptici pa je hrano prinašala črna vrana, tako da sklepam, da je bil to samec. Vaško okolje jima zagotavlja obilico hrane, ki jo največkrat najdeti na kompostih pa tudi travnikih, njivah in pašnikih. Jeseni je zanimivo opazovati, kako vrane spuščajo orehe na cesto, da se strejo, kar jim omogoči, da pridejo do okusne vsebine. Črna vrana je pri nas redka gnezdilka v severozahodni Sloveniji, na Koroškem in Dravskem polju, lokalno pa tudi v osrednji in jugozahodni Sloveniji. Gnezdenje, kjer sta skupaj tako samec kot samica črne vrane, je bolj redek pojav in o dveh primerih je poročal Janez Gregori v letih 1972–1975 iz Rateč in Podkorena. Mešani pari črne in sive vrane so na Gorenjskem bolj običajni in jih najdemo ob Savi Dolinki vse do sotočja. Tudi za druge dele Slovenije velja, da se večina gnezdečih črnih vran pojavlja v mešanih parih s sivo vrano, a ciljnih raziskav črne vrane pri nas ni.

Viri

- GEISTER, I. (1995): Ornitološki atlas Slovenije. – DZS d.d., Ljubljana.
- KOCE, U., MIHELIC, T. (2019): Siva vrana / Črna vrana *Corvus corone*. pp. 296–297. V: Mihelič, T., Kmecl, P., Denac, K., Koce, U., Vrezec, A., Denac, D. (ur.): Atlas ptic Slovenije. Popis gnezdk 2002–2017. – DOPPS, Ljubljana.

UREDBA O OBNOVI NARAVE POD DROBNOGLEDOM

// Urška Koce

#RESTORENATURE

Ministrstvo za naravne vire in prostor je konec marca objavilo sporočilo, da je sprožilo proces priprave nacionalnega načrta za obnovo narave; ta pomeni začetek uresničevanja Uredbe EU o obnovi narave, ki je v veljavo prišla avgusta 2024 in je nedvomno najpomembnejši evropski zakonodajni akt na področju varstva narave po Direktivi o pticah in Direktivi o habitatih. Uredba je med zagovornike narave prinesla nov optimizem, a je hkrati tudi skeleč opomin na neuspehe naše družbe pri ohranjanju narave v preteklih desetletjih. Ti so znanstveno dokumentirani, med drugim z vrsto mednarodnih in nacionalnih shem spremljanja stanja biotske raznovrstnosti.

Primer pasivnega ukrepa za obnovo narave je razglasitev gozdnega rezervata, v katerem dopustimo nemoten razvoj gozdnega ekosistema in s tem naravno obnovo njegove biotske raznovrstnosti.

foto: **Al Vrezec**

Uredbo o obnovi narave razumemo tudi kot pomemben družbeni dogovor za omogočanje in ustvarjanje blaginje vseh prebivalcev Evropske skupnosti in širše. Obnova biotske raznovrstnosti in celostnosti ekosistemov je namreč pomemben steber za doseganje ciljev na področju blaženja podnebnih sprememb in prilagajanja njihovim učinkom ter varstva tal in izboljšanja prehranske varnosti.

Uredba je za države članice neposredno zavezujoča in vsebuje podrobna določila za doseganje skupnih ciljev za obnovo degradiranih ekosistemov: do leta 2030 je treba obnoviti 20 % kopenskih in 20 % morskih območij, do leta 2050 pa vse ekosisteme, ki so potrebni obnove.

KAJ OBNOVA NARAVE POMENI V PRAKSI

Obnova narave je skrbno načrtovan proces, s katerim omogočimo okrevanje okrnjenih, poškodovanih ali uničenih ekosistemov. Osrednjo vlogo v tem procesu imajo najrazličnejši ukrepi, ki morajo biti oblikovani na podlagi najboljšega razpoložljivega znanja in so prilagojeni posameznemu ekosistemu – njegovi značilni strukturi in funkcijam ter stopnji prizadetosti.

Ukrepi za obnovo narave so lahko pasivni, kot je denimo zavarovanje določenega območja, da izključimo pritiske človeka in ponovno omogočimo nemoteno delovanje naravnih procesov, s katerimi se ekosistem obnovi sam po sebi. Primer takšnega ukrepa je denimo razglasitev gozdnega rezervata, v katerem dopustimo nemoten razvoj gozdnega ekosistema in s tem naravno obnovo njegove biotske raznovrstnosti. V večini primerov pa je pri obnovi narave treba posredovati aktivno, na primer s prilagojenim upravljanjem ali konkretnimi posegi v prostor, s katerimi odpravimo vzroke degradacije. Primeri takšnih ukrepov so prilagojene kmetijske prakse, s katerimi se vzpostavijo ugodne razmere za visoko biotsko raznovrstnost, odstranitev umetnih ovir v rečnih ekosistemih, ki omogoči naravno rečno dinamiko, vzdržna raba naravnih virov, ki temelji na ekosistemskem pristopu, in podobno.

OD NARAVOVARSTVENIH DIREKTIV DO UREDBE O OBNOVI NARAVE

Direktiva o habitatih in Direktiva o pticah veljata za najpomembnejši pravni instrument ohranjanja narave v Evropski skupnosti. Opredeljujeta za Skupnost varstveno pomembne habitatne tipe in

vrste, ki smo jih države članice dolžne varovati in ohranjati v dobrem stanju; sta tudi temeljni evropski pravni podlagi za določitev, varstvo in upravljanje območij Natura 2000. Vendar pa ne glede na vsa dosedanja prizadevanja držav članic za ohranitev najvrednejših delov evropske narave poročila o stanju biotske raznovrstnosti, ki jih v petletnih obdobjih države predložijo Evropski komisiji, kažejo na vse bolj alarmantno stanje varovanih habitatnih tipov in vrst, ki kliče po takojšnji uvedbi ukrepov za njihovo obnovo. Velik del zahtev uredbe glede obnove narave je tako vezan na habitatne tipe iz priloge I in habitate vrst iz prilog II, IV in VI Direktive o habitatih ter na habitate vrst s področja uporabe Direktive o pticah. V morskem okolju so v uredbi opredeljeni še nekateri dodatni habitatni tipi in vrste, ki niso del navedenih prilog Direktive o habitatih. Za boljšo preglednost so vsi habitatni tipi in vrste navedeni tudi v prilogah uredbe.

Države članice morajo uvesti ukrepe za obnovo vseh habitatnih tipov, ki niso v dobrem stanju, in ukrepe za ponovno vzpostavitev habitatnih tipov na območjih, kjer se ti ne pojavljajo več; prav tako pa morajo uvesti ukrepe za obnovo habitatov vrst, da se zagotovi njihovo dolgoročno preživetje.

celostnosti teh ekosistemov; ti ukrepi morajo biti oblikovani in uresničeni tako, da se bodo izboljšale vrednosti različnih kazalnikov, določenih z uredbo; opredeljenih je pet kazalnikov za kmetijske ekosis-

Države članice morajo uvesti ukrepe za obnovo vseh habitatnih tipov, ki niso v dobrem stanju, in ukrepe za ponovno vzpostavitev habitatnih tipov na območjih, kjer se ti ne pojavljajo več; prav tako pa morajo uvesti ukrepe za obnovo habitatov vrst, da se zagotovi njihovo dolgoročno preživetje. Ukrepi morajo biti prednostno uveljavljeni na območjih Natura 2000 in v največji možni meri zagotoviti sinergije z obstoječimi programi upravljanja teh območij. Z ustreznimi ukrepi morajo poskrbeti tudi zato, da se stanje habitatnih tipov in habitatov vrst po obnovi ne bi ponovno znatno poslabšalo.

OBNOVA NARAVE V KMETIJSKIH IN GOZDNIH EKOSISTEMIH

Habitatni tipi in vrste, ki so predmet ohranjanja v okviru naravovarstvenih direktiv, so seveda pomemben sestavni del kmetijskih in gozdnih ekosistemov, vendar uredba te okvire presega in zahteva tudi uvedbo ukrepov, ki bodo prispevali k splošnemu izboljšanju biotske raznovrstnosti in

teme in sedem kazalnikov za gozdne ekosisteme. Pri izbiri kazalnikov za spremljanje napredka pri obnovi kmetijskih in gozdnih ekosistemov imajo države članice nekaj prožnosti, indeks ptic kmetijske krajine in indeks pogostih gozdnih ptic pa sta izrecno določena kot obvezna kazalnika.

Posebna pozornost je namenjena divjim opraševalcem, ki so ključni kazalniki zdravja ekosistemov in so hkrati bistveni za kmetijsko proizvodnjo in prehransko varnost. Uredba zato nalaga državam članicam, da vzpostavijo ukrepe, s katerimi bodo že do leta 2030 izboljšali raznovrstnost opraševalcev in obrnile trend upada njihovih populacij.

OBNOVA REČNIH EKOSISTEMOV

Podobno kot v kmetijskih in gozdnih ekosistemih veljajo posebna določila tudi glede obnove rečnih ekosistemov. Izrecno je predpisana odstranitev zastarelih rečnih ovir, da se ponovno zagotovi vzdolžna povezljivost rek in se obnovijo naravne

Renaturacija nekdanjega degradiranega območja Škocijskega zatoka velja za klasičen primer obnove ekosistema, ki sedaj poleg učinkovitega varovanja biotske raznovrstnosti zagotavlja tudi številne ekosistemske storitve.

foto: Arhiv NRŠZ

funkcije pripadajočih poplavnih ravnin. Te intervencije bodo skupaj z ukrepi za obnovo habitatnih tipov in habitatov vrst prispevale k celostnosti rečnih ekosistemov oziroma k skupnemu cilju obnove 25.000 km prosto tekočih rek v EU.

PRIZNANJE TUDI NARAVI V URBANEM OKOLJU

Uredba o obnovi narave nalaga državam članicam, da poskrbijo tudi za urbano naravo. Urbana območja zavzemajo znatno površino ozemlja Evropske unije in se še širijo, a nanje redkokdaj gledamo kot na ekosistem z biotsko raznovrstnostjo, ki vpliva na kakovost življenja velikega dela evropskega prebivalstva. Urbana narava ponuja številne ekosistemske storitve, kot so zmanjševanje poplavisne ogroženosti, uravnavanje mikroklimе, absorpcija toplogrednih plinov ter filtriranje zraka in vode; v njej prebivalci najdejo možnosti za rekreacijo in mentalno in duševno sproščanje. Skladno z uredbo morajo države poskrbeti za ohranitev in postopno povečanje urbanih zelenih površin in pokrova drevesnih krošenj do zadovoljive ravni, ki se določi skladno s predpisano metodologijo.

NACIONALNI NAČRTI ZA OBNOVO NARAVE: 27 POTI DO SKUPNIH CILJEV

Za učinkovit prispevek k uresničevanju ciljev Uredbe o obnovi narave morajo države članice pripraviti nacionalne načrte z natančno predpisano vsebino in obliko. V njih bodo opredelile površino območij narave, ki je v slabem stanju in je potrebna obnove; zarisale primerna območja za obnovo in določile konkretne ukrepe za obnovo ter ukrepe za preprečitev ponovnega poslabšanja stanja. Območja in ukrepi morajo biti določeni na podlagi veljavnih podatkov in najboljših razpoložljivih znanstvenih dokazov. V načrtu mora biti podan tudi opis izbranih kazalnikov za kmetijske in gozdne ekosisteme, vključno z metodologijami za njihovo spremljanje.

Po novi uredbi bodo morale države članice EU poskrbeti za ohranitev in postopno povečanje urbanih zelenih površin in pokrova drevesnih krošenj.

foto: **Darinka Mladenovič**

Obnova narave, kot jo je ambiciozno zastavila uredba, bo seveda imela znatne finančne posledice. Samo stroški obnove habitatnih tipov iz prilog I in II uredbe so bili na ravni EU ocenjeni na 154 milijard evrov, vendar skupne ocenjene koristi obnove to vrednost presegajo za več kot desetkrat! Skoraj toliko pa bi znašali tudi stroški zaradi neukrepanja. Države članice morajo v nacionalnih načrtih zato predstaviti tudi pregled predvidenih družbeno-gospodarskih vplivov in ocenjene koristi izvajanja ukrepov in si prizadevati, da ublažijo njihove morebitne negativne vplive na prizadete deležnike in pridobijo njihovo podporo. Oceniti morajo tudi finančne potrebe, vključno s podporo prizadetim deležnikom ter določiti ustrezne (javne in zasebne) vire financiranja.

Uredba o obnovi narave med drugim nalaga državam članicam, da uveljavijo ukrepe, ki bodo že do leta 2030 izboljšali raznovrstnost opraševalcev in obrnili trend upada njihovih populacij.

foto: **Domen Stanič**

“IZOGIBALIŠČA” OB POTI

V nekaterih okoliščinah in ob ustreznih utemeljitvah uredba omogoča nekatere odklone, na primer od zahtev za obnovo in preprečevanje ponovnega poslabšanja stanja habitatnih tipov, kadar so predpisani cilji nedosegljivi zaradi višje sile ali neizogibnih vplivov podnebnih sprememb. V isto

Pred nedavnim opravljena renaturacija: širitev struge in odpiranje stranskega rokava reke Mure. Obnova rečnih ekosistemov ima kot cilj vračanje naravne podobe rek in s tem ustvarjanje habitatov za rastlinske in živalske vrste. **MALI DEŽEVNIK** (*Charadrius dubius*; spodaj) je značilen gnezdec naravnih prodišč. foto: Pomgrad VGP (zgoraj), Tilen Basle (spodaj)

kategorijo sodijo tudi načrti in projekti prevladujočega javnega interesa, za katere niso na voljo manj škodljive alternative. Pri tem se za projekte pridobivanja energije iz obnovljivih virov in za izključne namene nacionalne obrambe domneva, da so v prevladujočem javnem interesu in zanje ni treba dokazati, da manj škodljive alternative niso na voljo, a ta domneva velja le za območja zunaj omrežja Natura 2000.

MEDESEKTORSKO SODELOVANJE IN VKLJUČEVANJE ZAINTERESIRANE JAVNOSTI

Za pripravo načrta je pristojno Ministrstvo za naravne vire in prostor (MNVP), ki je ustanovilo delovno skupino, v katero so vključeni predstavniki merodajnih resorjev in institucij: MNVP, Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Zavoda RS za varstvo narave, Direkcije RS za vode, Ministrstva za okolje, podnebje in energijo in Zavoda za gozdove Slovenije. Ministrstvo je tudi napovedalo, da bo kasneje v proces vključilo tudi druge deležnike in da bodo organizirana posvetovanja s širšo splošno in strokovno javnostjo ter nevladnimi organizacijami. Skladno z določili Uredbe in Aarhuško konvencijo mora ministrstvo zagotoviti vključujoč in transparenten proces priprave načrta, kar pomeni, da bi morale omogočiti sodelovanje vse zainteresirane javnosti vse od začetka priprave načrta. Zlasti bi si morale prizadevati za podporo upravljavcem in uporabnikom zemljišč in voda ter jih spodbujati k sodelovanju v procesu načrtovanja, da bi s tem omogočilo čim prejšnje in čim bolj učinkovito uresničevanje ukrepov. Vlogo nadzornika celotnega procesa oz. vlogo »watchdoga« lahko odigrajo nevladne organizacije, s čimer naj bi vlado spodbudile k pripravi čim bolj ambicioznega načrta.

SKLADNOST NAČRTA ZA OBNOVO NARAVE Z OBSTOJEČIMI POLITIKAMI

Uredba o obnovi narave si je kljub izjemnemu pomenu za prihodnjo blaginjo družbe le stežka izborila pot v evropski pravni red, saj posega na področje najrazličnejših politik, s katerimi obnova narave ni nujno kompatibilen cilj. V procesu priprave nacionalnih načrtov bi morale države zato skrbno preučiti sinergije z drugimi politikami in jih v največji možni meri izkoristiti v prid implementaciji uredbe. Hkrati bi morale identificirati tudi morebitna nasprotja in načine, kako bi ta nasprotja čim bolj zmanjšali ter se izognili morebitnim kompromisom pri obnovi narave.

Smernice in priporočila za ambiciozne načrte za obnovo narave, ki so jih pripravile mednarodne naravovarstvene nevladne organizacije v kampanji #RestoreNature, nas vodijo skozi proces oblikovanja načrta za obnovo narave, da bo ta kakovosten in dovolj ambiciozen, pa tudi vključujoč in skladen z različnimi politikami. Izdajo publikacije v slovenščini sta finančno podprla EKO sklad in MOPE v okviru projekta Zagovorniki okolja – Narava za podnebje.

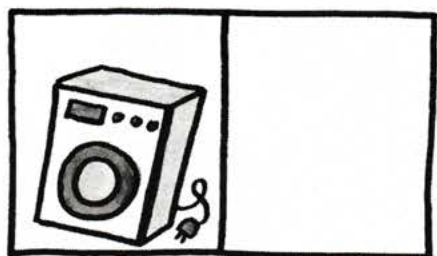
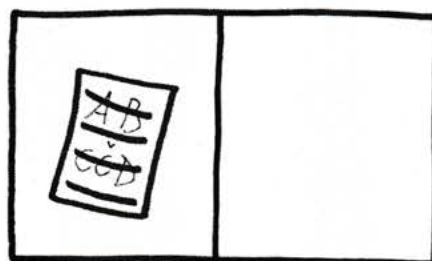
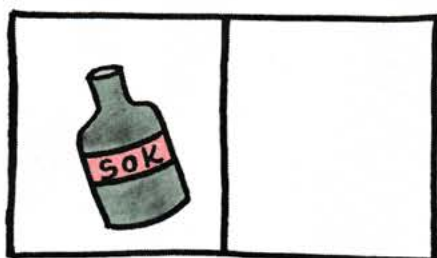

ODPADKI V GOZDU

// Katja Krivec

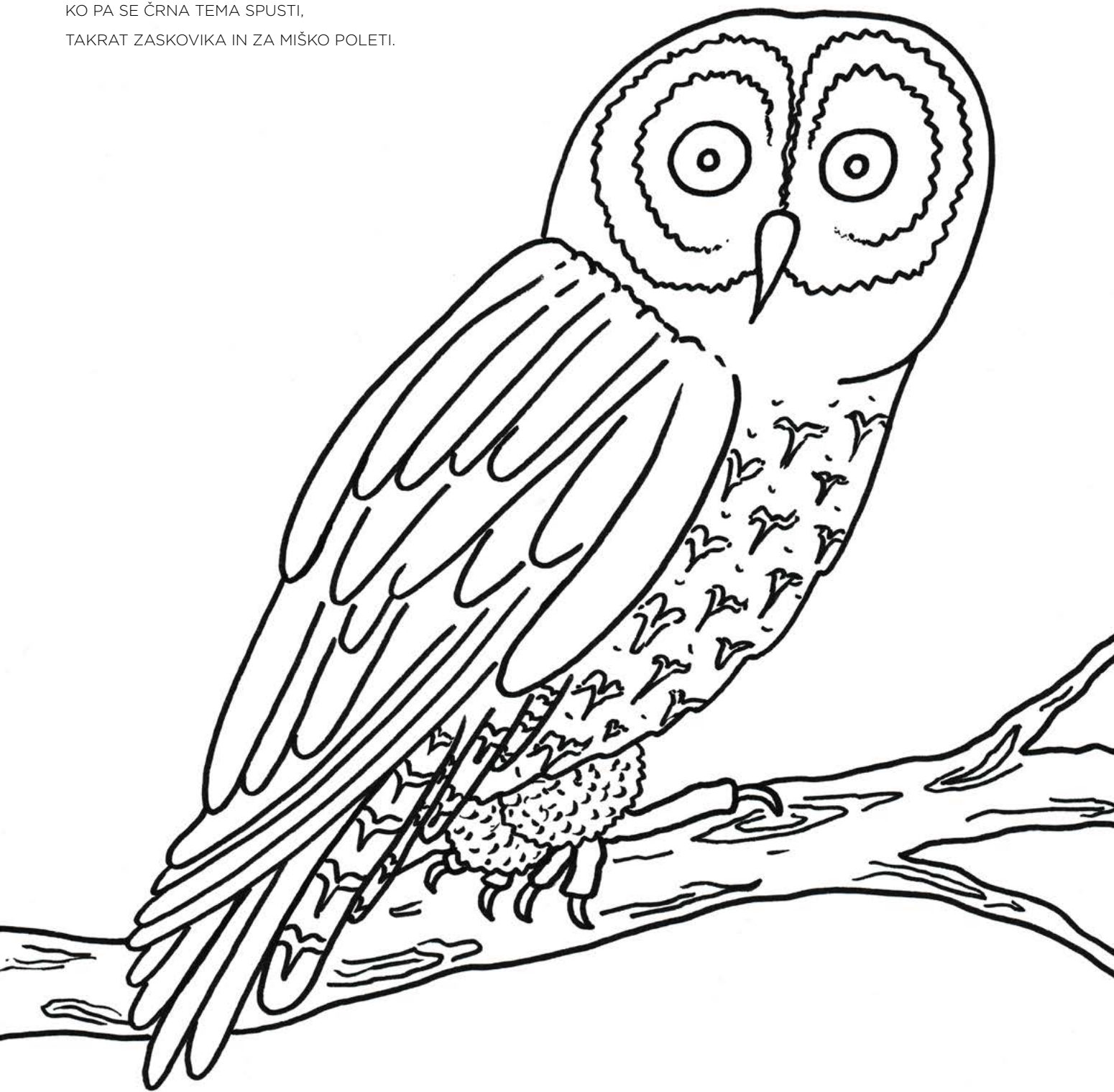
V RISBI PRED TABO SE SKRIVA VELIKO PREDMETOV, KI TJA NE SODIJO! TVOJA NALOGA JE, DA JIH NAJDEŠ IN OČISTIŠ NARAVO. PREŠTEJ POSAMEZNE PREDMETE IN NJIHOVO ŠTEVILO ZAPIŠI V TABELE SPODAJ.

SEDAJ PA NAREDI ŠE DOBRO DELO! HITRO SE OBLEČI, OBUJ, VZEMI ROKAVICE IN VREČO ZA SMETI. ZRAVEN POVABI ŠE MAMICO, ATIJA, BRATCE IN SESTRICE. POJDI VEN V NARAVO IN V VAŠEM KRAJU POMAGAJ POBIRATI SMETI, KI LEŽIJO PO TLEH IN TJA NE SODIJO!

UGANKA:

PODNEVI SE V KROŠNJAH DREVESA MUDI,
SKRITA MED VEJAMI SAMA TAM SPI.
KO PA SE ČRNA TEMA SPUSTI,
TAKRAT ZASKOVIKA IN ZA MIŠKO POLETI.

PTICE PO SEVERNJAŠKO – MOJA IZKUŠNJA NA OBROČKOVALSKI POSTAJI OTTENBY

// Nik Milek

NAVADNI TJULNJI
(*Phoca vitulina*) med
počitkom na otoku
Ottenby

foto: Nik Milek

Iz tople avgustovske pripeke Sečoveljskih solin, kjer sem preživel zadnjih nekaj dni meteorološkega poletja 2024, sem presedlal na skoraj vsako prevozno sredstvo (z izjemo kolesa, ladje in balona), da bi dosegel 1200 km oddaljeno destinacijo skorajda naravnost proti hladnemu severu. Na prvi šolski dan sem tako namesto za šolsko klop sedel za obročkovalski pult slavnega švedskega observatorija Ottenby na otoku Öland, kjer sem preživel tri razburljive, a zabavne ptičarske tedne.

Lokacija je zaradi svoje lege na skrajnem jugu tega 140 km dolgega otoka izjemna selitvena postojanka. Obročkovalska postaja in observatorij tu stojita od leta 1946 pod pokroviteljstvom organizacije BirdLife Sweden, letno pa se obročka okrog 25.000 osebkov vsaj 140 vrst ptic. Spomladi je to prvo kopno mnogih vračajočih se ptic, ki so preletele vsaj nekaj Baltika, jeseni pa zadnja postojanka, preden jih veter in mraz »odpihneta« na jug.

Na otoku se tako tre množica vseh mogočih vrst obalnih severnjaških ptic, med njimi pa se tu in tam najde tudi kakšna, ki je značilnejša za naše kraje.

Že prvi dan je postregel z nekaj »cukrčki«. Med delom je observatorij preletela trojica črnih škarnikov (*Milvus migrans*), ki veljajo v tistem okolišu za precej redke. Za kako hudo zanimivost gre, mi je postalo jasno ob navdušenih vzklikih sodelavcev in jate tridesetih lokalnih upokoјencev, ki na ptičarjenje ob postaji suvereno pridejo vsako jutro še pred prvo zoro. Po končanem obročkanju sem se tudi jaz v družbi cimra odpravil na ptičarski pohod po samem rtu »södra udde«. Na dovozni cesti se je pasla skupinica beloličnih gosi (*Branta leucopsis*), na črnoprodnatem nasipu pa se je gnetla večstoglava jata kormoranov (*Phalacrocorax carbo*), velikih žagarjev (*Mergus merganser*) in gag (*Somateria mollissima*). Seveda ni šlo brez galebih primesi, od katerih so izrazito prevladovali rečni (*Chroicocephalus ridibundus*) in srebrni galebi (*Larus argentatus*). Na skalnati plaži za nasipom so z razmikom 200 m posamič patroljirali belorepci (*Haliaeetus albicilla*), med njimi pa so kot neke sive banane lenarili navadni (*Phoca vitulina*) in sivi tjulnji (*Halichoerus grypus*). Pravzaprav precej lep prvi vtis, ki pa ga ob ugodnem vetru kazi neprijeten vonj kormoranov.

Obhod vodi okoli rta na vzhodno stran, kjer se skala prevesi v prod in pesek. Ta stran je bila bolj naklonjena raznovrstnim pobrežnikom. Na namočeni plaži so se družno skupaj hranili sabljarka (*Recurvirostra avosetta*), školjkarica (*Haematopus ostralegus*), veliki prodnik (*Calidris canutus*), togotniki (*C. pugnax*), črne prosenke (*Pluvialis squatarola*) in še kaj. Pravzaprav precej pisana družčina, za nameček pa so na peščenem bregu nad njimi na lepše vreme čemerno čakali tudi veliki galebi (*Larus marinus*). Radovednež, ki se spomni svoje oko obrniti tudi proti odprtemu morju, utegne vsakih nekaj minut uzreti značilno oblikovano selečo se jato črnih rac (*Melanitta nigra*), pogosto s prepoznavno beloperutimi beloliskami (*M. fusca*) na samem koncu. Takšna jata tipično presega sto ptic, včasih se povzpne tudi prek 1000. Dnevne številke so lahko ogromne.

MUŠJA LISTNICA
(*Phylloscopus inornatus*)

foto: Frank Österberg

Le nekaj sto metrov od vzhodne obale otoka leži manjši peščeni bazen »Sandviken«, v katerem zastaja voda. Tu sem videl svoje prve progastorepe kljunače (*Limosa lapponica*), ki so bili še v prelepem oranžnem poletnem perju in so si družbo delali s spremenljivimi prodniki (*Calidris alpina*).

**PREKOMORSKI
PRODNIK**
(*Calidris melanotos*)
foto: Madalen Goitia Urdiain

Sledi precej obširno nizko travnišče »Schäferiängarna«, ki je odlična lokacija predvsem za talne vrste pevk. Travniske (*Anthus pratensis*) in drevesne cipe (*A. trivialis*) ter bele pastirice (*Motacilla alba*) tudi pri nas pogostokrat opazimo v takem habitatu. Nekje v drugem tednu septembra pa so do nas priletele tudi prve rdečegrle cipe (*A. cervinus*) in obalne vriskarice (*A. petrosus*), slednje veljajo za izrazito severnjaško pevko. Komur se zdi težavno razlikovanje med oglašanjem travniške cipe in »naše« vriskarice (*A. spinoletta*), zagotovo ne bo všeč dejstvo, da se obalna vriskarica oglaš zelo podobno obema. Oziroma, kot so to opisali kolegi na postaji, »kakor travniška cipa s stisnjenimi ustnicami«.

Od ujed sem nad temi travniki največkrat opazoval skobce (*Accipiter nisus*), ki so se tudi dnevno ujeli v mreže in pasti. Srečo sem imel z vsemi štirimi vrstami lunjev – rjavim (*Circus aeruginosus*), pepelastim (*C. cyaneus*), močvirskim (*C. pygargus*) in stepskim (*C. macrourus*) – in štirimi vrstami sokolov: selcem (*Falco peregrinus*), postovko (*F. tinnunculus*), škrjančarjem (*F. subbuteo*) in malim sokolom (*F. columbarius*). Okoli observatorija se je po besedah lokalnih ornitologov nekaj dni zadrževala tudi rdečenoga postovka (*F. vespertinus*), ki tam velja za veliko zanimivost. Mene pa je veliko bolj navdušila koconoga kanja (*Buteo lagopus*), ki nas je preletela nekega jutra med pregledovanjem mrež. Zanimivo je opazovati seleče se ujede, ki pod seboj niso vajene morja in se tega pogleda dobesedno ustrašijo. Mnoge se z morja večkrat vrnejo nad kopno, preden se zares odpravijo na jug.

Severno od travišč se obala razširi v velikansko plitko peščeno laguno »Norrvik«, ki je sicer locirana nekaj kilometrov hoje od postaje, vendar je bila vedno polna ptic. Labodi, različne gosi in race, mnoge vrste pobreznikov in galebov so bili kar stalnica za vse, ki so se lotili pregledovanja celotnega območja. Morda se na prvi pogled zdi zamudno in odveč, vendar pa mi je prav ta lokacija prinesla prvo ameriško redkost. To je bil zlatar (*Calidris subruficollis*), ki so ga lokalci opazili štiri dni pred mojim odhodom. Južni konec otoka sicer zanesljivo dobi približno dva podatka o tej vrsti na leto. Presenetila me je zlatarjeva majhnost, saj se v njegovo morfologijo nisem nikoli zares poglobil. Pričakoval sem ptico v velikosti togotnika, pravzaprav pa v višino meri le nekje do polovice črne prosenke.

Ne morem mimo zanimivosti, ki so se ujele med obročkanjem. Kot prvo bi rad izpostavil mušjo listnico (*Phylloscopus inornatus*), ki ima poseben status. Na postaji Ottenby na sezono ujamejo nekaj osebkov te vrste. Število takih primerov te sicer si-

GAGE (*Somateria mollissima*)
in **VELIKI ŽAGARJI**
(*Mergus merganser*)
foto: Nik Milek

birske gnezdilke iz leta v leto narašča, zato je odprt poseben projekt, znotraj katerega obročkovaletci ujete zahodno seleče se mušje listnice opremijo z lahkim GPS-oddajnikom, katerega lokacijo prestrežejo antene vzdolž danske obale in Nemčije. Imel sem to lepo srečo, da sta se v zadnjem tednu mojega bivanja ujeli kar dve, pri čemer sem bil pri drugi od blizu priča namestitvi oddajnika.

Sončni zahod na obročkovaletski postaji Ottenby
foto: Nik Milek

Druga redkost, pobrežnik in ameriško-vzhodnosibirskega porekla, je prekomorski prodnik (*Calidris melanotos*). Tega je kolega Frank s sakom ujel med enim izmed nočnih pohodov s termovizijsko kamero. Gre za šele šesto obročkano ptico te vrste za observatorij, zato smo bili vsi izredno dobre volje.

Spominjam se, kako nas je Frank med svojim pohodom sklical v laboratorij, kjer obročkajo vse ulovljene ptice. Preden je pokazal ptiča, smo vsi poskusili uganiti, kaj ima, in seveda smo se vsi zmotili. Nato je potegnil prekomorskega prodnika iz obročkovaletskega žakeljčka in nam ga pokazal. »It's a Pec!« (skrajšano za ang. Pectoral Sandpiper) je navdušeno vzkliknil. Sledilo je nekaj sekund tišine in nasilnega buljenja v ptico, potem pa je adrenalin iz vseh izvlekel navdušene vzklike in smeh ob neverjetnosti ulova.

Po zaslugah standardnega in nočnega lova sem prišel v neposreden stik še z marsikatero zanimivo vrsto. Med pozornost zbujajoče bi dal gago, velikega galeba, malega sokola, malega muharja (*Ficedula parva*) in kobiličarja (*Locustella naevia*). Zanimivo, do sredine septembra je na otoku zelo aktualen tudi nočni lov podhujke (*Caprimulgus europaeus*). Moja izkušnja iz Slovenije je bila, da se iz naših krajev proti Afriki odselijo že ob koncu avgusta, tu pa smo jih v nekaj nočeh ulovili okrog dvajset.

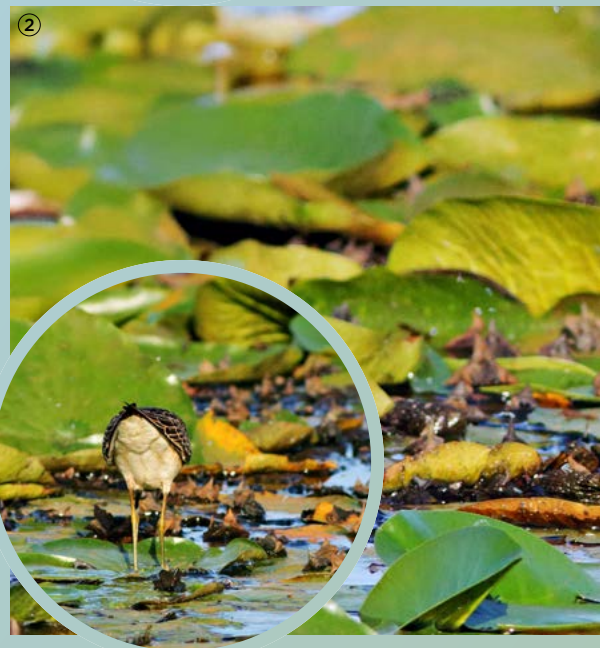
Zagotovo je bil čas, ki sem ga preživel na postaji Ottenby, eden lepših delcev mojega življenja. Kombinacija tamkajšnjih sončnih zahodov, idilične lokacije in pisanega vrveža ptic je nekaj, kar bi vsakemu ornitologu pogrelo srce. Moja popotnica za selitev na jug je bila s tem pripravljena; morda se po zgledu ptic še vrnem tudi jaz.

SKRIVNOSTNA FOTOGRAFIJA

// Dejan Bordjan

Tokratni fotografiji sta v osnovi med enostavnejši, ne glede na to, v katero kategorijo sodita. Verjamem, da je marsikdo že ob prvem pogledu ugotovil, za kateri vrsti gre. Prvi vtis je pogosto pomemben tudi na terenu in je lahko dobra podlaga pri prepoznavanju ptic. Pri fotografiji nam sicer primanjkuje nekaj pogosto ključnih podatkov (oglašanje, gibanje, vedenje...), a vseeno si ob pogledu nanjo ustvarimo določen vtis, ki nas kar hitro usmeri k potencialnim vrstam. Pa poglejmo, kakšen vtis na nas naredita pričujoči fotografiji.

Na obeh fotografijah vidimo vodni ptici, ki sta obrnjeni stran od nas. Na prvi ① sta dve pretežno črni ptici. Že na prvi pogled sta večji, z močnimi nogami. Med prsti vidimo tudi plavalno kožico. Od vodnih ptic je le peščica črnih ali skoraj črnih. Med temi lahko takoj pomislimo na

lisko (*Fulica atra*), na vse tri vrste kormoranov in pa črno raco (*Melanitta nigra*). Sem bi mogoče lahko šteli še temne oblike govnačk (*Stercorarius* spp.) v slabi svetlobi, črnega martinca (*Tringa erythropus*) ali kakega viharника (*Puffinus* spp.). Črni labod (*Cygnus atratus*) in črna čigra (*Chlidonias niger*) pa imata že preveč belih oz. svetlih peres. Med naštetimi najverjetnejšimi kandidati lahko martinca, raco in lisko izločimo na podlagi barve nog in telesne velikosti. Tako nam ostanejo tri vrste kormoranov. Ker ne vidimo glave ali dejanske velikosti ptic, bi se lahko znašli v težavah in bi fotografija padla v težjo kategorijo. A k sreči nam priskočijo na pomoč svetle lise na perutih prve ptice. To so svetlo obrobljeni krovci, ki nam izdajo, da gre za mladostno ptico. Ta značilnost pa se pojavlja samo pri našem morskem kormoranu, vranjeku (*Gulosus aristotelis*).

Tudi pri drugi vrsti ② si lahko hitro ustvarimo vtis, ki nas usmeri do pravilne določitve. Ptica na fotografiji hodi po listu lokvanja. Torej gre za srednje veliko ptico. Ima tudi dolge noge, ki so svetle, zelenorjave. Med naborom kandidatov, ki zadostijo tem znakom, se najdejo predvsem martinca (*Tringa* spp.) in njim podobni pobežniki ter manjše vrste tukalic (*Porzana* in *Zapornia* spp.), ki v poletnem

foto: Dejan Bordjan

foto: Dejan Bordjan

VABLJENI, DA SE PREIZKUSITE V NOVI DOLOČEVALSKI ZAGONETKI!

enostavnejša

zahtevnejša

času pogosto hodijo po listih vodnih rastlin. Slednjo skupino zlahka izločimo, saj imajo vse vrste primerno velikih tukalic vsaj del podrepih krovcev progastih. Tako nam ostane samo prvo omenjena skupina – pobežniki. Velikost ptice in dolžina nog namigujeeta na kakšno dolgonogo vrsto martinca. Dolge in rumenorjave noge lahko pri naših martincah vidimo na zelenonogem (*Tringa nebularia*) in jezerskem martinu (*T. stagnatilis*), močvirski (*T. glareola*) in pikasti (*T. ochropus*) pa imata krajše noge. Glede na močnejšo postavo je med kandidatom bolj verjeten zelenonogi. Ampak na ptici je viden še en znak, ki je zagotovo padel v oko bolj izkušenim opazovalcem ptic. Namreč, ptica ima perje na hrbtani strani očitno svetlo obrobljeno. Mnogi pobežniki, med njimi tudi zelenonogi martinca, imajo v juvenilnem perju peresa peruti svetlo obrobljena. Žal pa bomo imeli težavo najti martinca s tako močnimi obroboami, kot so na fotografiji. K sreči imamo še eno možnost. Gre za vrsto, za katero so močne svetle obroboe peres na perutih zelo značilne, tudi pri odraslih pticah. Čeprav imajo odrasle ptice oranžnordeče noge, so te pri juvenilnih osebkih rumenorjave, prav kot na fotografiji. Ta vrsta je togotnik (*Calidris pugnax*).

GOLITVENA STRATEGIJA ČRNOGLAVKE IN TAŠČICE

// Maks Sešlar

MLADE TAŠČICE
(*Erithacus rubecula*), ki še niso začele z golitvijo, prepoznamo po značilni grahasti obarvanosti in izostanku rjasto rdečega podbradka.

foto: Tone Trebar

Eden izmed pomembnejših procesov v ptičem življenju je zagotovo golitev. Gre za naraven proces menjave perja, kjer peresa odpadejo

zaradi rasti novih peres. Namen golitve je zamenjava izrabljenih in poškodovanih peres, ki s časom izgubijo svoje aerodinamične lastnosti, vodoodpornost in toplotno izolacijo. Hkrati golitev pri nekaterih vrstah pomaga pri signalni ali varovalni obarvanosti. Večina ptic se goli vsaj enkrat na leto, nekatere večkrat. Ptice po celem svetu uporabljajo različne strategije zaradi razlik v življenjskem slogu, selitvenih poteh, prehrani in strategijah preživetja. Način golitve je prilagojen tako, da minimizira izgubo letalne sposobnosti in maksimalno izkoristi čas, ko so razmere za obnovo perja najboljše (npr. dovolj hrane, manj plenilcev, ni gnezditve).

Prvoletna samica črnoglavke (*Sylvia atricapilla*) po končani delni golitvi. Na novo pregoljeni veliki sekundarni krovci 10-3 so v kontrastu z juvenilnima velikima sekundarnima krovema 1 in 2, karpalnim krovcem in primarnimi krovci.

foto: Ottenby Bird Observatory (ringersdigiguide.ottenby.se)

Pri pticah pevkah sta najpogostejši obliki delna golitev juvenilnih (po gnezditveni sezoni) in popolna golitev odraslih osebkov, ki nastopi pred selitvijo ali po prihodu v prezimovališče. Med vrstami, pri katerih so bili golitveni vzorci temeljito raziskani, sta tudi dve naši pogosti ptici pevki – črnoglavka (*Sylvia atricapilla*) in taščica (*Erithacus rubecula*). Obe vrsti sodita med selivke in pri nas tako gnezdita kot prezimujeta.

GOLITEV PRI ČRNOGLAVKI

Črnoglavka poleti opravi popolno poletno golitev na gnezdišču, pri čemer zamenja vsa peresa – tako letalna kot repna ter krovce po telesu. Postopek poteka postopno in simetrično, običajno se začne konec junija ali v začetku julija in traja približno šest tednov. Mlade črnoglavke, ki se izvalijo to sezono, pa opravijo le delno golitev. Pred golitvijo jih najlažje prepoznamo po temno oranžno obarvani kapi, po kateri ne moremo določiti spola. Tako kot peresa na kapi v delni golitvi zamenjajo krovce po telesu, male in srednje krovce na perutih ter najmanj štiri ali lahko tudi vse velike sekundarne krovce. Včasih pa celo karpalni krovci ali peresa na perutki. Vsa druga peresa (torej primarna, sekundarna in običajno tudi terciarna in repna) ostanejo do naslednje golitve. Slednje se torej za-

Prvoleten samec črnoglavke (*Sylvia atricapilla*) po končani delni golitvi. Na novo pregoljeni veliki sekundarni krovci so v kontrastu z juvenilnimi primarnimi krovci in karpalnim krovcem.

foto: Ottenby Bird Observatory (ringersdigiguide.ottenby.se)

menjajo šele s popolno golitvijo po prvi gnezditvi. Do takrat pa lahko pri mladih pticah opazimo razliko med bolj olivno zelenimi odraslimi peresi in bolj rjavimi juvenilnimi peresi. Zanimivost je ta, da nekateri osebki opravijo tudi predgnezditveno delno golitev, ki je po vsej verjetnosti odvisna od mesta prezimovanja.

GOLITEV PRI TAŠČICI

Taščica ima precej podobno golitveno strategijo kot črnoglavka. Prav tako odrasle taščice po gnezditvi opravijo popolno, mlade po izvalitvi pa delno golitev. Razlika v primerjavi s črnoglavko je, da mlade ptice z delno golitvijo v povprečju pregolijo več sekundarnih velikih krovcev kot črnoglavka. Posebnost pri taščicah je, da mlade osebke, ki še niso začeli z golitvijo, prepoznamo po značilni grahasti obarvanosti. Prav tako kot pri črnoglavki je pri mladih pticah očitna razlika med odraslimi in juvenilnimi peresi. Običajno so juvenilna peresa bolj rjasto navdahnjena in imajo večje ter bolj izrazite in trikotne pike. To pa ni pravilo, zato moramo biti predvsem pozorni na obarvanost peres.

Prvoletna črnoglavka (*Sylvia atricapilla*) pred začetkom delne golitve. Opazno je le eno pregoljeno pero na kapi, ki s črno barvo nakazuje spol osebka (samec).

foto: Maks Sešlar

Tak golitveni vzorec omogoča pticam energetsko učinkovitost: delna golitev poleti mladim omogoča, da hitro pridobijo bolj funkcionalno, a ne popolno perje, saj je za popolno golitev preprosto premalo časa pred selitvijo. Popolna golitev odraslih pa poteka takrat, ko je prehranska ponudba največja, kar omogoča ptici, da prenese povečan energetski strošek sinteze novega perja.

Način in razporeditev golitve sta torej rezultat občutljivega ravnovesja med biološkimi potrebami, varnostjo in ekološkim ritmom posamezne vrste. Črnoglavka in taščica sta s svojim različno stopnjenim golitvenim vzorcem dober primer, kako

Prvoletna taščica (*Erithacus rubecula*) po končani delni golitvi. Na novo pregoljeni veliki sekundarni krovci 10-8 so v kontrastu z juvenilnimi velikimi sekundarnimi krovci 7-1. Razlika je vidna tudi po obliki in velikosti pik.

foto: Ottenby Bird Observatory (ringersdigiguide.ottenby.se)

Prvoletna taščica (*Erithacus rubecula*) po končani delni golitvi. Na novo pregoljeni veliki sekundarni krovci 10-8 so v kontrastu z juvenilnimi velikimi sekundarnimi krovci 7-1. Pogosto se zgodi, da odrasli veliki sekundarni krovci nimajo pik.

foto: Ottenby Bird Observatory (ringersdigiguide.ottenby.se)

raznolike so lahko strategije znotraj navidezno podobne skupine ptic.

Poznavanje golitve pri različnih vrstah ptic ima pomembno vlogo tako v znanstvenem raziskovanju kot pri praktičnem varstvu ptic. Golitev namreč vpliva na prepoznavnost starostnih in spolnih značilnosti, kar je ključno pri popisih, obročkanju in sledenju populacij. S pravilnim razumevanjem golitvenih vzorcev lahko ugotovimo starost ptice, njeno selitveno strategijo in celo morebitne spremembe v okoljskih razmerah, ki vplivajo na čas in obseg golitve. Raziskave potekajo predvsem prek sistematičnega obročkanja, kjer se pregleda perje ujetih ptic, določi stanje posameznih peres (obraba, zamenjava, faza rasti) in se vodijo natančne evidence. Z dolgoročnimi podatki lahko prepoznamo trende, kot so npr. premiki golitvenih obdobj zaradi podnebnih sprememb ali razlike med spoloma in starostnimi razredi. Takšne informacije niso le pomembne za razumevanje biologije posameznih vrst, temveč so ključne tudi za napovedovanje odzivov ptic na hitro spreminjajoče se okolje.

DEMIR KAPIJA – VRATA V POZABLJENO DEŽELO

// Matija Mlakar Medved

Severna Makedonija še danes premore naravo, o kakršni slovenski ornitologi pogosto nostalgичno sanjarimo: z ene točke je med malico moč opazovati južno postovko, črnočelega srakoperja, zlatovranko, laškega škrjanca in vrtnega strnada, torej skoraj vse izumrle ali izumirajoče slovenske gnezdilke.

Med 27. aprilom in 3. majem 2024 smo ptičarski sopotniki (David Knez, Nik Milek, Val Milek, Lana Klemenčič, Nejc Bucalo, Alenka Červ, Tim Zaveršek, Vesna Pirc Jevšenak, Maša Herzog, Nika Kavčič in avtor prispevka), organizirani kot skupina za ptice na študentskem raziskovalnem taboru Ekosistemi Balkana 2024, spoznavali in občudovali ptičje bogastvo jugovzhoda Severne Makedonije. Prebivali smo v Demir Kapiji, tik ob famozni soteski, skozi katero si deroča reka Vardar iz Tikveške kotline utre pot v Gevgelijo in odondod v Egejsko morje. Kotline v zgodovinski pokrajini Makedoniji, ki obsega tudi dele Grčije in Bolgarije, veljajo za najsušnejši del balkanskega polotoka – okolica Demir Kapije letno prejme le 400 -500 mm padavin, kar je trikrat manj od slovenskega povprečja. Vročina, suša in blagodejni morski

V večini jugovzhodne Makedonije zaradi majhne količine padavin prevladuje polnaravna stepska pokrajina, ki prehaja v kmetijsko intenzivnejše nižine.

foto: Lana Klemenčič

ZNAČILNOSTI SEVERNE MAKEDONIJE:

Površina: 25.436 km²

Št. prebivalcev: pribl. 1,8 milijona (1.836.713)

Št. vrst ptic: 318

Št. parkov: 4 narodni parki

vetrovi, ki pihajo po dolini Vardarja navzgor, so v tem delu Makedonije ustvarili edinstven preplet stepe in sredozemskega grmičevja, ki v sozvočju z ekstenzivnim, v času ujetim kmetijstvom gosti zavidljiv in presenetljivo eksotičen nabor rastlinskih in živalskih vrst.

ŽELEZNA VRATA

Največja naravna znamenitost jugovzhodne Makedonije je zagotovo mogočni kanjon v Demir Kapiji, po katerem je mesto dobilo tudi svoje ime – Demir Kapija v turščini namreč pomeni »železna vrata«, saj se skozi utesnjujočo sotesko že od antike vijejo pomembne prometne poti. Prepadne apnenčaste stene, ki se dvigajo nad razpenjeno reko, so dom številnih redkih in zanimivih ptic – v razpokah gnez-

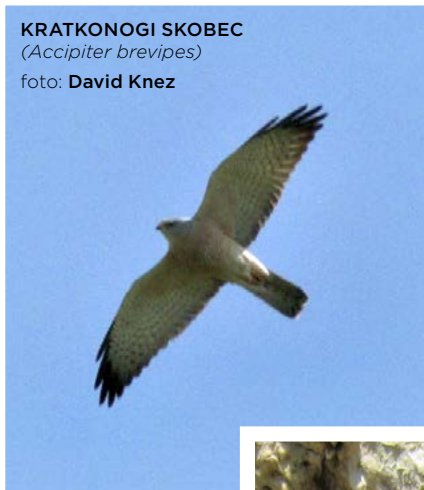
dijo skalne lastovke (*Ptyonoprogne rupestris*) in planinski hudourniki (*Tachymarptis melba*), s skalnih polic vneto prepevajo puščavci (*Monticola solitarius*) in skalni brglezi (*Sitta neumayer*), najimenitnejši prebivalec kanjona pa prebiva v mračni špilji tik pod vrhom soteske. Zjutraj, ko sonce ogreje suho pokrajino, iz kanjona na lahnem vzgornjiku pridrsi egiptovski jastreb (*Neophron percnopterus*); bela, gologlava prikazen na črnih perutih, ki prej kot na

EGIPTOVSKI JASTREB

(*Neophron percnopterus*) je eden najbolj markantnih prebivalcev Demir Kapije.

foto: David Knez

KRATKONOGI SKOBEČ
(*Accipiter brevipes*)
foto: David Knez

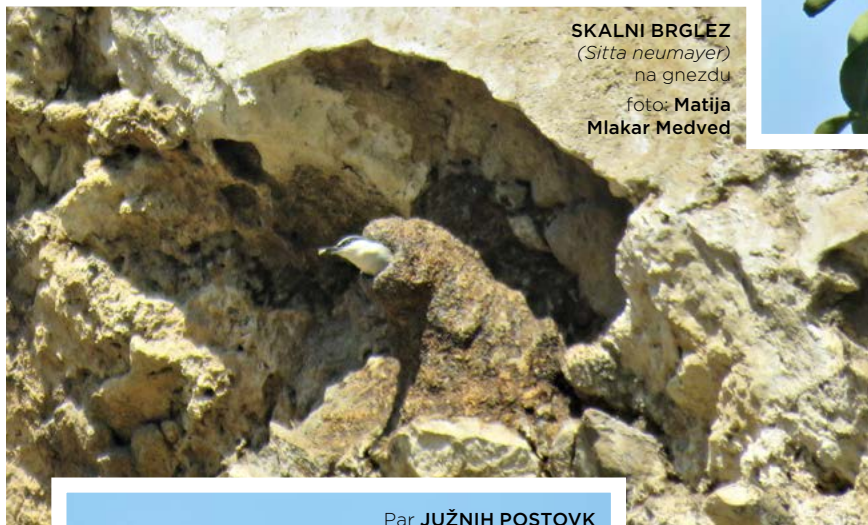
ZAKRINKANI SRAKOPER
(*Lanius nubicus*)
foto: Nej Primožič

VRTNI STRNAD (*Emberiza hortulana*)
foto: Matija Mlakar Medved

SKALNI BRGLEZ
(*Sitta neumayer*)
na gnezdu
foto: Matija
Mlakar Medved

GOLOREPI NETOPIR
(*Tadarida teniotis*)
foto: David Knez

Par **JUŽNIH POSTOVK**
(*Falco naumanni*) in
ČUK (*Athene noctua*)
s sosednje fotografije
si delijo isto
podstrešje.
foto: Matija
Mlakar Medved

Zanimive vrste ptic:

EGIPTOVSKI JASTREB
(*Neophron percnopterus*),
KRALJEVI OREL
(*Aquila heliaca*),
MALI OREL (*Aquila pennata*),
KRATKONOGI SKOBEČ
(*Accipiter brevipes*),
RJASTA KANJA
(*Buteo rufinus*),
JUŽNA POSTOVKA
(*Falco naumanni*),
SIRIJSKI DETEL
(*Dendrocopos syriacus*),
LAŠKI ŠKRJANEC
(*Melanocorypha calandra*),
ZAKRINKANI SRAKOPER
(*Lanius nubicus*),
ŽALOBNA SINICA
(*Poecile lugubris*),
ČRNOGLAVI STRNAD
(*Emberiza melanocephala*).

živo ptico prav zares spominja na nekakšen hieroglif ali rezbarijo iz globočin egiptčanskih grobnic. Makedonija je ena zadnjih utrdb egiptovskega jastreba na Balkanu, s katerega v zadnjih desetletjih zaradi zastrupljanja in pomanjkanja mrhovine naglo izginja. Na makedonskem nebu je egiptovski jastreb vse prej kot sam – družbo mu dela asortiman ujed, o kakršnem lahko ornitologi v Sloveniji le fantaziramo; v kanjonu gnezdiijo tudi beloglavi jastrebi (*Gyps fulvus*) in planinski orel (*Aquila chrysaetos*), nad okoliškimi griči pa krožijo mali orli (*Aquila pennata*) in celo kratkonogi skobci (*Accipiter brevipes*), ki se iz Afrike vrnejo ravno v začetku maja. Tudi grmišča in sestoji vzhodnih platan ob potokih žubore od napevov sredozemskih gnezdilk, denimo svetlookih penic (*Curruca crassirostris*), bledih vrtnikov (*Iduna pallida*), črnoglavih strnadov (*Emberiza melanocephala*) in žalobnih sinic (*Poecile lugubris*). Nabor vrst, s katerimi se sicer lahko srečamo tudi na nam bližjem Hrvaškem, je

tu začinjen še z vzhodnjaškim posebnem, zakrinkanim srakoperjem (*Lanius nubicus*), najmanjšim in sila ljubkim predstavnikom rodu srakoperjev. Eksotike v okolici kanjona ne manjka niti onkraj ptičjega sveta – v skalnih špranjah dremlejo golorepi netopirji (*Tadarida teniotis*), po potokih brodiijo sladkovodne rakovice (*Potamon fluviatile*) in v listju šeleste ivanje kuščarice (*Ablepharus kitabelii*), največje imenitnosti pa se skrivajo zakopane v suhi zemlji; v posebnem spominu nam je ostalo srečanje z rožnatimi slepimi kačami slepicami (*Xerotyphlops vermicularis*), predvsem pa z balkanskim krtom (*Talpa stankovici*), endemitom ozkega območja v srcu balkanskega polotoka.

VASI IZ PRETEKLOSTI

Severno od mogočnega kanjona se mediteranska grmišča umaknejo kmetijski krajini, posejani s stepskimi otoki in ljubkimi vasi. Te kipijo od

LAŠKI ŠKRJANEC
(*Melanocorypha calandra*) v
ospredju in KRATKOPRSTI
ŠKRJANČEK (*Calandrella*
brachydactyla) v ozadju
foto: David Knez

Spoznavanje vasi
in polj v Makedoniji
ponuja edinstveno
priložnost za
skok v preteklost,
v kateri je tudi
naša kmetijska
krajina buhtela
od biodiverzitete.

ORJAŠKA KOBILICA
vrste *Bradyporus dasypus*
foto: David Knez

SLEPICA (*Xerotyphlops*
vermiculatus)
foto: Katja Konc

BALKANSKA ČESNOVKA
(*Pelobates balcanicus*)
foto: Matija Mlakar Medved

življenja in spominjajo na opise slovenskih vasi iz minulih stoletij, saj v njih še danes gnezdiyo kolonije južnih postovk (*Falco naumanni*), ki so iz naših krajev zaradi pretirane rabe pesticidov izginile že pred tridesetimi leti. Glasne južne postovke v zaledju vasi lovijo velike žuželke, posedajo po slemenih streh in silijo v podstrešne line, iz katerih jih nejevoljno opazujejo zaspani čuki (*Athene noctua*). Po prašnih cestah, ki iz vasi vodijo na pašnike, se sprehajajo smrdokavre (*Upupa epops*) in jerebice (*Perdix perdix*), z dreves pa se bleščijo zlatovranke (*Coracias garrulus*) in mežikajo zaskrbljeni črnočeli srakoperji (*Lanius minor*). Dlje od vasi se raztezajo večji travniki in njive. Njive so tu, kjer dobava herbicidov po vsem videzu kasni, vse prej kot zelene puščave – iz žita se bohotijo cvetovi najrazličnejših rastlin, denimo njivnega zrcalca (*Legousia speculum-veneris*), ostrožnice (*Consolida regalis*), plavice (*Centaurea cyanus*), kokalja (*Agrostema githago*), poletnega zajčjega maka (*Adonis aestivalis*)

in drugih plemenitih plevelov, ki jih pri nas le redko srečamo. Tu se raznovrstnost ptic stopnjuje; izpod neba v zavidljivih gostotah prepevajo kratkoprsti (*Calandrella brachydactyla*) in laški škrijanci (*Melanocorypha calandra*), nad njimi pa krožijo kraljevi orli (*Aquila heliaca*), ki preže na tekunice (*Spermophilus citellus*) – prisrčne, svizcu podobne sesalce, ki se skrivajo v visoki travi. V gričevjih, kjer kmetijska krajina preide v kamnito stepo, prepevajo vrtni strnadi (*Emberiza hortulana*) in kotorne (*Alectoris graeca*), nad njimi pa jadrajo rjaste kanje (*Buteo rufinus*). Tudi tu ne velja pozabiti na raznolikost drugih živali – v travi lomastijo želve mavrske kornjače (*Testudo graeca*) in najrazličnejše žuželke, denimo elegantne krpatonoge bogomolke (*Empusa fasciata*) in orjaške kobilice sedlarke (*Bradyporus dasypus*), posebno mesto v našem srcu pa si je poleg balkanskega krta prislužila redka in imenitna dvoživka – balkanska česnovka (*Pelobates balcanicus*), endemit stepskih predelov jugovzhodne Evrope.

Na ekstenzivno obdelovanih njivah se bohotijo najrazličnejši pleveli – poleg znanega POLJSKEGA MAKA (*Papaver rhoeas*) tudi POLETNI ZAJČJI MAK (*Adonis aestivalis*) in OSTROŽNICA (*Consolida regalis*).

foto: Matija Mlakar Medved

PREPOZNAVANJE RAC V EKLIPSNEM PERJU

// Rok Lobnik

Samca **RACE ŽLIČARICE** (*Spatula clypeata*) v eklipsnem perju izdajajo predvsem rjasti odtenki perja na bokih, posamezna svetlomodra perja v sprednjem in zelena perja v zadnjem delu peruti.

foto: Duša Vadnjal

Če ste se v poletnem času kdaj zazrli v jato mlakaric (*Anas platyrhynchos*), ste morda opazili, da so v njej samo še samice in so prav vsi samci skrivnostno izginili kdove kam. Ta očitna »izginotja« so še posebej presenetljiva, saj smo vajeni, da samci v populaciji prevladujejo. Marsikdo sedaj že gotovo ve, o čem govorim. Samci seveda niso izginili, le nekoliko so »prikrili svojo identiteto« in ob podrobnejšem opazovanju kmalu opazimo razlike med spoloma, tudi v t.i. eklipsnem perju.

Že v zimskem času se samci večine vrst rac odenejo v pisano, pozornost zbujajoče perje, s katerim navdušujejo samice. Te ostanejo bolj nevpadljivih barv, da se lažje skrijejo med valjenjem jajc. Ko se paritvena sezona zaključi, samci izgubijo svoje pisano perje. Race so z vidika golitve nekoliko nenavadne, saj zamenjajo vsa letalna peresa hkrati, zaradi česar nekatere vrste tudi za kak mesec sploh ne morejo leteti. V tem času so zato zelo ranljive pred plenilci. Naslednjo pomlad se samci ponovno golijo, a je ta golitev precej bolj postopna in jih ne ovira pri letenju. Samice se po drugi strani golijo le enkrat na leto, takrat, ko njihovi mladiči postanejo samostojni.

Določanje teh »eklipsnih rac« je lahko precej težavno, še posebej če ptico opazujemo od daleč ali pa ob slabši svetlobi. Zaradi tega poleti na rednih popisih spola pri mnogih racah pogosto ne določamo. Kljub temu obstaja nekaj zanesljivih znakov za ločevanje med samci in samicami rac v takem perju.

V nadaljevanju tega prispevka bom tako ponudil nekaj nasvetov, kako razlikovati med spoloma pri izbranih vrstah rac tudi v poletnem času.

MLAKARICA (*Anas platyrhynchos*)

Samci mlakaric se golijo med junijem in avgustom, samice pa med februarjem in majem. V poletnem času je za ločevanje med spoloma najbolj zanesljiva

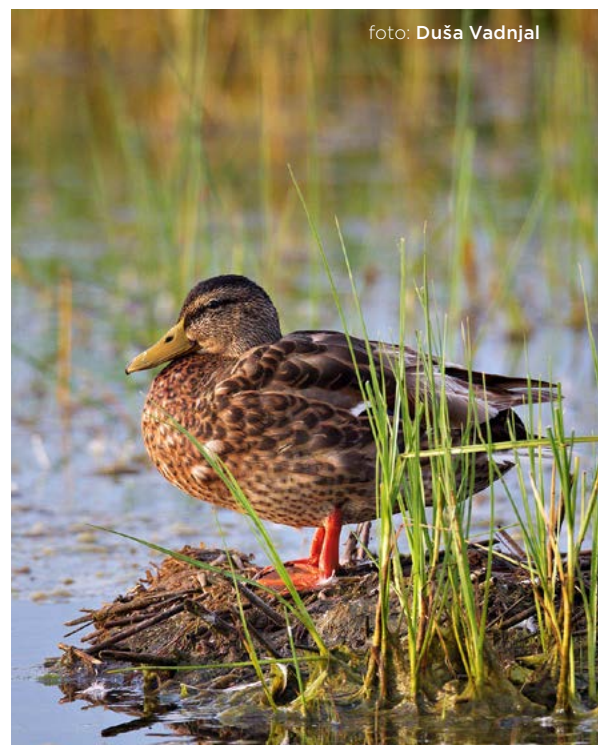

foto: Duša Vadnjal

barva kljuna. Pri samicah je ta sive barve z oranžno obrobo, pri samcih pa je kljun živo rumene ali rumenozelene barve. Poleg tega so prsi pri samcih temnejše, rdečkastorjave barve, z manj izrazitim temnimi vzorci kot pri samicah. Tudi temna proga na temenu in zadnjem delu vratu ter očesna proga sta pri samcih nekoliko bolj izraziti. Nadrepni krovci pri samcih ostanejo črno obarvani, pri samicah pa so sivorjave barve. Pojavljanje prvoletnih osebkov pa razlikovanje še dodatno oteži. Ti so izredno podobni samicam, le da je njihovo perje videti nekoliko bolj »sveže« in je svetlejšje rjave barve. Kljun pri mladih samcih je neenakomerno obarvan s sivim oz. modrikastim odtenkom na rumeni podlagi. Pri mladih samicah je kljun sive in oranžne barve, ki pa se lahko prelivata v zelo raznolikih proporcijah. Pri mladičih, starih od približno 36-45 dni, je na trtici običajno še zmeraj vidna manjša zaplata puha. Dokaj uporaben znak je lahko tudi to, da se mladiči v nasprotju z odraslimi osebki običajno zadržujejo v manjših skupinicah s svojimi brati in sestrami.

RACA ŽLIČARICA (*Spatula clypeata*)

Perje med golitvijo se pri samcih razlikuje med poznim poletjem in zgodnjo jesenjo. Pozno poleti ima rjava barva pri samcih rdečkast odtenek, še posebej po trebuhu in bokih. Glava je temnejša

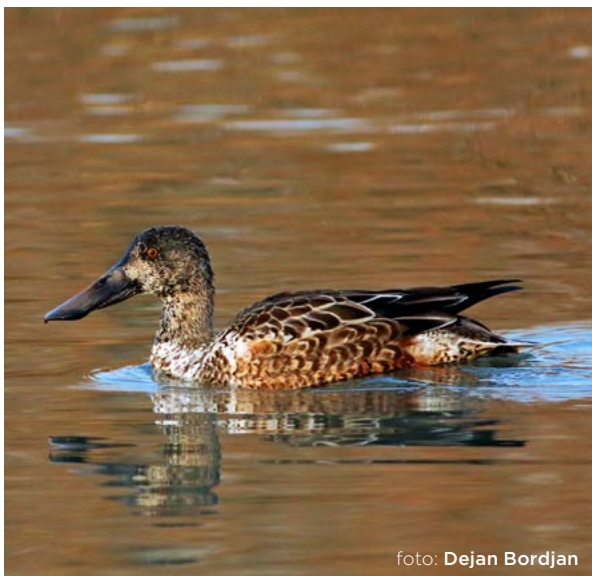

foto: Dejan Bordjan

kot pri samicah in tudi vzorec na telesu je pogosto temnejše črne barve. Samci v eklipsnem perju obdržijo svetlomodra peresa na zgornji strani sprednjega dela peruti. Še en dokaj opazen znak je, da imajo samci navadno rumeno oko, ki je izrazito na temnejši glavi, vendar pa je ta znak včasih lahko viden tudi pri samicah. Zgodaj jeseni so race žličarice v tako imenovanem »sub-eklipsnem« perju, kar je nekaj vmesnega med eklipsnim in gnezditvenim. Takrat imajo samci na obrazu dobro opazno belo progo, po kateri jih še kar enostavno ločujemo od samic. Prvoletni osebki so na splošno temnejše obarvani, še posebej teme in zadnji del vratu sta temno sive barve. Trebuh je svetlejši.

KONOPNICA (*Mareca strepera*)

Nasprotno kot pri mlakarici je kljun pri samcu konopnice bolj sivkaste barve, a je pri obeh spolih dobro vidna oranžna obroba. Kljub vsemu je pri samicah oranžna barva na kljunu nekoliko bolj izrazita. Čeprav samci izgubijo značilno črno perje na

foto: Domen Stanič

zadnjem delu telesa, peruti ostanejo enakomerno sive kot v gnezditvenem perju, obenem je še zmeraj vidno značilno belo »zrcalo«. Tudi na zgornjem delu telesa je pri samcih več sivega perja, medtem ko imajo samice bolj enoten vzorec. Mladi osebki so bolj svetlo peščeno rjavi, s kontrastno sivo glavo.

ČOPASTA ČRNICA (*Aythya fuligula*)

Čopek, ki je značilen za to vrsto, je v eklipsi kratek, črno perje se zamenja s temno rjavim in beli boki postanejo sivorjavi. Samce je tako v tem času, predvsem na večjo razdaljo, skorajda nemogoče ločevati od samic. Kljub temu ob dobri svetlobi lahko vidimo, da so prsi in glava pri samcu temnejše, v enakem odtenku kot peresa na hrbtu. Pri samicah so prsi in glava temno rjave barve in odtenek je drugačen od peres na hrbtu, ki so bolj črna. Pri samicah so boki

foto: iStock

ŽVIŽGAVKA (*Mareca penelope*)

Pri žvižgavkah obstaja precejšnja barvna raznolikost že med samicami. Te so lahko bolj sivorjavih in rdečerrjavih odtenkov ali celo take, da imajo boke izrazito rdečerrjave, vrat in glava pa sta siva. Vseeno pa eklipsnih samcev te vrste ni težko prepoznati. V primerjavi z rdečerrjavimi toni perja, značilni za samico, so glava, vrat, prsi in boki pri samcu v eklipsi izrazito temno kostanjevo rjavi oz. opečnato rjavi. Zaradi tega osebkki delujejo temnejši in bolj kontrastno obarvani. Odločilen znak, ki nam bo razblinil vsakršen dvom, pa je bela lisa na zgornji strani sprednjega dela peruti, ki je pri samcih, tako ali drugače vidna tudi v dvoritvenem perju.

KREHELJC (*Anas crecca*), REGLJA (*Spatula querquedula*) in DOLGOREPA RACA (*Anas acuta*)

Razlikovanje med spoloma pri teh treh vrstah je v pozno poletnem in jesenskem času zelo težavno in včasih nemogoče, zato jih tu obravnavamo skupaj ter podajamo le kratek opis.

enakomerno rjavkasti, pri samcih v eklipsi pa imajo črvičast vzorec s tankimi, belimi progami. Sprednji del bokov je nekoliko svetlejši in tako je meja med prsmi in boki pri samcih nekoliko bolj izrazita.

SIVKA (*Aythya ferina*)

Določanje samcev v eklipsi je pri tej potapljavki mnogo preprostejše kot pri čopasti črnici. Operjenost ostane podobna gnezditvenemu perju. Razlika je, da so prsi in zadnji del telesa med golitvijo svetlejše sive barve in tudi glava je nekoliko svetlejša. Samci se še vedno razlikujejo od samic po bolj izrazito svetlosivem telesu, sivih in ne rjavih prsih, izostanku vzorca na glavi in rdečih očeh. Določanje starosti pa je težje. Mladiči so zgoraj bolj enakomerno obarvani, brez proge za očesom, ki ga ima odrasla samica. Boki so pri mladih osebkkih tudi bolj rjavo lisasti, kljun je enakomerno temne barve (brez svetle lise, značilne za odrasle samice), okoli pa rumeno-olivne barve.

Samec kreheljca v eklipsnem perju je zelo podoben tako odrasli samici kot prvoletnemu osebkku, razlikovalni znaki pa so tako minimalni in večkrat varljivi, da jih ni smiselno posebej opisovati. Zelo podobno je pri reglji, s to razliko, da samec te vrste tudi v eklipsnem perju obdrži vzorec peruti samca v gnezditvenem perju. V letu bomo zato eklipsnega samca reglje takoj prepoznali po izraziti svetlosivi peruti. Podobne težave kot pri zgoraj omenjenih vrstah bomo imeli pri poletnem določanju spola dolgorepe race. Tu moramo biti pozorni predvsem na samčeve progaste boke in dolga, siva terciarna peresa s črnim osrednjim delom. Razlikovanje na podlagi zgoraj opisanih znakov pa je možno le z bližnje razdalje.

Samca **REGLJE** (*Spatula querquedula*) na tej fotografiji (desno) enostavno ločimo od samice (levo), saj so na njem še prisotni nekateri »ostanki« gnezditvenega perja: močnejša bela nadočesna proga, jasna razmejitev med temnim oprsjem in svetlim trebuhom ter siva lisa na peruti.

foto: Duša Vadnjal

KO KUKAVICA UMOLKNE - IZGUBA, KI BOLI

// Benjamin Dovečar

Vsako pomlad sem jo čakal. Ne tisto točno uro, ko je dan končno zmagal nad nočjo, ne ko je prvi regrat v travi zacvetel, ne ko cvetenje češenj se prebudilo je. Čakal sem njen glas. Globok, melodičen in nezamenljiv. »Ku-ku, ku-ku«. Kukavica. Ko se je prvič končno oglasila, je bilo, kot da je svet znova v ravnovesju. Otroštvo sem meril v številu kukavičjih klicev, ki so zazveneli iz gozda blizu njive, kjer sem v zgodnjih jutranjih urah z babico sadil poljščine. Takrat še nisem vedel, da se bo nekoč ta glas utapljal v tišini, ki bo težja od vsake besede.

Včasih so ljudje verjeli, da kukavica napove prihodnost. Kolikorkrat se oglasi, toliko let življenja ti še ostane. Nekateri so si želeli, da bi bila tiho, da jih ne bi opomnila na čas, ki jim še ostaja. A večina je njen glas pozdravljala. Bila je kot naravna budilka, stenska ura gozda. Kukavičje oglašanje je pomenilo, da se narava prebuja, da je življenje vnovič v svojem krogotoku.

Danes, ko zrem v svoja sedemdeseta, so ta oglašanja redkost. Nekdaj sem slišal več kukavic kot ljudi v enem dnevu. Danes moram v gozd skoraj s prošnjo na ustih, da zaslišim vsaj en sam »ku-ku«. In če se oglasi, je njen glas kot oddaljen spomin, kot nekdo, ki se oglašja z drugega sveta. Srce mi ob tem vztrepeta – ne od veselja, temveč od tihe groze. Kam so šle vse kukavice?

Vem, da vsako leto znova preletijo na tisoče kilometrov. Z juga Afrike se odpravijo na pot čez puščave, gore in morja. Preletijo Saharo, kjer peščeni prah požira vsak dih, nato čez Sredozemlje, kjer nevihte prežijo kot zveri, pa čez Evropo, kjer jih čakajo monotone kmetijske planjave, prepojene s pesticidi, izginjajoči gozdovi in podnebni kaos. Da sploh pridejo do nas, je že veliki čudež. Kukavica je več kot ptica. Je popotnica, ki povezuje svetove. Njeno življenje je nit, ki veže savane Afrike in bukove gozdove Evrope. In ta nit se tanjša in tanjša. In ko pridejo, je njihov dom ponovno drugačen. Travniki so pusti in tihi, grmovja med njivami več ni, gnezda manjših ptic, v katera podtikajo svoja jajca, so redkejša.

Včasih sem z dedkom sedel na robu cvetočega travnika, kjer se je gozd rahlo razredčil. Učil me je, kako prisluhniti naravi. »Ko prvič slišiš kukavico, si sleci plašč, pomlad je tu,« je rekel. Danes tiho sedim na istem kraju, čakam, da končno slečem plašč, a kukavice ni. Zdi se, kot da je tudi narava obnemela z njo.

Kukavica je več kot ptica. Je popotnica, ki povezuje svetove. Njeno življenje je nit, ki veže savane Afrike in bukove gozdove Evrope.

ilustracija: Benjamin Dovečar

Sedaj, ko je utihnila, se je začelo kazati, kako krhko je vse, kar imamo za večno. Ne pogrešamo je vsi, ker je mnogi sploh ne poznajo več. Toda tišina po njenem glasu je kakor praznina po izgubljenem jeziku – ne veš točno, kaj si izgubil, a čutiš, da nekaj nepovratno je odšlo.

Zato spomladi še vedno prisluhnem, upam. Morda se bo letos spet oglasila, iskala partnerja. Morda bo njen glas znova zazvenel med drevesi. In če bo, bom zaprl oči in si za hip predstavljal, da je svet takšen, kot je bil. Da je mogoče res še čas. In da se kukavica od nas ni za večno poslovila.

COLLINS BIRD GUIDE – KONČNO TUDI V SLOVENŠČINI!

// Tilen Basle

foto: vse Alen Ploj

Dogodek ob izidu priročnika smo tudi posneli, zato si ga lahko kadarkoli ponovno ogledate. Posnetek najdete na povezavi: <https://www.youtube.com/live/lj9mzOOxhdi?si=Vm8MjIB4JyapgDMr>

Kot ste lahko prebrali že v prejšnji številki revije Svet ptic, smo na društvu izdali priročnik Ptice Slovenije, Evrope in Sredozemlja. Priročnik je slovenska izdaja znamenitega priročnika Collins Bird Guide, ki že vse od leta 1999 velja za najboljši terenski priročnik za prepoznavanje ptic.

Izid priročnika Ptice Slovenije, Evrope in Sredozemlja je nov mejnik za slovensko ornitologijo, zato smo ga 27. marca 2025 javnosti predstavili na prav posebnem dogodku, ki je združil ustvarjalce slovenske izdaje, naše člane in podpornike. Z obiskom nas je počastil tudi Killian Mullarney, eden izmed ilustratorjev priročnika, ki je za vse zbrane pripra-

vil predavanje o svoji ilustratorski poti in ozadju nastajanja priročnika. Zbrane na dogodku so nagovorili tudi rektor Univerze v Ljubljani, prof. dr. Gregor Majdič, redni profesor z oddelka za biologijo prof. dr. Peter Trontelj, in predsednica DOPPS-a, dr. Tanja Šumrada. V zadnjem delu dogodka smo skozi pogovor z urednikom (Tilen Basle) in prevajalko ter članico terminološke komisije (Urša Koce) spoznali proces nastanka slovenske izdaje in izzive, ki smo jih pri tem srečevali. Dogodek se je zaključil z druženjem ob hrani in pijači, med katerim je Killian vestno podpisoval čisto sveže izvode priročnika. Kot je navrgel, to zanj sploh ni problem in je že navajen, če ne od podpisovanja, pa zaradi narave dela; ilustriranja.

Za gostoljubje in gostovanje dogodka se lepo zahvaljujemo Univerzi v Ljubljani in Biotehniški fakulteti. Za prijetno ozračje je poskrbela skupina Gugutke, za kar smo jim vsi lahko neskončno hvaležni. V največji meri pa se zahvaljujem vsem, ki so tako ali drugače pomagali pri nastanku priročnika in uresničitvi tega posebnega dogodka, ki ga bomo pomnili še mnoga leta.

PTICE SLOVENIJE, EVROPE IN SREDOZEMLJA

NAJPOPOLNEJŠI
PRIROČNIK ZA
PREPOZNAVANJE
PTIC

- Informacije, potrebne za prepoznavanje vseh vrst v različnih letnih časih.
- Podrobna besedila o videzu, velikosti, življenjskem prostoru, razširjenosti in oglašanju ptic.
- Opisi, statusi in ilustracije skoraj 400 vrst v Sloveniji ter opisi in ilustracije drugih evropskih, severnoafriških in bližnjevzhodnih ptic.
- Knjigo so pripravili in recenzirali vodilni ornitologi iz priznanih organizacij za preučevanje ptic.

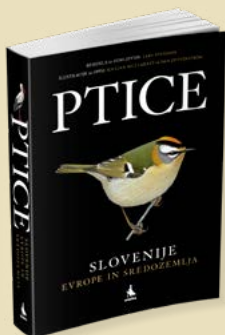
Avtor: Lars Svensson

Ilustracije: Killian Mullarney in Dan Zetterstrom

Prevod: Tilen Basle, Blaž Blažič, Dejan Bordjan, Luka Božič, Damijan Denac, Katarina Denac, Mitja Denac, Matej Gamser, Jurij Hanžel, Primož Kmecl, Aleksander Kozina, Urša Koce, Neža Kocjan, Rok Lobnik, Matija Medved Mlakar, Tomaž Mihelič, Alen Ploj, Jakob Smole, Domen Stanič in Tanja Šumrada.

Urednik: Tilen Basle

Strani: 448 strani, več kot 800 vrst ptic (več kot 4000 ilustracij)

Včlani se v Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS)

Skupaj za ptice in ljudi!

S tem boš:

- postal(a) del društva, ki trenutno z več kot 1000 člani rešuje največje naravovarstvene probleme in aktivno prispeva k veljavi varstva narave v naši družbi,
- dobil(a) obilo priložnosti za sodelovanje na različnih delavnicah in pri prostovoljnem naravovarstvenem delu,
- lahko postal(a) aktiven(a) član(ica) regionalnih ali Mladinske sekcije in se udeleževal(a) ornitoloških taborov in srečanj za mlade,
- se lahko udeleževal(a) mesečnih predavanj o pticah in naravovarstvu in vodenih izletov po Sloveniji in tujini,
- prejemal(a) poljudno revijo Svet ptic (4 × letno) in po želji strokovno ornitološko revijo Acrocephalus.

Informacije dobiš na:

DOPPS, Tržaška c. 2,
1000 Ljubljana,
GSM: 041 712 796 (pisarna)

dopps@dopps.si
www.ptice.si

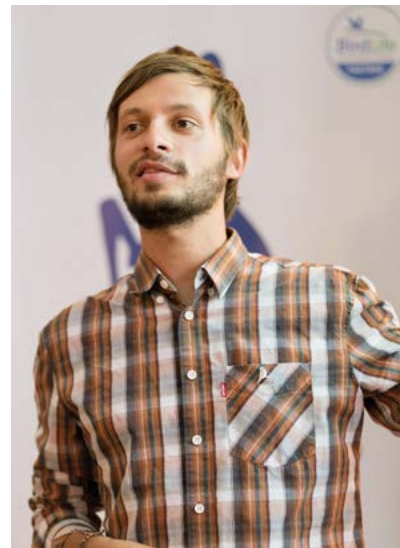

foto: Jure Novak

DOPPS ima novega direktorja

// besedilo: uredništvo

Po štirinajstih letih uspešnega vodenja društvene pisarne se je z mesta direktorja DOPPS poslovil Damijan Denac. Njegovo funkcijo je maja letos prevzel Tilen Basle, ki je tako med sodelavci kot tudi širše v društvu dobro poznan obraz. Pred nastopom funkcije direktorja je Tilen na društvu pokrival številne zadolžitve – ukvarjal se je z monitoringom in ekološkimi raziskavami vodnih ptic ob reki Dravi, izobraževanjem mladih, spletom in socialnimi mediji ter urednikovanjem znanstvene revije *Acrocephalus* in priročnika Ptice Slovenije, Evrope in Sredozemlja. Damijanu na novem delovnem mestu želimo obilico profesionalnih zadoščenj, Tilnu pa karseda uspešno in navdihujoče »krmarjenje« naše delovne ekipe!

Na DOPPS-u imamo dve novi sodelavki

// besedilo: Tilen Basle,

foto: Matjaž Premzl, Iva Špilak

Aprila letos smo profesionalno ekipo društva okrepili z dvema novima sodelavkama, ki bosta udeleženi predvsem v aktivnostih projekta LIFE FOR SEEDS.

Monika Podgorelec je univerzitetna diplomirana biologinja in v društvu ni nepoznan obraz, saj se že vrsto let prostovoljno udeležuje pri številnih društvenih aktivnostih: popisuje ptice, organizira dogodke za mlade, ima predavanja na šolah in je aktivna v Pomurski sekciji. Poleg ptic odlično pozna tudi rastline in netopirje, slednjim prostovoljno pomaga tudi v Slovenskem društvu za preučevanje in varstvo netopirjev. Svojo poklicno pot je začela v Centru za kartografijo favne in flore, nadaljevala pa na Zavodu RS za varstvo narave, kjer je delala na projektih varstva rečnih in travniških ekosistemov. Na društvu bo opravljala vlogo varstvene biologinje in bo okrepila ekipo projekta LIFE FOR SEEDS, prav tako pa bo pomagala ekipi v Naravnem rezervatu Ormoške lagune.

Tina Rojko je magistrica ekologije in biodiverzitete in si je kljub svoji mladosti med študijem nabrala veliko praktičnih izkušenj. Aktivno je sodelovala v dveh študentskih društvih (Društvu študentov biologije in Društvu študentov naravoslovja), kjer se je spoznala s projektnim delom, na terenu pa je popisovala dvoživke in invazivne rastline, hkrati pa vodila delavnice za mlade. Tina je navdušena nad botaniko, za kar se je izpopolnila na več študentskih taborih, v zadnjih letih že v vlogi mentorice. Še vedno aktivno sodeluje v Botaničnem društvu Slovenije, kot prostovoljka DOPPS-a pa je na terenu že pomagala ekipi projekta LIFE FOR SEEDS. Svojo poklicno pot je začela na Zavodu RS za varstvo narave. Na društvu bo opravljala naloge varstvene biologinje in bo okrepila ekipo projekta LIFE FOR SEEDS.

Monika in Tina sta zagotovo kos vsem izzivom in bosta pomembno okrepila profesionalno ekipo DOPPS, zato jima želimo uspeha in dobre volje.

Tina

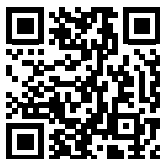

Monika

Naročite se na naše e-novice

S prijavo na e-novice boste po elektronski pošti redno obveščeni o aktualnih društvenih novicah, dogodkih in možnostih, da se nam pridružite pri koristnem in zanimivem načinu preživljanja prostega časa ali pri naših prizadevanjih za ohranjanje narave. Na e-novice se lahko naročite na povezavi <https://www.ptice.si/enovice>.

Vloga Slovenije pri preprečevanju nezakonitega lova ptic

// besedilo: Urša Očko, foto: Aleksander Kozina

Na področju zaznave in pregona nezakonitega lova ter tihotapljenja ptic imamo v Sloveniji še veliko možnosti za izboljšave. Z namenom, da spodbudimo spremembe in okrepitev sodelovanja, smo marca letos organizirali posvet *Vloga Slovenije pri preprečevanju nezakonitega lova ptic*, ki je potekal v okviru projekta *Safe Flyways: Ending the Illegal Killing of Birds in the Mediterranean*. Na dogodku smo se zbrali predstavniki skoraj vseh ključnih organizacij v Sloveniji, ki aktivno sodelujejo pri prepoznavanju in preprečevanju tovrstnih kaznivih dejanj. Najprej smo prisluhnili kolegom, Tilnu Basletu in Tomažu Miheliču iz DOPPS-a ter dr. Giovanniju Albarelli iz LIPU – BirdLife Italija, ki so nam povedali marsikaj o problematiki nezakonitega lova v Sloveniji, Evropi in Sredozemlju ter tudi predstavili, kako se posamezne države spo-

padajo s problematiko. V nadaljevanju se nam je na daljavo pridružila Ariane Samson-Divisia, vodja dejavnosti in splošnih operacij Evropskega foruma sodnikov za okolje. Predstavila nam je orodje BIOVAL – praktično orodje za vrednotenje v naravi nastale škode na sodišču. Sledila je predstavitev dr. Jožeta Kozine, vrhovnega državnega tožilca Republike Slovenije, ki nam je predstavil izsledke analize desetletnega kazenskega pregona storilcev kaznivega dejanja nezakonitega ravnanja s prostoživečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami. »Znotraj celotnega števila živih bitij, ki so bila v okviru pregledanih kazenskih zadev evidentirana kot žrtve storilcev kaznivega dejanja iz 344. člena KZ-1, dosegajo ptice kar 99 % vseh žrtev.« je povzel. Nadvse zanimivim in poučnim predavanjem je sledila še diskusija, ki sta jo odprla dr. Jože Kozina in Ben-

njamin Franca, vodja oddelka za premoženjsko kriminaliteto iz Generalne policijske postaje. V diskusiji smo obravnavali ključne izzive pri zaznavanju in pregonu okoljskega kriminala. Aktivno smo sodelovali vsi udeleženci ter se strinjali, da je bil ta posvet odlično izhodišče za naše nadaljnje skupno delo pri reševanju te pereče problematike. Naslednji korak je, da voljo in energijo usmerimo v konkretne rešitve.

Več o konferenci si lahko preberete na povezavi: <https://ptice.si/2025/03/vloga-slovenije-pri-preprecevanju-nezakonitega-lova-ptic/>

Spomladanska setev na Planinskem polju

// besedilo: Polona Božič, foto: Katarina Denac

V poletni akciji ročnega nabiranja semen v projektu LIFE FOR SEEDS smo julija 2024 ekipi DOPPS-a in KIS-a na projektnih donorskih površinah na Planinskem polju nabrali sedem kilogramov čistega semenskega materiala. Načrtovali smo, da bomo ta material posejali že jeseni, a so nas presenetile zgodnje jesenske poplave in smo morali s setvijo počakati na pomlad. Tako smo 9. aprila 2025, ko je voda prvega pomladnega deževja s Planinskega polja odtekla, ta semena ročno posejali na dve recipientski površini v skupni velikosti 1,8 ha na Trznah v osrednjem delu Planinskega polja. Naš cilj je vzpostavitev naravovarstveno pomembnih mokrotnih travnikov z modro stožko (*Molinia caerulea*), ki so nekdaj na Planinskem polju pokrivali precej večje površine. Pri setvi so DOPPS-ovi ekipi priskočile na pomoč tudi tri prostovoljke.

Skupinski popis kačarja na Krasu in biodiverziteta pogorišč

// besedilo: Domen Stanič, foto: Sandy Sancin

V sklopu projekta Kras4us (Interreg Italija-Slovenija) se letos veliko mudimo na Krasu. Začetek terenske sezone smo odprli z dvodnevni dogodkom, poimenovanim *Orel kačar in biodiverziteta pogorišč*, ki smo ga na DOPPS-u organizirali v sodelovanju s projektnima partnerjema UP FAMNIT-om in Parkom Škocjanske jame. V soboto, 29. marca, smo na Cerju pri Lokvici imeli predavanje, na katerem smo širši javnosti predstavili ekologijo kačarja (*Circaetus gallicus*) in rezultate popisov ptic, ki jih že vrsto let opravljamo na območju Krasa, kjer je leta 2022 divjal uničujoč požar. Naslednji dan je sledil botanično-ornitološki sprehod v okolici Sel na Krasu, kjer smo spoznavali rastline in ptice nekdanjih pašnikov, zaraščajočih se površin in pogorelih območij. Prva sobota v aprilu pa je bila namenjena najpomembnejši aktivnosti v sklopu dogodka – skupinskemu popisu kačarja. S popisom smo želeli sočasno zbrati čim več podatkov o pojavljanju kačarja na čezmejnem območju Tržaško-Komenskega Krasa, z namenom ugotavljanja števila gnezdečih parov in zaznavanja morebitnih gnezditvenih vedenj. Na 13 popisnih točkah, razporejenih tako v Sloveniji kot v Italiji, smo izkušeni ornitologi v spremstvu prostovoljcev spremljali aktivnost kačarjev od jutra do zgodnjega popoldneva. Popis je bil nadvse uspešen, saj smo aktivnost kačarjev zabeležili na kar 10 izmed 13 popisnih točk. Na območju Krasa, ki se razteza severozahodno od Sežane in sega do Gorice, smo tako ugotovili 5-6 teritorijev kačarja. Nekatere izmed teh smo kasneje v gnezditveni sezoni tudi potrdili z najdbo gnezda. Skupinski

popis nam je tako bistveno olajšal zahtevno delo iskanja gnezdišč te redke vrste orla na nekoliko manj ornitološko pokritem delu Krasa. Popis smo zaključili v popoldanskih urah z druženjem popisovalcev v čezmejni zasedbi na Cerju pri Lokvici, torej v pravem duhu Interreg-ovih meddržavnih projektov. Vsem popisovalcem se iskreno zahvaljujemo za pomoč!

Monitoring ujed v polnem teku

// besedilo in foto: David Knez

Ornitologi na DOPPS-u smo skupaj s prostovoljci sončne spomladanske in zgodnje poletne dni izkoriščali za monitoring preleta ujed. V sklopu projekta LIFE FOR LIFELINES trenutno ujede štejemo na dveh točkah, in sicer na Volovji rebri in nad Vipavsko dolino. Številnim rjavim lunjem (*Circus aeruginosus*), ki so zaznavali zgodnjo pomlad, so se konec aprila pridružili še sršenarji (*Pernis apivorus*) in močvirski lunji (*Circus pygargus*). Redno opazujemo tudi lokalno gnezdeče kačarje (*Circaetus gallicus*) in planinske orle (*Aquila chrysaetos*) ter beloglave jastrebe (*Gyps fulvus*) na preletu.

Delavnice ob okoljskih dnevih v znamenju narave in projekta POSEIDONE

// besedilo: **Bojana Lipej**, foto: **Danijela Ogrin**

V prvi polovici leta 2025 je bilo v okviru projekta POSEIDONE organiziranih več dogodkov, s katerimi smo zaznamovali različne okoljske dneve in ozaveščali javnost o pomenu varovanja narave ter ohranjanja biotske pestrosti. Spomočjo različnih izobraževalnih in ustvarjalnih delavnic, namenjenih tako otrokom kot odraslim, smo naravovarstvene vsebine predstavili na zanimiv in poljuden način ter z vključevanjem različnih znanj in pristopov, kot so likovna ustvarjalnost, naravoslovne vsebine, matematični izzivi ter zgodovinsko ozadje povezanosti človeka z naravo. Dogodki so potekali ob svetovno prepoznavnih okoljskih dnevih, kot so Svetovni dan mokrišč, Svetovni dan voda, Svetovni dan zemlje, Svetovni dan podnebnih sprememb in Svetovni dan okolja.

Vsebinsko so delavnice obravnavale teme, povezane z ohranjanjem ekosistemov, varovanjem ogroženih vrst, vplivom človeka na naravo ter spodbujanjem trajnostnega ravnanja. Udeleženci so imeli priložnost spoznavati različne živalske in rastlinske vrste ter njihova okolja, obenem pa razmišljali, kako lahko vsak posameznik s svojimi dejanji prispeva k ohranjanju naravnega ravnovesja. Skupno je bilo na vseh dogodkih navzočih več kot 80 udeležencev. Z izvedbo teh dogodkov smo pomembno prispevali k večji ozaveščenosti o ključnih okoljskih izzivih današnjega časa ter dodatno okrepili zavedanje o pomenu varovanja biotske raznovrstnosti, ki je eden izmed osrednjih ciljev projekta POSEIDONE.

OBIŠČITE NAŠO SPLETNO TRGOVINO!

Z izdelki pokažite, da vam je mar za ptice, z nakupom pa nam jih pomagajte ohranjati. Ponudbo izdelkov si lahko ogledate na: <https://trgovina.ptice.si/>

Zanimiva opazovanja ptic Škocjanskega zatoka

// besedilo: Sara Cernich, foto: Arhiv NRŠZ

Naravni rezervat Škocjanski zatok je letošnjo zimo zaznamovalo prezimovanje močvirske uharice (*Asio flammeus*), ki je bila tu nazadnje zabeležena pred kar štirinajstimi leti. V začetku januarja 2025 nas je zopet presenetilo prezimovanje tamariskovke (*Acrocephalus melanopogon*) in vijeglavke (*Jynx torquilla*), med nočnim obročkanjem pa smo ujeli pukleža (*Lymnocyptes minimus*) in tri sloke (*Scolopax rusticola*). V zimskih mesecih smo lahko pogosto opazovali majhno skupino brkatih sinic (*Panurus biarmicus*), brinovko (*Turdus pilaris*) in samico zvonca (*Bucephala clangula*). Letošnja februarjska selitev žerjavov (*Grus grus*) nas je razveselila s kar nekaj opaznanji posameznih osebkov ali manjših jat, ki so se za kratek čas ustavili v polslani laguni ali sladkovodnem močvirju. Spomladanska selitev je bila kot vedno zelo pestra in je v rezervat prinesla kar nekaj rednih selivk, katerim so se pridružile tudi nekatere redkejšje vrste. Od vrst, ki skoraj vsako pomlad obiskujejo rezervat, smo tudi letos opazili nekaj Temminckovih prodnikov (*Calidris temminckii*), jezerskega martinca (*Tringa stagnatilis*), črnorepega kljunača (*Limosa limosa*), več modrih taščic (*Luscinia svecica*), trstnega cvrčalca (*Locustella luscinioides*), malega galeba (*Hydrocoloeus minutus*), močvirskega lunja (*Circus pygargus*), bobnarico (*Botaurus stellaris*) ter male (*Zapornia parva*) in grahaste tukalice (*Porzana porzana*). Poleg dveh pogostejših močvirskih čiger, črne (*Chlidonias niger*) in belolične čigre (*C. hybrida*), smo zabeležili tudi več kaspjskih (*Hydroprogne caspia*) in eno črnonožnega čigro (*Gelochelidon nilotica*). Slednje opazovanje je 7. podatek te vrste za rezervat. Med redkejšimi gosti smo aprila in maja zabeležili tudi mladega belorepca (*Haliaeetus albicilla*, 6. podatek za rezervat), rjavoglavega srakoperja (*Lanius senator*, 5. podatek za rezervat) in bledega hudournika (*Apus pallidus*, 5. podatek za rezervat). Maja so rezervat obiskali tudi školičarica (*Haematopus ostralegus*), tatarska žvižgavka (*Netta rufina*, 8. podatek za rezervat) in komatni deževnik (*Charadrius hiaticula*). Pravo presenečenje pa je pričarala tudi rjava komatna tekica (*Glareola pratincola*, 3. podatke za rezervat), ki se je konec maja za kratek čas ustavila na območju sladkovodnega močvirja.

Sicer ne gre brez omembe nekaterih zanimivih gnezdil. Tudi letos smo na seznam gnezdil Škocjanskega zatoka dodali novo vrsto – sivo čapljo (*Ardea cinerea*). En par si je za gnezdenje izbral prav posebno tamarisko, na kateri so skoraj sočasno začeli graditi svoja gnezda tudi številni pritlikavi kormorani (*Microcarbo pygmaeus*). Poleg nove gnezdilke smo tako pridobili še kolonijo pritlikavih kormoranov z vsaj enajstimi gnezdi. Naj spomnimo, da smo prvo gnezditve pritlikavega kormorana v Sloveniji potrdili lani, prav na isti tamariski v Škocjanskem zatoku. Tudi drugače prvi rezultati popisov gnezdil naravnega rezervata kažejo na dobro gnezditveno sezono z rekordnim številom gnezdečih sivih gosi (*Anser anser*; vsaj 10 parov), rjavih čapelj (*Ardea purpurea*; 2-3 pari) in navadnih čiger (*Sterna hirundo*; 241 gnezd).

Zanimiva opazovanja s fotografijami lahko redno spremljate na FB strani Naravnega rezervata Škocjanski zatok: <https://www.facebook.com/skocjanskizatok/> ali na spletni strani: <https://skocjanski-zatok.org/kategorija/novice/>

Zaposleni na DRSV spoznali dosežke projekta ReCo

// besedilo: Bojana Lipej, foto: Urška Bržan

Zaposleni na Direkciji Republike Slovenije za vode (DRSV) so se konec maja 2025 v okviru strokovne ekskurzije udeležili ogleda Naravnega rezervata Škocjanski zatok, s posebnim poudarkom na predstavitvi dosežkov evropskega projekta ReCo. Ekskurzijo je organiziral Sektor za območje jadranskih rek z morjem, eden izmed organizacijskih enot znotraj DRSV, ki ima tudi pomembno vlogo pri upravljanju Škocjanskega zatoka. Sektor s svojim strokovnim znanjem in dolgoletnim sodelovanjem prispeva tako pri vsakodnevnomu upravljanju kot tudi načrtovanju in izvajanju prihodnjih ukrepov za ohranjanje narave. Med obiskom so se

udeleženci seznanili s cilji projekta ReCo, njegovimi ključnimi aktivnostmi ter dosedanjimi rezultati, ki so usmerjeni v prilagajanje podnebnim spremembam v obalnih območjih. Posebno pozornost so namenili ogledu pilotne akcije, izvedene v brakični laguni, ki je vključevala ukrepe za prilagajanje na dvig morske gladine, z namenom dolgoročnega ohranjanja ogroženih habitatov Nature 2000 in vrst. Ogledu je sledil odprt strokovni pogovor, v katerem so udeleženci izmenjali mnenja, poudarili izzive in priložnosti za nadaljnji razvoj podobnih ukrepov ter podali dragocene povratne informacije za prihodnje uresničevanje projekta.

Zanimiva opazovanja ptic Ormoških lagun

// besedilo in foto: Luka Božič

V prvem delu letošnjega leta, od začetka januarja do konca maja, je bilo na območju Naravnega rezervata Ormoške lagune skupaj zabeleženih 63 vrst vodnih ptic. V nasprotju z nekaterimi predhodnimi leti se je zaradi prevladujočih visokih temperatur, z izjemo dni okoli januarskega štetja vodnih ptic, tudi pozimi tukaj stalno zadrževalo 300 - 400 vodnih ptic. Med 15 do 20 dnevno zabeleženimi vrstami v tem času velja omeniti prezimovanje race žličarice (*Spatula clypeata*) (do 12 os.), ki je januarja povsod v notranjosti Slovenije redka in maloštevilna vrsta. Med najštevilnejše vrste Ormoških lagun pozimi sicer že nekaj let uvrščamo konopnico (*Mareca strepera*) (do 117 os.). Med zimskimi opazovanji stopa v ospredje prednovoletno opazovanje kar šestih bobnaric (*Botaurus stellaris*) v trstišču zaledenega bazena 2. V času najbolj intenzivne spomladanske selitve v marcu in aprilu je število vodnih ptic vselej presegalo 400 osebkov (največ 630 v sredini marca), v maju pa se je gibalo med 200 in 300 osebkami. Števila zabeleženih vrst so v vseh dekadah tega obdobja presegla 30 vrst (največ 39 sredi aprila

in v začetku maja). Pomlad se je sicer začela z opazno selitvijo rac in pobrežnikov. Nekatere vrste, zlasti krehelj (*Anas crecca*) (do 257 os.) in kostanjevka (*Aythya nyroca*) (do 19 os.), so se pojavljala v dobrih številih. Žal tega ne moremo več reči za regljo (*Spatula querquedula*) (do 41 os.), nekoč eno izmed najbolj značilnih vrst zgodnje pomladi, katere številčnost pa se je v zadnjih letih občutno zmanjšala. Številne selitvene jate galebov so območje rezervata večinoma le preletele, kljub temu pa si je osem črnoglavih galebov (*Ichthyaeetus melanocephalus*) bazen 5 izbralo za kratkotrajen postanek. Poleg običajnih rečnih (*Chroicocephalus ridibundus*) so bili dokaj številni sivi galebi (*Larus canus*) (do 56 os.), v eni izmed jat pa smo v začetku aprila opazili tudi kaspjsko čigro (*Hydroprogne caspia*). Med pobrežniki v ožjem pomenu zbudata pozornost zlasti doslej največje število pikastih martinov (*Tringa ochropus*) v enem dnevu (32 os.), zabeleženih konec marca, in največje spomladansko število zelenonogih martinov (*T. nebularia*) (47 os.), zabeleženih konec aprila. Znova smo zbrali več opazovanj Temminckovega prodnika (*Calidris*

temminckii) in komatnega deževnika (*Charadrius hiaticula*), ki se po daljši odsotnosti v letih po zaprtju Tovarne sladkorja Ormož zadnje čase tukaj ponovno redno pojavljata. Od zanimivejših vrst moramo omeniti vsaj opazovanje pukleža (*Limnocyptes minimus*) na robu šašja v bazenu 5. Vrsta je na območju rezervata verjetno pogostejša kot kažejo naši podatki, vendar jo zaradi skrivnega načina življenja zabeležimo le redko. Plitvi predeli bazena 5 očitno zelo ustrezajo žličarki (*Platalea leucorodia*), saj smo jo tudi letos zabeležili večkrat (do 3 os.). Ta nekoč zelo redka vrsta se zadnja leta redno pojavlja, opazovani osebki pa navadno tu ostanejo več dni. Med gnezdkami posebno pozornost namenjamo pribi (*Vanellus vanellus*), ki v bazenih 5 in 6 gnezdi v podobnih razmerah kot so značilne za njen prvotni habitat, kar je v Sloveniji in srednji Evropi nasploh postalo zelo redko. Letošnjo pomlad so gnezдили štiri pari, razveselili pa smo se opazovanja izvaljenih mladičev.

Dan odprtih vrat Naravnega rezervata Ormoške lagune

// besedilo in foto: Maja Botolin Vaupotič

V petek, 9. maja 2025, smo v Naravnem rezervatu Ormoške lagune v sodelovanju s Slovenskim društvom za varstvo in proučevanje netopirjev organizirali dan odprtih vrat. Da bi ljudem čim bolj približali območje rezervata, smo se odločili za več dejavnosti. Pričeli smo s predstavitvijo projekta LIFE FOR SEEDS, na kateri so si obiskovalci ogledali površine, ki so v rezervatu namenjene obnovi suhih travnikov, spoznali različne vrste obnove, si poglobljeno ogledali semena rastlin, značilnih za tak tip travnikov, se seznanili s krtačnim strojem za pobiranje semen ter si ogledali našo semensko banko. V poznem sončnem popoldnevu so obiskovalci spremljali postopek obročkanja ptic, ki ga je prikazal Franc Bračko, nato pa nadaljevali z opazovanjem ptic v spremstvu naših ornitologov. Na voljo je bil tudi novi priročnik Ptice Slovenije, Evrope in Sredozemlja, ki so ga obiskovalci dogodka lahko tudi kupili. Do mraka smo se tako posvetili pticam, kasneje, do poznih nočnih ur, pa je bila naša pozornost namenjena netopirjem, ki so zaradi nočno aktivnega življenja še vedno nekoliko skrivnostna skupina sesalcev. Dogodka se je udeležilo okrog 70 obiskovalcev od blizu in daleč.

S čolnom po reki Muri – odgovorno do živega sveta Evropske Amazonke

// besedilo in foto: **Urša Očko**

Svet vzdolž reke Mure z ohranjenimi edinstvenimi značilnostmi in procesi nižinskih rek spada med najdragocenejša območja narave pri nas. Preplet različnih življenjskih okolij rečne pokrajine daje zatočišče izjemni biotski raznovrstnosti, hkrati pa v omejen prostor ob reki privablja ljudi, željne sonaravnih oblik rekreacije in sprostitve, daleč od mestnega vrveža in vsakodnevnega stresa. Vendar pa ima lahko porast različnih priložnostnih aktivnosti človeka, zlasti tistih, ki posegajo v najbolj občutljive predele, negativne učinke na ptice in druge organizme rečnega ekosistema. Prav na to problematiko smo se skupaj z vodilnim partnerjem Međimursko prirodo in nemškim partnerjem Ö.T.E.–LT&C osredotočili v okviru projekta BESTbelt HR-23-1068-69 »Sustainable Water-based Sport Solutions«, ki smo ga krajše poimenovali kar

BESTbelt Mura. V projektu, ki je trajal od novembra 2023 do aprila 2025, smo na društvu posebno pozornost namenili ozaveščanju lokalnega prebivalstva, turističnih organizacij in drugih skupnosti o pomembnosti trajnostnega turizma na zavarovanih območjih. V ta namen smo organizirali predavanja in skupinske spuste s čolni po reki Muri ter zaključni dogodek javne narave, med katerim smo se skupaj z udeleženci v začetku aprila sprehodili ob reki Muri, spoznavali tamkajšnje ptice ter spregovorili o pravilih obnašanja na in ob reki. Izdali smo tudi zloženko *S čolnom po reki Muri*, ki vsebuje napotke o odgovornem obnašanju na reki. Zloženska je prosto dostopna na naši spletni strani: https://ptice.si/wp-content/uploads/2025/04/zlozenka_BestBelt_A4_2025.pdf

Popravek

V prejšnji številki revije (*Svet ptic* 31, št. 01) je v Shemi za določanje starosti pri lesni sovi na strani 48 prišlo do napačnega zapisa. Napisa »Jesen 2Y / Pomlad 3Y« in »Jesen 3Y / Pomlad 4Y« sta zamenjana. Za napako se opravičujemo.

Uredništvo

Fotografski izlet: »Kaj naredi dobro fotografijo?«

// besedilo: **Matevž Škalič**, foto: **Tea Kolarič**

12. aprila sva Matevž Škalič in Pascal Marič v Naravnem rezervatu Ormoške lagune vodila izlet z naslovom »Kaj naredi dobro fotografijo?«. Poudarek izleta je bil na spoznavanju same fotografije ptic, kje in kdaj ptice fotografiramo, kako se jim približamo in kako pomemben je za to dober fotoaparati. Z desetimi udeleženci smo se odpravili v rezervat in že kmalu so nas navdušili rjavi lunji (*Circus aeruginosus*), ki so lovili nad trstičjem. Maja Botolin Vaupotič nam je predstavila Ormoške lagune, nato pa sva besedo prevzela midva in posamezne točke predstavitve dozirala med postanke v opazovalnicah in sprehajanje po poti za obiskovalce. V gozdu smo opazili zapoznele pinože (*Fringilla montifringilla*), v bazenih lagun pa je bilo kar nekaj martinčev, med njimi tudi pikasti (*Tringa ochropus*). Pribe (*Vanellus vanellus*) so nas očarale s svojimi zračnimi vragolijami in simpatičnim oglašanjem. Med čapljami je bila ena kravja (*Bubulcus ibis*), visoko na nebu je lovil škrlančar (*Falco subbuteo*). Največ navdušenja je požel belorepec (*Haliaeetus albicilla*), ki je nad nami zakrožil proti koncu izleta. Nekateri so bili osupli, ko so izvedeli, da lahko njegov razpon peruti preseže dva metra. Na koncu smo opazovali še gnezdo čopastega ponirka (*Podiceps cristatus*) in liske (*Fulica atra*). Na splošno so bili udeleženci zadovoljni z videnim in slišanim. Naučili so se nekaj novega in si vikend popestrili z obiskom lepega kotička narave v čudovitem spomladanskem času.

PRIMOŽU KMECLU V SPOMIN

// kolektiv DOPPS

Če ste kdaj obiskali društveno pisarno v Ljubljani, Primoža najverjetneje niste srečali. Kadar ni bil na terenu, je bil v svoji pisarni, ki je od vseh najbolj skrita in vanjo le stežka zatavate po pomoti. Police v pisarni so nosile nekaj fasciklov, večinoma pa strokovno literaturo, med katero so bile knjige, za katere smo vsi vedeli, da jih zagotovo najdemo le pri Primožu; seveda ni manjkal »Bibby« oziroma Bird Census Techniques, kazalniki pa so bili zataknjeni predvsem v delih, kot sta »Habitat Suitability and Distribution Models« ali pa »Exploratory Multivariate Analysis by Example Using R«. Že slednje pove, da je bil Primož velik strokovnjak; znal je marsikaj, o čemer smo drugi vedeli bolj malo.

Primož je bil član DOPPS-a 36 let, zadnjih 20 let je bil na društvu tudi zaposlen. Bil je izkušen terenski ornitolog, izjemen raziskovalec, vodja in avtor sheme monitoringa ptic kmetijske krajine, urednik znanstvene revije *Acrocephalus*, vodja Varstveno ornitološkega sektorja, član mednarodnih teles za monitoring ptic, strokovni direktor, predvsem pa predan naravovarstvenik. Pisal in vodil je velike naravovarstvene projekte. Njegova strast sta bila podatkovna analiza in ekološko modeliranje, kjer je s svojim izjemnim intelektom obvladoval zapletene matematične pristope izdelave modelov in sklepanja iz njih. Kolegom raziskovalcem in študentom je bil pogosto mentor in somentor pri magistrskih nalogah. S teh del so nastali izvirni znanstveni članki v njegovem soavtorstvu, skupaj 30, pri čemer je bil zadnji letos objavljen v prestižni angleški SCI reviji *Bird Study*. Pred nekaj leti je na društvu ustanovil in vodil raziskovalno skupino, kar mu je bilo v veliko veselje, predvsem pa se je zavedal pomena raziskav za uspešno naravovarstvo.

Poleg ptic je imel Primož izredno rad ljudi. Vsi smo ga poznali po njegovi prijaznosti in dobrosrčnosti. Bil je umirjen in nikoli ni povzdignil glasu. S svojim značajem, znanjem in modrostjo je zbujal spoštovanje. Tudi zaradi tega je bil marsikomu za vzor, še posebej mlajšim sodelavcem. Čeprav bolj redkobeseden, je imel čudovit in vedno neškodljiv smisel za humor, s katerim bi se lahko pojavil tudi v kakšni epizodi Monty Phytona. Povrh vsega je bil zelo preprost in nemalokrat je prišel v pisarno obut v legendarne »allstarke«. Primož je bil pač preprost in spontan, ne da bi se moral za to posebej truditi ali da bi mu sploh bilo mar za to.

Mnogo je tistih majhnih stvari, s katerimi nam je polepšal dni in zelo ga bomo pogrešali. Pogosto se je zgodilo, da je pred svojo pisarno zaslišal poznan glas. Takrat je vedno priprl vrata, skozenj pomolil glavo in te lepo pozdravil.

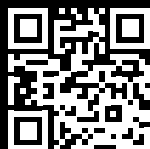
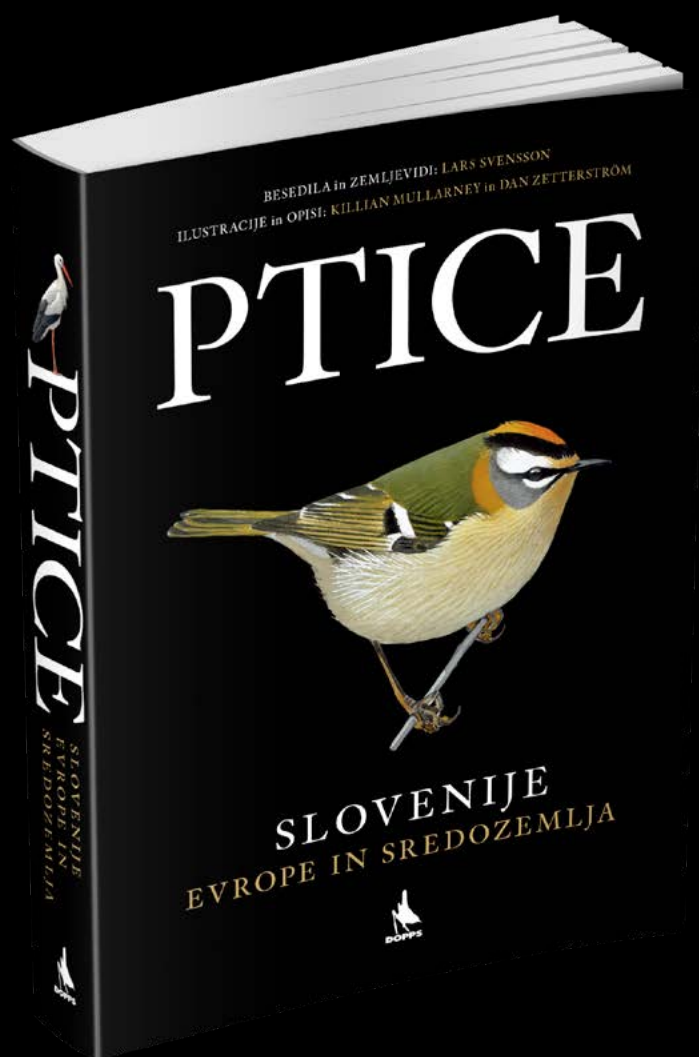
Čeprav Primoža ni več med nami, bosta njegovo delo in ime ostala za vselej zapisana v svobodi ptic in v naših srcih.

Slava mu.

PTICE

SLOVENIJE
EVROPE IN SREDOZEMLJA

trgovina.ptice.si

